

A KÖNYVTÁROS

VI. ÉVFOLYAM

2. SZÁM

1956. FEBRUÁR

TARTALOM

	Oldal
A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa előtt	81
MARÓT MIKLÓS: Vonzóan, érdekesen ajánljuk a József Attila-mozgalom könyveit	84
DR. TÓTH BELA: A József Attila olvasómozgalom nyomában	87
JÁNSZKY LAJOS: Az üzemi szakszervezeti és műszaki könyvtárak együttműködésének kérdései	89
KEREKES ANDRÁS—KELLNER BELA: A szervező könyvtáros munkájáról II. rész	92
SEBESTYÉN BELA: A könyvtári munka. A bibliográfiák fajai és szerkesztésük	95
Válasz „A járás! könyvtárak továbbfejlesztésének útja“ című cikkhez érkezett hozzá- szólásokra	98
Tanácsok a könyvtárakért	99
SIMON MÁRIA ANNA: A szaksajtó felhasználásáról	101
BORSA GEDEON: Magyar könyvtárosok. Szabó Károly (1824—1890)	103
Gondok és eredmények:	
A mezőgazdasági könyvek egy falusi könyvtárban (Fodor Gézané)	106
A központosítás után (Kádár Péter)	106
A népkönyvtárosok cserélődéséről (Lipták Pál)	107
Egy kutatóintézeti könyvtárról (Dr. Donászy Ernő)	108
Új szakmai kiadványok (G. Gy.—Kőhalmi Béla)	109
Egy nagy irodalom ünnepe	111
MAJAKOVSZKIJ: A pletykás	113
BAJOMI LAZAR ENDRE: Pillantás a mai francia regényre	114
K. J.: Lenin életrajza	117
Kérdezz — felelek	118.
A könyv a nagyvilágban	119
PÓK LAJOS: Dosztojevskij	121
RONAI MIHÁLY ANDRÁS: A halhatatlan Heine	124
ZOLNAY VILMOS: Kis esztétika II. A jelképről	129
A könyv történetéből. FITZ JOZSEF: Az alexandriai könyvtár	132
BÉLLEY PÁL: Inyes irodalmárok	136
DEZSÉNYI BELA: Kivagdalt könyvek, csonka folyóiratok	138
ZERINVÁRY SZILÁRD: A földrengésekről	141
I R O D A L M I T Á J É K O Z T A T Ó	
LENIN MŰVEINEK 17. és 19. kötete (S. M.)	143
A. SISKIN: A kommunista erkölcs alapjai (Bárány Zsuzsa)	144
SHAKESPEARE ÖSSZES DRÁMÁI I—IV. (Z. V.)	144
MAZO DE LA ROCHE: Jaina lakói (G. Vészi János)	145
HAY GYULA: Sorsok és harcok (M. L.)	145
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ Válogatott versei (Pók Lajos)	146
JESZENYIN: Versek (P. L.)	146
PETRU DUMITRIU: Márciusi szél (G. Gy.)	147
LEONID LEONOV: Orosz erdő (M. G.)	147
WALTER SCOTT: Ivanhoe (Vámosi Pál)	148
JACOBSEN: Niels Lyhne (Katona Jenő)	148
DICKENS: Pickwick-klub (K. E.)	149
KAJAN TIBOR: Kaján rajzok (Z. V.)	149
PATAKI DEZSŐ: Assahy-pálma (N. T.)	150
BAKTAI FERENC: A kőbányai előőrs (B. Gy.)	150
HEINRICH MANN: Az alattvaló (F. A.)	151
GYÖRE IMRE: Fény (V. B.)	151
K. FEGYIN: Városok és évek (Szücs Andor)	151
KALÁSZ MÁRTON: Hajnali szelek (Vihar Béla)	152
JEKELY ZOLTÁN: Csunyinka álma (Szilágyi Lilla)	152
KOMJÁTHY ISTVÁN: Mondák könyve (V. P.-né)	153
V. V. SZTASZOV: Orosz művészet (Cz. A.)	153
GÁBOR ANDOR: Összegyűjtött cikkek I. (Simándi Béla)	154
OSVÁTH BELA: Szigligeti (Hajdu Ferenc)	154
HENSZLMANN LILLA: Stróbl Alajos (Czobor Ágnes)	155
ÁKOS KÁROLY: A miszticizmus lélektana (Nagy Tibor)	155
RÁKOS FERENC: Nemzedékről nemzedékre (P. M.)	156
MAJOR MÁTÉ: Építészettörténet II. (Á. L.)	156
Mélyépítő művezetők zsebkönyve (Á. L.)	156
RAJKI BELA: A versenyűzés technikája (K. P.)	157
LÁNYI—WIESINGER: Akvarisztika (Natter-Nád Miksa)	157
GEORGES SADOUL: Chaplin (T. Polgár István)	158
LAJKÓ GÁBOR—VÁRALJAI VILMOS: Távirótechnika I—II. (Árvai László)	158
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke (Bán Gézané)	159

A KÖNYVTÁROS

VI. évfolyam

2. szám

1956. február

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa előtt*

1956. február 14-én nyílik meg a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusa.

A kongresszus összegezi majd annak a nagyszerű alkotómunkának az eredményeit, melyet a szovjet nép a párt irányítása alatt az utóbbi 3 évben elvégzett, megvitatta és jóváhagyta az 1956—1960-ra szóló hatodik népgazdaságfejlesztési ötéves terv irányelveit, új, nagyszerű fejlődési távlatokat mutat népünknek a kommunizmus felé vezető úton.

Most, a Kommunista Párt XX. Kongresszusának előestéjén a pártnak a tömegekkel való kapcsolata új erővel nyilvánul meg. A szovjet emberek óriási lelkesedéssel, új munkasikerekkel, a gazdasági és kulturális építés valamennyi szakaszán elérendő új diadalokkal készülnek arra, hogy hazánk életének ezt a nevezetes eseményét megünnepeljék.

A szovjet néppel együtt harcolnak a párt által megszabott s a kommunizmus felépítését szolgáló nagyszerű program megvalósításán a kultúra munkásai is, beleértve a könyvtárosokat is. A könyvtárosok arra törekednek, hogy jobba tegyék a lakosság könyvellátását, megismertessék a városok és falvak minden dolgozójával a párt és kormány határozatait, széles körben felhasználják könyvállományukat a gazdasági tervek teljesítéséért harcoló dolgozók segítése érdekében. Az élenjáró könyvtárosok aktívan terjesztik a tömegek közt a marxizmus—leninizmus klasszikusainak munkáit, a politikai és tudományos irodalmat, a szépirodalmi alkotásokat; tökéletesítik a könyvpropaganda módszereit és mindent megtesznek annak érdekében, hogy magasabbra emeljék munkájuk eszmei színvonalát. Sok könyvtár jelentős eredményt ér el e tekintetben s a nyomtatott szó segítségével támogatást nyújt a pártnak ahhoz, hogy mozgósítsa a tömegeket a népgazdaság valamennyi ágának további fejlesztéséért.

Valamennyi könyvtár fontos feladata, hogy nap, mint nap és szüntelenül propagálja azokat a határozatokat, dokumentumokat és egyéb anyagot, amelyekben kifejezésre jut a kommunizmus építésének a párt által kidolgozott programja.

A munkásokat, műszakiakat és mérnököket kiszolgáló városi, gyári, illetve üzemi, műszaki és egyéb könyvtárak jelentős segítséget nyújthatnak a dolgozóknak a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága által a júliusi teljes ülésen hozott határozatok teljesítéséhez, egyrészt a könyvek és folyóirat, illetve hírlapcikk, másrészt a bibliográfiák segítségével. Feltétlen útmutatást kell adni minden olvasónak ahhoz, hogy megtalálja és jól felhasználhassa éppen azokat a könyveket, brosrúrákat és folyóiratcikkeket, amelyek hasznára lehetnek mindennapi munkájában.

Moszkva, Leningrád, Sziverdlovszk, Rosztov, Gorkij, Sztálingrád és más városok élenjáró könyvtárai a Központi Bizottság júliusi ülése után fokozták a műszaki irodalom propagálását és az eddigieknél sokkal hatásosabb segítséget nyújtottak az ipar dolgozóinak. A könyvtárak szorosabb kapcsolatba léptek a vállalatokkal, szélesebbkörű tájékoztatást nyújtottak a mérnököknek és a munkásoknak a szakmájukba vágó új könyvekről és cikkekről és gyakrabban rendeztek kiállítást és könyvismertetést a termeléssel foglalkozó irodalomból. Nagyobb figyelmet fordítanak a tudomány és a technika újabb eredményeiről, a termelés újítóinak élenjáró tapasztalatairól szóló könyvek ajánlására.

Komoly feladatok állnak a falusi könyvtárak dolgozói előtt. Ezekre a könyvtárakra vár, hogy segítsék a mezőgazdaság dolgozóit a kolhoz- és szovhoz-termelés gyors fellendülésére irányuló párthatározatok végrehajtásában.

A könyvtárakra az a feladat vár, hogy széles körben tájékoztassák a dolgozókat a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusa tiszteletére szervezett szo-

* A Bibliotekar' szerkesztőségi cikkének kivonatos fordítása.

cialista munkaverseny menetéről, a munkások és a kolhozparasztközvállalásairól, az ésszerűsítési javaslatokról. A munkások, a kolhozparasztközvállalók kongresszusos előtti munkaversenye igen értékes újító munkamódszereket hoz felszínre, melyek megérdemlik, hogy a tömegekben széles körben elterjedjenek. Az ipar és a mezőgazdaság kiváló dolgozóinak tapasztalatait a könyvek, és a folyóirat, illetve hírlapcikkek segítségével köztulajdonná kell tenni.

Október 1-én új oktatási év kezdődött a pártoktatási hálózatban. A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusára való előkészület mégjobban megnövelte a párttagok és a pártönkívüliek érdeklődését a marxista—leninista elmélet tanulmányozása iránt. Ennek az érdeklődésnek a kielégítése és a foglalkozások eszmei és elméleti színvonalának emelése érdekében sokat tehetnek a könyvtárak is, azáltal, hogy idejekorán ellátják irodalommal a körök és politikai iskolák vezetőit, illetve hallgatóit, kiállításokat rendeznek a soronkövetkező foglalkozás témájával kapcsolatosan, összegyűjtik az eredeti forrásokat és segédeszközöket azok számára, akik önállóan tanulmányozzák a marxizmus—leninizmus tanait.

Az utóbbi időkben nagy példányszámokban adták ki Lenin és Sztálin műveit, most van folyamatban Marx és Engels munkáinak új kiadása, megjelent Lenin életrajza, közreadták a politikai gazdaságtan és a történelmi materializmus tankönyveit. Így tehát a könyvtárak kiegészíthetik állományukat a marxizmus—leninizmus klasszikusainak munkáival és a politikai oktatást segítő alapvető tankönyvekkel.

Fokozódott az utóbbi években a társadalmi-politikai irodalommal kapcsolatos bibliográfiák közreadása is.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusának méltó megünneplésére való előkészületek folyamán az élenjáró könyvtárosok arra törekednek, hogy munkájuk mind magasabb eszmei színvonalú legyen és mind tartalmasabbá váljék. Aktívan ajánlják azokat a könyveket, amelyek a pártnak és a kormánynak a szocialista rendszer megszilárdítására, az anyagi és műszaki bázis növekedésének biztosítására, a munkásosztály és parasztság szövetségének megszilárdítására, a Szovjetunió népeinek barátságára, a tudomány és kultúra további felvirágoztatására irányuló politikáját mutatják.

Nagy figyelmet kell fordítani annak az irodalomnak a propagálására, amely a szovjet külpolitika fő irányvonalát tárgyalja, s amely bemutatja a Szovjetunió vezető szerepét és harcát, a szilárd és tartós békéért, a béke és a szocializmus táborának további megerősítéséért.

Az olvasók legkülönfélébb igényeinek kielégítése céljából fokozni kell a tudományos-atheista irodalom terjesztését, a természettudomány, történelem, művészet, nevelés, egészségügyi nevelés, testnevelés és sport kérdéseivel foglalkozó könyveket, valamint a klasszikus és modern szépirodalom alkotásait.

Amikor azonban a könyvtárosok arra törekednek, hogy munkájuk mind magasabb eszmei színvonalra emelkedjék s a könyvek ajánlása minél élénkebb, hatásosabb és konkrétabb legyen, nem szabad megelégedniük a szervezési és technikai kérdésekről sem.

Azt a feladatot kell magunk elé tűznünk, hogy rendbe hozzuk a könyvtárak helyiségeit és felszerelését, kulturált körülményeket és a könyvvel való foglalkozáshoz megfelelő feltételeket teremtsünk az olvasók számára. Gondoskodnunk kell a szemléltető eszközök külső kiviteléről is, különösen a plakátok, könyvkiállítások, ajánló bibliográfiák gondos és izléses kivitelezéséről. A felszerelést idejekorán fel kell újítani és mintaszzerű rendben tartani. Végül a legszigorúbban be kell tartani a könyvtár munkarendjét s a nyitvatartási órákat úgy kell megszabni, hogy azok a lakosság számára legjobban megfeleljenek. El kell távolítanunk mindazokat az akadályokat, amelyek a dolgozóknak a könyvtárba való bevonását és a dolgozók kulturális ellátását gátolják.

Behatóan kell tanulmányozni azoknak a könyvtáraknak a tapasztalatát, amelyeknek sikerült a könyvtár számára megnyerni a könyvtár tevékenységi körében lakó járás felnőtt lakosságának legnagyobb részét.

A krasznodari határterület kurgani járásában lévő mihajlovói falusi könyvtár több mint 2000 olvasót szolgál ki. Hogyan érte el ezt az eredményt? Sikereinek döntő jelentőségű tényezője az, hogy a könyvtár vezetője M. Boldina szoros kapcsolatot létesített a társadalmi szervezetekkel, valamint az egyéb művelődési intézményekkel. Munkájához jó támogatást kap az aktivistáktól; az irodalom propagandáját összekapcsolja a kolhoz aktuális ügyeivel és jó segítséget nyújt minden egyes olvasónak. Igen nagy jelentőségű továbbá az a tény is, hogy a könyveket sikerült eljuttatni a kolhoz valamennyi részlegébe s így minden egyes telepen és brigád-szálláson van letéti (vándor-)könyvtár.

Nagy segítséget nyújtanak az olvasóknak a könyvek kellő kiválasztásához szolgáló könyvtári katalógusok. Sajnos sok közművelődési könyvtárban a katalógusok igen elhanyagolt állapotban vannak, sőt sok helyen hiányoznak. E szembeéltő hiányosság kiküszöbölése végett az OSZSZSZK Művelődésügyi Minisztériuma utasítást adott ki „Betűrendes katalógusok létesítése a közművelődési könyvtárakban” címmel. Ebben az utasításban a különféle típusú könyvtárak — falusi, járási, városi könyvtárak — számára meghatározták a katalógus felállításának határidejét; ott ahol katalógusok már vannak, az utasítás szakkatalógusok felállítására vonatkozik. A könyvtárosok becsületbeli ügye, hogy a megszabott határidőn belül létrehozzák a mintaszerű katalógusokat, hogy ezáltal megkönnyítsék az olvasóknak a könyvtár könyvgazdagságának megismerését. A katalógusok szerkesztésével kapcsolatos munka verseny tárgyát képezheti az egyes könyvtárak, illetve járások közt.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusára készülve, a szovjet emberek összegezik annak a hatalmas alkotómunkának eredményeit, amelyet az ország a XIX. Pártkongresszus óta eltelt idő alatt elvégzett. Sok minden történt a könyvtárügyi építésének területén is: jelentősen kibővült a könyvtári hálózat, — különösen falun — növekedett a könyvtárak állománya, megjavult az olvasók kiszolgálása.

Csupán az Orosz Föderáció területén kb. 5000 új falusi könyvtár kezdi meg működését ebben az évben. Az új könyvtárak közt sok olyan gyűjtemény is van, amelyek alkalmatlan helyiségekben szoronganak, kicsi az állományuk és kisszámú az olvasótáboruk. A művelődésügyi igazgatóságok és osztályok, továbbá a járási és falusi könyvtárak dolgozóinak elsőrendű kötelessége annak az elérése, hogy a közeljövőben megnyíló könyvtárak a falu kultúrájának igazi tűzhelyeivé váljanak.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusának idejére valamennyi könyvtárnak olyan színvonalra kell emelnie munkáját, amely megfelel a szovjet olvasók követelményeinek. A könyvtári dolgozók tudatában vannak a reájuk bízott feladatok fontosságának és biztosra vehetjük, hogy a XX. Pártkongresszust az irodalom propagandájában elért új sikerekkel fogják ünnepelni s olyan könyveket adnak az olvasó tömegek kezébe, amelyek segítséget nyújtanak a kommunista társadalom felépítéséhez.

Megindult a „Könyvbarátok“-mozgalom

A mozgalom, mint már folyóiratunkban megírtuk, az olvasóknak saját könyvtár létesítéséhez kíván segítséget nyújtani. Tagjai kicsiny anyagi áldozattal elérhetik, hogy jó és szép könyvekkel gazdagítsák könyvtárukat.

A „Könyvbarátok“-mozgalom előfizetői tíz hónapon keresztül fizetendő havi 15 forintért, a bolti árnál jóval olcsóbban, juthatnak hozzá „A MŰVELT EMBER KÖNYVTÁRA” sorozat hét illetmény kötetéhez. Ezek a következők: *Allan—Gordon: Egy sebészorvos hősi élete; Anatole France: A pingvinek szigete; Gergely Sándor: Rögös út; Heyersdahl: Tutajon a Csendes-óceánon át; Lenin. Rövid életrajz; Szimonov: Fegyvertársak; Veres Péter: Számadás.*

„A SZÉP KÖNYVEK BARÁTAI” című sorozat nyolc, a bibliofil kiadványok gyűjtői részére készült, gazdagon illusztrált kötetet tartalmaz. (*Csokonai Vitéz Mihály: Kultúra, Till Eulenspiegel, Firdauszi: Királyok Könyve, József Attila: Hazám, Marx Károlyról, Orbeliani: A bölcsesség meséskönyve, Solohov: Új barázdát szánt az eke, A XIX. század nagy magyar mesterművei.*) Ennek a sorozatnak havi 25 forint az előfizetési díja tíz hónapon keresztül.

Mindkét előfizetési kategóriánál a felsorolt művek közül kettő helyett sokszáz könyv közül mást választhatnak, s ezen kívül is „A KÖNYVBARÁTOK KÖNYVTÁRA” című jegyzékbe felvett többszáz mű vásárlásánál 10 százalék engedményt kapnak.

A mozgalom tagjai a „KÖNYVBARÁT” című folyóiratot is kedvezményesen, évi 24 forint helyett 18 forintért fizethetik elő, s különböző irodalmi előadásokra igen olcsó — egyes esetekben díjmentes — belépőt kapnak.

Előfizetéseket az állami könyvesboltok fogadnak el. Az előfizetőket gyűjtők könyvjutalomban részesülnek.

Könyvtárosaink komoly segítséget nyújthatnak a mozgalomnak, s ezzel az olvasni szerető, könyvtárat gyűjtő embereknek, a magyar művelődés ügyének azzal, ha olvasóik körében propagálják a mozgalmat és előfizetőket gyűjtenek.

Vonzóan, érdekesen ajánljuk a József Attila mozgalom könyveit

A MAGYAR IRODALOM nagyszerű alkotásai, Balassi és Csokonai versei, a virágénekek és a kuruc dalok közül kevésebb maradt volna ránk, ha nem léttek volna az irodalomnak olyan lelkes barátai, akik arra vállalkoztak, hogy lemásolják és énekelve terjesszék őket.

Ma lényegesen fejlettebb módszerekkel tudjuk közkinccsé tenni az irodalmat. A könyvek korszerű előállítására mellett a művelődéspolitikai ezernyi más eszköze áll az irodalom terjesztésének szolgálatában. Nem kétséges azonban, hogy a legjobb módszer máig is a személyes ajánlás maradt, a meggyőző rábeszélés a könyv olvasására. Ehhez a régi módszerhez kell az új technikai lehetőségeket felhasználni. A személyes ajánlásnak, a rábeszélésnek alapja viszont az, hogy az ajánló az irodalom lelkes barátja legyen, maga is olvasson. Olyan hittel kell képviselni az irodalom ügyét, mint a Balassit és Csokonait másoló deákoknak, a virágénekek és kuruc dalok ismeretlen megőrzőinek. Elsősorban könyvtárosaink feladata, hogy ezen a módon terjesszék az irodalom szeretét, megszerezzék az embereket a legnemesebb időtöltésnek, az olvasásnak.

A József Attila olvasómozgalom a könyvtáros nagy vizsgája is. Be kell bizonyítani, hogy irodalomszeretete képes másokat is magával ragadni, a könyvek barátjává tenni olyanokat, akik azelőtt, — ezernyi okból — csak elvétve, alkalmadtán vettek kezükbe könyvet.

JÓZSEF ATTILA VÁLOGATOTT VERSEI az első kötelező olvasmány a bronzfokozat elnyeréséhez. A könyvtáros dolga itt nem nehéz. József Attila nevével már mindenki találkozott, ha másutt nem, az általános iskolai tankönyvben, ünnepélyen, a rádióban. *A Mama*, az *Altató*, a *Medvetánc* után fiataljaink élmenye *A város peremén*, *A külvárosi éj*, a *Munkások*, a *Hazám* és a többi nagy költemény. A könyvtárosnak arra kell rábeszélnie olvasóit, hogy a verseket nem csak hallgatni kell, nem csak kötelező feladatként olvasni, vagy megtanulni, hanem állandóan forgatni, új és új szépségeket keresni és találni bennük. El kell mondani a mozgalomban résztvevőknek, hogy József Attila versei apáik harcos korát tükrözik, bátor szókimondással, gyönyörű képekkel „levegőt” jelentettek egy harcos nemzedéknek. Kifejezik a mi érzéseinket is, úgy, ahogy azt mi soha nem tudnánk kimondani. Ez minden költészet legfőbb értelme.

NYIKOLÁJ OSZTROVSZKIJ: AZ ACÉLT MEGEDZIK c. regénye a második kötelező olvasmány. Nincs olyan fiatal, akit ne érdekelne, hogyan éltek esztendőkkkel, vagy évtizedekkel ezelőtt kortársai. Ezt az érdeklődést is felhasználhatjuk, amikor Osztrovszkij művét ajánljuk nekik. Elmondhatjuk, hogy a szerző nem volt író, a forradalom és a szocializmus építésének harcosa volt, s csak miután megvakult és mozgásképtelenné vált, kezdett el írni, hogy élettapasztalatait átadja a komszomolistáknak. S milyen tapasztalatai voltak Osztrovszkij-Pável Korcsaginnak! Sanyarú gyermekkor után, tizennégy éves korában már együtt harcolt a vörös lovasokkal, a polgárháború után éhezve, fáva dolgozott az újjáépítésnél, életét kockáztatva küzdött a politikai rendőrségen a nép ellenségei ellen. Győzzük meg a fiatal olvasókat, hogy azért nagy és értékes olvasmány ez a regény, mert Korcsagin teljes emberi fejlődését mutatja be. Küzdelmes életében neki is vannak apró sérelmei, bánatai, ő is szerelmes, néha már ő is úgy érzi, hogy reménytelen a harc, élete végén kínzó betegség gyötri. De minden érzését alá tudja rendelni a közösség érdekeinek. Tudja, hogy vele van a szabadságáért és jobb életéért küzdő nép, s a harc vezetője, a párt. Ez ad neki erőt. Megszervezi a Komszomolt, hogy minden fiatal harcos érezze, tartozik valahová, együtt van az egy célért küzdő társaival. Ebben a közösségben nem különleges Korcsagin sorsa, ezer és ezer hasonló gondolkodású, hasonló lelkierejű és a győzelemben hasonlóan bízó, egyszerű emberből lett hős veszi körül.

MÓRICZ ZSIGMOND ÁRVÁCSKAJA megindító olvasmány. Vagy húsz esztendővel ezelőtt történt, amit elmond, Magyarországon, s olyan, mintha évszázadok választanának el tőle. Árvácskát, az elhagyott kislányt az állam veszi gondjaiba. Gondoskodása abból áll, hogy hol ehhez, hol ahhoz a parasztcsaládhoz küldi a kis „államit”, akit mindenütt kihasználnak, egész nap dolgoztatnak, lelkileg és testileg gyötörnek, de akihez soha senki nem szól emberi hangon. A diákokthozok, ipari tanuló otthonok, intézetek mai fiatal lakói már csak regényekből, s az idősebbek történeteiből hallanak erről az elmúlt világról. Árvácska története oly egyszerűen, oly szépen van megírva, mint egy mese. Mint egy nagyon szomorú mese, okulásul a mai, sokkal jobb világban élő gyermekeknek.

ILLÉS BÉLA KÁRPÁTI RAPSZÓDIA c. regényét is ajánljuk. Beszéljünk arról, hogy az írók a saját életrajzuk nyersanyagából hogyan tudnak kitűnő, hiteles regényeket formálni. A Kárpáti rapszódia hőse, a jómódú úrigyerekből harcos kommunistává formálódó Bálint Géza élete nagyon sok vonásban egyezik az író életével. A háromrészes történet jelentős vonzóereje kiváló stílusa is. Illés minden méltatója kiemeli, hogy az író folytatója Mikszáth közvetlen, meleghangú elbeszélő módjának. A Kárpáti rapszódia leendő olvasóinak elmondhatjuk, hogy úgy érzi majd, mellette ül az író és meséli neki a fordulatos történetet, amelyben derűs, vidám részletek váltakoznak a nyomor és a szenvedés rajzaival, forradalmi hősök mellett megismerkedünk az elnyomók nevetséges és gyűlöletes alakjaival is. Járunk kárpátaljai kisvárosokban, az 1910-es évek Budapestjén, ugyanakkor eldugott kis hegyi falvakban és a Kárpátok végtelen fenyveserdeiben is. Történelmi és politikai fogalmak: osztályharc, nemzetiségi kérdés, kizsákmányolás, sztrájk, munkásöntudat stb. válnak a regényben, mint történelmi képeskönyvben szemléletessé és világosan érthetővé az olvasónak.

DICKENS COPPERFIELD DÁVIDJÁT nem nehéz ajánlani. Be kell mutatnunk Dickenst, Petőfi, Arany, Vörösmarty és Eötvös kortársát, aki a háborúktól régen nem sújtott „gazdag” Angliában élt és alkotott. Az angol polgárság gazdagságát, többek között a kegyetlen, gyilkos gyarmatosításnak, s a munkások, — köztük 12—16 óráig dolgoztatott kisgyermek — kíméletlen kizsákmányolásának köszönhetette. A szegény emberek elképzelhetetlen nyomorban éltek. Dickens a szegények mellé állt; regényeivel javítani akart sorsukon. A kis Dávid sorsán is azt példázza, hogy a polgárok csak addig foglalkoznak valakivel, amíg hasznot tudnak belőlük húzni. Szeretetet, emberséges bánásmódot nem lehet tőlük várni. Pénzt szereznek a házasság útján, a törvények csúrés-csavarásával, gyerekek dolgoztatásával, sőt még iskolák fenntartásával is, ahol nem tanítanak semmit, csak a tandíjat vágják zsebre. A szegény emberek fogják pártját a kegyetlen mostohaapjától elűzött kis Dávidnak. Tőlük kap szeretetet, megértést. Ki kell emelni, hogy Dickens olyan szépen, meghatóan és szemléletesen ír, mintha egy jó filmet néznénk.

JULIUS FUCIK ÜZENET AZ ÉLŐKNEK c. írása majd száz esztendővel később készült. Ez a könyv nem regény, de meg kell szeretetnünk azokkal az olvasókkal is, akik irodalom alatt első-sorban regényt értenek. A német fasisz-

ták által 1943-ban kivégzett Fucik, ha akarta volna, sem tudta volna művét regényné feldolgozni. Hiszen ezeket a jegyzeteket a börtönben írta, emberséges örök csempésztek ki, bátor kommunisták rejtegették. Fucik könyve napló, s a napló komoly irodalmi műfaj, vallomás élményekről, gondolatokról. Fucikot, a cseh kommunisták egyik vezetőjét megkínózták, de a párt eszméibe vetett hite nem rendült meg. Naplójában nemcsak magáról beszél, beszámol a börtön életéről, a többi hős, halálra váró kommunistáról, s az elállatiasodott fasisztákról. Egy igazi hős utolsó gondolataival találkozhatunk könyvének lapjain. Utolsó sorai jelszóvá váltak: *Emberek, szerettek titeket. Legyetek éberek!*

ALEKSZEJ TOLSZTOJ A KENYÉR c. műve azért ajánlható könnyen kezdő olvasónak, mert közvetlen kapcsolódik sok történelmi ismeretéhez. Elmondhatjuk, hogy e könyvben a regényhősök Lenin, Sztálin, Vorosilov. Egészen közelről ismerjük meg őket a történet folyamán. Minden kitalált regénynél izgalmasabb, hogy küzdenek a fiatal Szovjetország vezetői és harcosai a forradalom után a békéért, az ország kényerének biztosításáért, az ellenforradalom leveréséért. A nagy író emberformáló képessége, a legmagasabb vezetőktől a közkatonaig terjedő rajza biztosítja, hogy sohasem érezzük azt, mintha oktatási anyagot tartanánk a kezünkben. Igazi regény Tolsztoj műve.

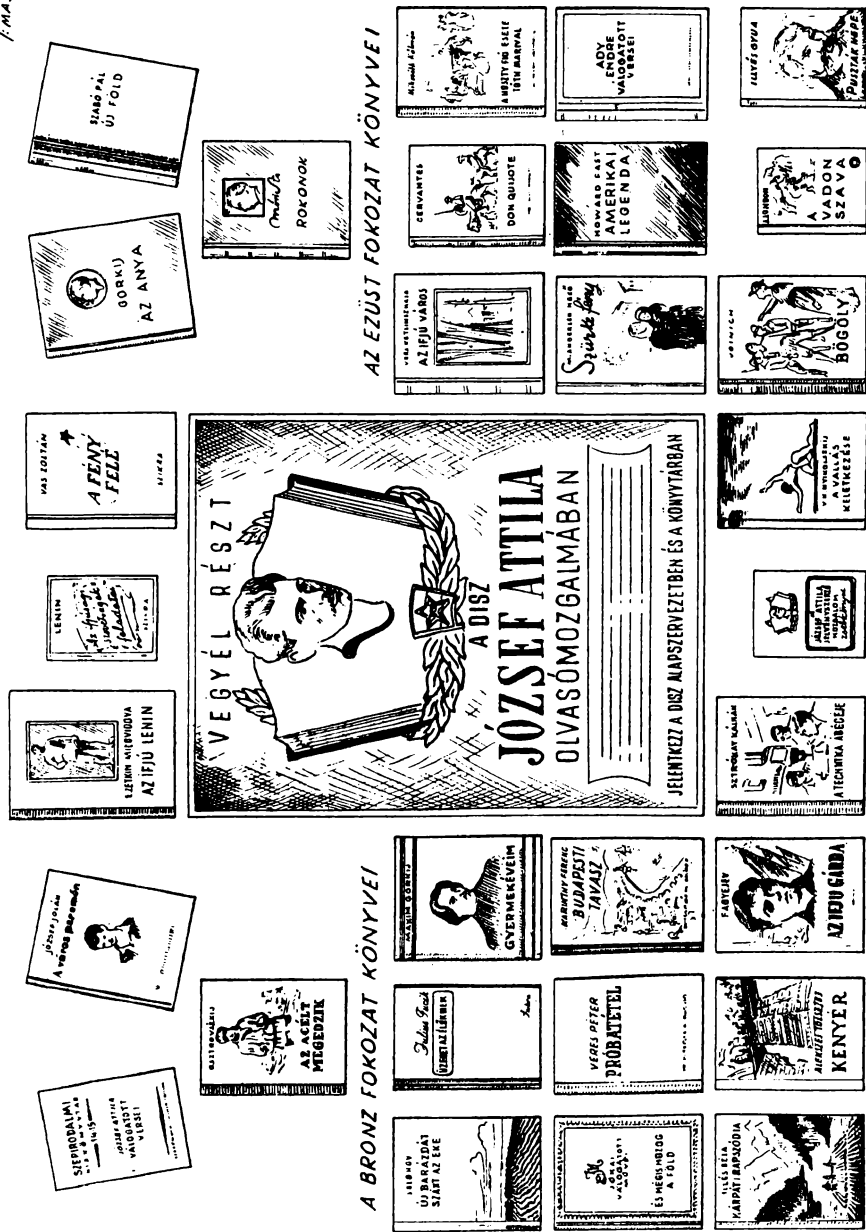
AZ EZERSZÍNŰ MAGYARORSZÁG a legtöbbek által élvezhető mű az ismeretterjesztő anyagból. Ki ne szeretne utazni, messi vidékeket látni! Ezzel a könyvvel pedig beutazhatjuk egész hazánkat. A könyvnek nincsen története, minden vidékre más-más író hív el magával. Nem kell egyhuzamban kiolvasni, előbb a lakóhelyhez közel eső vidéket érdemes megkeresni a *Homokvilág*-ban, vagy a *napnyugati végeken*. Ezekhez mindenkinél közvetlen élmény is kapcsolódik. Később, apránként, térkép mellett olvassuk el a többi fejezetet. Olyan földrajzkiadvány ez, amelyet nem kell megtanulni, de amely minden új és régi érdekességet elmesél városokról, várakról, hegyekről, barlangokról, falvakról, erdőkről, bányákról. Hívjuk fel az olvasók figyelmét a sok szép rajzra, érdekes fényképre is. Az Ezerszínű Magyarország — édes hazánk.

A József Attila olvasómozgalom sikere szerény hozzájárulás ahhoz, hogy művelt, öntudatos állampolgárok éljenek és dolgozzanak ebben a hazában.

Marót Miklós
könyvtáros

"A KÖNYVESPOLCOKRA LECSAP VIDÁM CSAPATUNK: AGYUNKBA GYÜJTÜNK A BETŰR SÉRÉGET, GONDOLATOT VETÜNK ÉS ARATUNK."

[MAJAKÖNSZKIU]

Kiadás mintaterv a József Attila olvasómozgalom népszerűsítéséről. A bronz- és ezüst fokozat könyvei külön-külön is elhelyezhetők a táblákon, illetve a tárlókon.

A József Attila olvasómozgalom nyomában

HAJDÚ ÉS SZOLNOK MEGYÉBEN

HA TANÁCSSZERVEINK vezetőit sikerül meggyőzni a mozgalom szervezőinek, akkor ennek komoly erkölcsi és anyagi támogatás a következménye: Debrecenben például a megyei tanács 6000 forinttal járult hozzá a szükséges könyvek beszerzéséhez. Ezzel az összeggel a legkürvőbb hiányokat meg lehetett szüntetni.

A szervező munka tömegmozgósító hatása jórészt azon fordul meg, milyen mértékben tudjuk a különböző szervezetekben dolgozó kulturális funkcionáriusokkal az együttműködést megteremteni. Hajdúböszörményben Béber László, a megyei könyvtár munkatársa 30 DISZ kultúrfelelősnek tartott tájékoztató előadást a mozgalomról. A jászberényi járási könyvtár munkatársa a DISZ-vezetők tanfolyamát használta fel arra, hogy a mozgalommal kapcsolatos feladatokat megbeszéljék. A népkönyvtárosokat is értekezleten tájékoztatták teendőikről. Mátyás Ferenc, a püspökladányi járási könyvtár vezetője rendszeresen megbeszéli a területi DISZ titkárral az olvasómozgalom időszerű kérdéseit. A szolnoki megyei könyvtár vezetője arra is gondolt, hogy hozzáférhetővé tegye az ifjúság számára az olvasómozgalom feltételei között szereplő filmeket. A MOKÉP vezetősége beleegyezett, hogy a megye területén ezeket a filmeket matinékon mutatja be, ha az illetékes szervezetek ezt tőle kéri. Így a régebben játszott és már másorról lekerült filmek megtekinthetése biztosítva van.

A könyvhiány enyhítése is komoly szervezési feladatokat ró könyvtárosainkra. Mert hiszen igen sok könyvtárnak még hiányzik az ajánlott és kötelező irodalom tekintélyes része. Szolnok megyében operatív bizottság alakult, amely a könyvvállomány figyelembevételével döntötte el, hogy mely községekben nem javasolja az olvasómozgalom megindítását. A könyvvállomány felülvizsgálatából az derült ki, hogy a megye 78 települése közül mindössze 25-ben vannak meg az olvasómozgalom sikeres megszervezésének és vezetésének a feltételei. A mozgalomban jelenleg még részt nem vevő könyvtárak könyveiből részben pótolni lehet majd a hiányokat. A püspökladányi járási könyvtár az iskolai, a szakszervezeti és az üzemi könyvtárakkal létesít szoros együttműködést, hogy olvasóit a szükséges irodalommal elláthassa.

A JÓZSEF ATTILA olvasómozgalom akkor válhat igazi tömegmozgalommá, ha a még nem olvasó rétegek érdeklődését is felkelti az olvasás iránt. Erről

a szempontról általában elfeledkeznek a mozgalom szervezői s csak a már olvasó ifjúsággal törődnek. Jól szervezett, szívsós és szellemes felvilágosító munkával elérhető, hogy a nem olvasó rétegek is felfigyeljenek a mozgalomra. Ilyen jól irányított felvilágosító munkát folytat a Szolnok megyei könyvtár. Izléses könyvjelzőt nyomtattak, amelynek mindkét oldalán a József Attila jelvényt szerző mozgalom jelvénye látható. A bronz- és ezüsfokozat megszerzésének feltételeiről is tájékoztatja az érdeklődő fiatalokat. A könyvjelzőket széthordják az olvasók a város egész területére, ami sok nem-könyvtárgy ifjúnak is a kezébe kerül ily módon. A tárlókon az olvasómozgalom könyvei sorakoznak. Ezek most Szolnokon a legkelendőbb könyvek. Plakátot is készített a könyvtár a mozgalom népszerűsítésére és ezt a kölcsönzőben, szemközt a látogatókkal helyezték el. A helyi sajtó és a vezetékes rádió közleményei útján pedig a megye sok tízezer hallgatójához és olvasójához juttatták el a József Attila olvasómozgalom híreit. A debreceni megyei könyvtár sem tétlen a mozgalom megismertetésében. Az ifjúsági kölcsönzője hatalmas utcai kirakattát az olvasómozgalom könyvei és hírei foglalják el. Megrajzoltatták nagy méretben a mozgalom névadójának az arc képét s azzal az olvasótermet fogják majd díszíteni.

A legjobb eredményeket a két megyében eddig az általános és a középiskolák érték el. A püspökladányi ált. fiúiskola DISZ szervezete 40 tanulót nevezett be. A turkevei gimnázium 75, a szolnoki fiugimnázium pedig 216 ifjú nevezését jelentette be.

Elismeréssel kell szólnunk azokról a helyekről, ahol a mezőgazdaság egy-egy élenjáró dolgozója serkenti példamutató magatartásával fiatalságunkat. A tiszafüredi Úttörő termelő szövetkezetben maga az elnök vállalta az olvasómozgalom irányítását. A füzeggyarmati Vörös Csillag tsz. ellenőrző bizottságának az elnöke gazdag tapasztalataival és tanácsaival segíti a DISZ titkárt. Az ilyen példák terjedésének a mozgalom erősödése szempontjából felmérhetetlenül nagy erkölcsi jelentősége van.

NINCSEN RÓZSA tövis nélkül — tartja a közmondás. Hibát követnénk el, ha e mozgalom bölcsőjénél állva, nem vennénk észre a fejlődést bénító gyermekbetegségeket és fogyatékoságokat. E hibák feltárása a mozgalom továbbfejlődésének fontos feltétele.

Nézzük rendre őket!

A mozgalom kibontakozása vontatottan halad. A legtöbb helyen még csak a szervezés stádiumában van, de sok községben el sem kezdték a munkát. Ennek okait keresve, lehetetlen észre nem vennünk, hogy a DISZ és a szakszervezetek szervező és irányító munkája körül vannak a hibák. A szervezés csak immel-ámmal folyik, az irányítás a legtöbb helyen hiányzik. Így minden munka a könyvtárra hárul. Lássunk néhány példát! A Hajdú-Bihar megyei DISZ bizottság szervező munkájának január közepéig még nem volt kézzelfogható eredménye a megye területén. Debrecenben is hasonló volt a helyzet látogatásunk időpontjában. Azt a központi rendelkezést, hogy az alapszervek 1—1 olvasómozgalmi felelőst válasszanak, nem hajtották végre. A fenti időpontig a megyei könyvtárat egyetlen ilyen felelős nem kereste fel, holott az ő feladatuk lenne az alapszerv és a könyvtár között az összeköttetést fenntartani. Szolnok megyében is hasonló a helyzet. A kisújszállási titkár pl. a tagkönyvcseré miatt nem ér rá vele foglalkozni. A turkevei alapszervek a Harcos tsz. kivételével csak ígéretetik a szervezés megindítását. Azt gondolnánk, hogy Ócsodón, József Attila szomorú gyermekkorának színhelyén virágzó József Attila-kultusz fejlődik majd ki. De innen sem érkezett semmi számottevő jelentés a mozgalom állapotáról.

A szakszervezetek távolmaradása az olvasómozgalomtól, különösen fájdalmas jelenségnek számít. A munkásifjúság érdeklődésének mozgósítását tőlük váránk. De hogyan érhető ez el, ha üzemi szakszervezeteink nem vesznek tudomást a mozgalomról, nem népszerűsítik, nem szervezik kellően és odaadással a hatáskörükhöz tartozó fiataliságot?

A könyvhiány is súlyos gátló tényezője ma még a mozgalom kibontakozásának. Mindkét megyében nyomasztóan nagy a hiány azokban a könyvekben, amelyeket a kötelező és ajánlott irodalom anyagát alkotják. Egy példát ragadok ki a sok közül. A püspökladányi járás 23 könyvtárban József Attila *válogatott versei* összesen 5, Szabó Pál *Új föld-je* 5, Gorkij *Az anyá-ja* 12, Móricz: *Rokonok-ja* 15 példányban található meg. Ez indokolja a Szolnok megyeieknek az elhatározását is, hogy egyelőre csak azokban a községekben szervezik meg az olvasómozgalmat, amelyeknek a könyvállománya kielégítő.

A mozgalom sikere érdekében kulturális szerveinknek fokozottabb mértékben kell azoknak a könyveknek a pótlásáról gondoskodniuk, amelyekre az olvasómozgalomnak szüksége van, mert könyv nélkül olvasómozgalmat szervezni és irányítani nem lehet.

*

Összegezve tapasztalatainkat azt a végső következtetést vonhatjuk le, hogy a József Attila olvasómozgalom a kezdeti gyermekbetegségek ellenére biztató fejlődésnek indult. Ahhoz azonban, hogy az egész magyar ifjúság kulturális tömegmozgalmává váljék, szüksége van a DISZ és a szakszervezetek fokozottabb támogatására. Az állami könyvtári hálózat egyedül ennek a két politikai és tömegszervezetnek a *tényleges* közreműködése nélkül nem oldhatja meg a kívánt módot a József Attila olvasómozgalom célkitűzéseit. Csakis valamennyi szerv összehangolt munkája esetén válhat a mozgalom ifjúságunk erkölcsi arculatát átforgató, világnézetét és jellemét fejlesztő kulturális megmozdulássá.

Dr. Tóth Béla
tanár

„A SZOVJETUNIO KÖNYVTÁRAI“ C. KÖNYVRŐL

A Lenin Könyvtár Könyvtár-tudományi módszertani osztályának egyik fontos — és egyre fejlődő — kiadványsorozata „A Szovjetunio könyvtárai” című cikkgyűjtemény. (Biblioteki SzSzSZR. Opűt rabotű.) Az első két kötet 1953-ban rotaprint sokszorosítással jelent meg. A harmadik kötet, melynek cikkei többségükben a SzKP Központi Bizottságának a mezőgazdasággal kapcsolatos határozata alapján a könyvtárak speciális feladatairól szólnak, 1954-ben látott napvilágot nyomdai úton előállítva, 94 lap terjedelemben.

A negyedik kötet 1955. végén jelent meg. (Moszkva, 1955. 119 lap, 5000 példány. Szerk. N. I.

Karklina.) E kötetben közölt cikkek a következő három kérdés köré csoportosulnak: 1. A Szovjetunio könyvtárainak munkája. 2. A feldolgozás kérdése. 3. A szovjet könyv története.

Az első cikkben V. V. Klevenszkaja, a Lenin Könyvtár főbibliográfusa a földrajzi irodalom könyvészetéről tartott előadásorozatáról számol be.

Különös érdeklődésre tarthat számot a magyar olvasó részéről E. P. Korsunovának, a Lenin Könyvtár főkönyvtárosának cikke a „vidéki” (területi, kerületi, köztársasági) könyvtárak könyvészeti munkájáról.

Sz. G. Livsic, a Firdausziról elnevezett Állami Nyilvános

Könyvtár (Tadzsik SzSZK) osztályvezetője rövid, de figyelemreméltó beszámoló közöl a könyvtár szakkatalógusának szerkesztése terén felmerült problémákról és tapasztalatokról.

M. D. Bojkova, a Novoszibirszki Területi Könyvtár feldolgozási osztályának vezetője részletes tanulmányban ismerteti a „nem-ldőtálló kiadványok” (tantervek, különféle instrukciók, árjegyzékek stb.) csoportos feldolgozását. A probléma nagy jelentőségére való tekintettel a szerkesztőség a tanulmány felett vitát nyit, kérve a könyvtárosok hozzászólásait. (Bóday Pál)

Az üzemi szakszervezeti és műszaki könyvtárak együttműködésének kérdései

Sok szó esett már az üzemi szakszervezeti könyvtárak munkájáról, sokat foglalkoztunk az üzemi szakkönyvtárak kérdéseivel is, de a két könyvtártípus együttműködésére vonatkozólag az általános megállapításokon — az együttműködés szükséges és fontos — nem jutottunk túl. Nem vizsgáltuk meg közelebbről ezt a valóban fontos és mindkét könyvtártípus szempontjából érdekes problémát. Ezt a hiányt szeretnénk pótolni most azzal, hogy pontról pontra megvizsgáljuk az együttműködés konkrét lehetőségeit.

Előjáróban meg kell állapítanunk, hogy az összes könyvtárra érvényes következtetéseket nem vonhatunk le a kérdés boncolásakor, hanem mindenkor figyelembe kell vennünk a helyi adottságokat. A két könyvtártípus fejlődése, a szakszervezeti könyvtárhálózat és az üzemi szakkönyvtári hálózat kialakulása ugyanis nem egyszerre, egy ütemben történt. Ilymódon e könyvtárak működése is iparágként (sőt mondhatjuk üzemként) változó. Találkozunk olyan üzemmel, ahol egyáltalában nincs szakkönyvtár, vagy ha van is, igen gyengén működik, míg a szakszervezeti könyvtár sok könyvvel rendelkezik, jól működik. A szakkönyvtárak szempontjából sajnálatos tény, hogy ez az eset elég gyakori. Ennek fordítottjával is találkozhatunk helyenként, itt a szakkönyvtár a fejlettebb, az üzemi szakszervezeti könyvtár működése a gyengébb. Igen kevés olyan üzemet találunk, ahol a két könyvtártípus fejlettség, működés szempontjából azonos szinten áll, tehát hogy úgy mondjuk, munkájuk kiegészítésének, helyesebben egymás munkája kiegészítésének feltételei adva vannak. A későbbiek során meglátjuk azonban, hogy az együttműködésnek olyan esetekben is megvan a lehetősége, ahol a két könyvtár működésének színvonala nem egyforma.

Nézzük azonban végig, pontról pontra a két könyvtártípus feladatait, munkáját, hogy ezeket elemezve az együttműködés konkrét lehetőségeit meghatározhassuk.

A szakszervezeti könyvtárhálózat gyűjtőköre az ismeretterjesztő-, a szépirodalomra, az ideológiai művekre, és kis mértékben a népszerű műszaki irodalomra terjed ki. A könyvtárak ellátása nagyrészt a könyvtárellátó útján, vagy legújában a területi könyvtárak útján történik, az irodalmat túlnyomórésztben feldolgozott (könyvtárilag feldolgozott) for-

mában kapják. A beérkező irodalom csaknem kizárólag magyarul; folyóirat, vagy napilap a szakszervezeti könyvtárakba csak kis számban érkezik. A szakszervezeti könyvtáros fő feladata, hogy a könyvtár állományát megfelelően propagálja, ezzel az olvasók, illetve kölcsönzők számát és a kölcsönzött kötetek számát növelje és így hozzájáruljon a dolgozók kulturális szükségleteinek kielégítéséhez, s a kultúra terjesztésének aktív harcosa legyen. A helybenolvasás a szakszervezeti könyvtárakban igen ritka, az olvasott könyvek raktározása többnyire szekrényekben, vagy nyitott polcokon, a szerzői, vagy címszó szerinti betűrendnek megfelelően történik. A könyvtár olyan üzemekben, amelyek saját kultúrházzal rendelkeznek, leginkább a kultúrházban található meg és nyitvatartási ideje is rendszerint a dolgozók munkaideje utáni időre nyúlik át. Még a kisebb könyvtárak is tartanak munkaidő (műszak) utáni ügyeletet hetenként legalább két ízben. A szakszervezeti könyvtárossal szemben az a követelmény, hogy irodalmilag művelt legyen, ismerje a könyvtár technikai munkájának minimumát, és aktív propagandistája legyen a kultúrának. Külön jellegzetessége a szakszervezeti könyvtárhálózatnak még az is, hogy a közép- és nagyüzemekben kifejlesztette a műhely- vagy üzembrészg-könyvtárakat, ahol társadalmi aktivisták kezelik a kiadott és időről-időre cserélt könyvállományt.

2.

Az üzemi szakkönyvtár ezzel szemben az irodalmat túlnyomórészt maga szerzi be, a beszerzett állomány jelentős része idegennyelvű és igen sok közte a folyóirat, amelyek zöme ugyancsak idegennyelvű. A szakkönyvtár gyűjtőköre az üzem profiljának kell, hogy megfeleljen, ezenkívül általános jellegű szótárak, kézikönyvek és műszaki zsebkönyvek, táblázatok beszerzésére törekszik. A szakkönyvtáros az irodalmat vagy szakrendben raktározza, vagy jobb helykihasználásra törekedve — különösen a nagy állományú szakkönyvtárakban — a betűindexes numerus kurrens raktári rendet vezeti be. A vásárolt irodalom feldolgozását csaknem kizárólag maga a szakkönyvtáros végzi, munkájának jó részét tehát leköti a katalógusok készítése és a szakozás. Az üzem szakkönyvtárába a dolgozók túlnyomórészt munkaidőben térnek be, hogy munkájukkal kapcsolatos kérdésekre választ találjanak a szak-

irodalomban. Mínthogy a folyóiratok közül általában a legjobb eredményeket, a könyvtáros a szakfolyóiratokat általában köröztetni szokta az üzem dolgozóinak körében, sok esetben elkészíti az idegennyelvű szakfolyóiratok tartalomjegyzékének fordítását is. A kölcsönzési forgalom sokkal kisebb, és a szakkönyvtárban a helyben olvasott folyóiratok vagy könyvek számának mérése nem könnyű — sokszor megoldhatatlan — feladat. A szakkönyvtár is megteszi azt, hogy könyveinek egy részét, különösen a nélkülözhetetlen és állandóan használt kézikönyveket, táblázatokat egyes osztályokhoz kiadja, ezeket azonban nem cseréli — vagy csak nagy időközökben cseréli — újabbakra. Ezeket az osztály- vagy laboratóriumi könyvtárakat rendszerint egy-egy műszaki dolgozó kezeli, olvasóforgalmuk mérése azonban a dolog természeténél fogva lehetetlen. A szakkönyvtárostól azt kívánjuk, hogy az illető szakterületet ismerje, technikai minimumvizsgát tegyen, és emellett lehetőleg egy-két idegen nyelvet is ismerjen. A szakkönyvtár elhelyezésére és nyitvatartására az az irányadó, hogy álmányát a dolgozók elsősorban munkaidő alatt használják, de legyen lehetőség a munkaidő utáni kölcsönzésre is. Így a szakkönyvtárak helyileg a legtöbb esetben a gyár, üzem területén belül helyezkednek el, nyitvatartásuk pedig megegyezik a rendes munkaidővel — esetleg annál valamivel tovább tart. Sok helyütt tartanak ügyeletes szolgálatot is.

Tapasztalataink azt bizonyítják, hogy az üzemi szakkönyvtári hálózat olvasóinak zöme a műszaki értelmiségből kerül ki, míg fizikai dolgozó igen kevés olvas. Ez az arány természetesen az egyes iparágak szerint változó, a legtöbb fizikai dolgozó a gépipari szakkönyvtárak olvasói között található, míg a vegyiparban szinte nem is találunk a szakkönyvtárban munkás-olvasót. Mínt-hogy üzemeinkben természetesen sokkal több a fizikai dolgozó, mint a műszaki értelmiségi, vagy más, adminisztratív dolgozó, ez utóbbiak pedig gyakran olvasói a szakszervezeti könyvtárnak is, magától értetődően a szakszervezeti könyvtár forgalma, olvasóinak száma sokkal nagyobb, mint a szakkönyvtaré. Míg tehát a szakszervezeti könyvtáros munkaidejének nagy részét kölcsönzéssel és az irodalom népszerűsítésével, propagandával töltheti el, addig a szakkönyvtáros a szakirodalmat feldolgozza, sok esetben irodalomkutatással, fordítással stb. a műszaki dolgozók napi munkáját segítheti elő.

3.

Látjuk tehát, hogy a két Könyvtártípus működése, a két könyvtáros munkája meglehetősen eltérő egymástól, és felületesen szemlélve a kérdést, azt is mondhatnánk, hogy a két könyvtár annyira különbözik egymástól, hogy közöttük az együttműködésre semmi szükség sincsen. Ugyanakkor egy másik felfogás szerint a két könyvtártípust egye-síteni kell és akkor megvan oldva az együttműködés kérdése is. Véleményünk szerint egyik felfogás sem helytálló. Az első kérdésre azt mondhatjuk, hogy igaz ugyan, hogy a két könyvtártípus munkája erősen különböző, de jó együttműködés esetében igen jól kiegészíthetik egymást. A szakszervezeti könyvtáros általában nem műszaki képzettségű dolgozó, a műszaki irodalmat nem ismeri közelebbről, így a műszaki könyvtáros jelentős segítséget nyújthat neki a műszaki könyvek beszerzésénél, néhány szóban ismertetheti előtte a népszerű szak-könyvek tartalmát, vagy fejlettebb műszaki könyvtár esetében a népszerű műszaki könyvek annotációit elkészítheti a szakszervezeti könyvtár részére. Ezzel azon túlmenően, hogy segítséget nyújt a szakszervezeti könyvtárosnak, sajátmaga számára is szerezhet olvasókat, mert akiben a szakirodalom olvasása iránti kedvet felkeltette, több-kevesebb valószínűséggel további szakirodalomért felfogja keresni a műszaki könyvtárat is. Helyes, ha a műszaki könyvtáros a legújabban beérkezett könyvek jegyzékét a szakszervezeti könyvtárba is eljuttatja. Ugyanakkor a szakszervezeti könyvtáros is nagy segítséget nyújthat a szakkönyvtárnak azzal, ha a műhelykönyvtárak hálózatán keresztül népszerűsíti a műszaki könyvtárat, esetleg a magyarnyelvű szakirodalom egy-egy példányát letétként odaküldi a szakkönyvtár. Ennek előnye az, hogy a szakkönyvtárban kihasználatlan magyarnyelvű szakirodalom közelebb jut a dolgozókhoz, a szakszervezeti könyvtár rendszerint kisebb beszerzési keretét pedig nem terheli a többnyire drága szakirodalom több példányban történő beszerzése. (Gyakorlatilag nem is tudják a drágább szakkönyveket megvásárolni, mert akkor nem marad pénzüik egyéb irodalomra). Külön együttműködési lehetőséget képeznek a kiállítások, ahol ismét a szakszervezeti könyvtár adhat nagyobb segítséget. Kétségtelen tény, hogy ahol a szakszervezeti könyvtár aktívhalózata jól működik, ott a műszaki könyvtár anyagát is jól tudja népszerűsíteni. Mindehhez azonban az szükséges, hogy a két könyvtáros megismerje egymást, és egymás

könyvtárának működését. Sajnos ma még sok helyütt a műszaki könyvtáros nem tudja, hogy hol van a szakszervezeti könyvtár, de még gyakrabban az eset, hogy a szakszervezeti könyvtáros még nem is látta a műszaki könyvtárat. Elsősorban ezt kell felszámolni, mert egymás, és egymás munkájának megismerése eredményezheti az együttműködés helyileg legjobb formáinak kialakítását.

4.

A második kérdés, az egyesítés kérdése már nem ilyen egyszerű. Az egyesítés hívei azt szokták felemlíteni, hogy vannak olyan helyek, ahol az egyesítés már megvan, vagy ahol a szakszervezeti és műszaki könyvtárat egy személy kezeli. Véleményünk szerint ennek a kérdésnek is sok oldala van. Vannak egyes iparágak, mint például különösen a nem telepített építőipar, ahol helyesnek látszik átmenetileg a két könyvtártípus egyesítése olyan értelemben, ahogy azt az EFEDOSZ és az Építésügyi Minisztérium tervezi. (Meg is kezdődött már). Teljesen helytelen lenne azonban például valamely kutatóintézet, vagy nagyüzem meglévő és jól működő műszaki könyvtárát a szakszervezeti könyvtárral egyesíteni. Azt hisszük, hogy külön műszaki könyvtárra mindazokban az üzemekben szükség van, amelyek műszaki dolgozóinak száma (beleértve a szakmunkásokat is) azt szükségessé teszi. Ez persze nem jelenti azt, hogy mindenütt függetleníteni kell a szakkönyvtárost is. Szakszervezeti könyvtárra pedig minden üzemben szükség van. Ebből következik az, hogy azokon a területeken, ahol önálló műszaki könyvtár nem kell, a szakszervezeti könyvtárnak kell ellátnia a

szakkönyvtár funkcióit is. Itt az egyesítés tehát helyes elv. Mindenkor fenn kell azonban tartani a későbbi szétválasztás lehetőségét arra az esetre, ha az üzem fejlődésének körülményei külön szakkönyvtár létesítését igénylik.

5.

Összefoglalva a fenti fejtegetéseket, azt mondhatjuk, hogy az üzemi szakszervezeti könyvtár és az üzemi szakkönyvtár együttműködése ma gyakorlatban még alig lelhető fel. Szükséges ez az együttműködés, hogy a két könyvtártípus egymás munkáját a népgazdaság és a kulturális színvonal fokozásának érdekében jól kiegészítse. Ennek első feltétele a két könyvtártípus kezelőinek, a szakszervezeti könyvtárosok és a szakkönyvtárosok személyes érintkezésének felvétele. Egymás munkájának megismerése a helyi adottságoknak megfelelő konkrét együttműködést eredményezhet. Ez abban az esetben is lehetséges, ha a két könyvtár fejlettsége nem azonos szintű. A kölcsönös segítség lehetőségei ez esetben is adva vannak. Nem helyes a szakszervezeti könyvtárak és az üzemi szakkönyvtárak egyesítése minden áron. Olyan esetekben, ahol külön műszaki könyvtár létesítése nem indokolt, mint például a nem telepített építőiparban, ott a szakszervezeti könyvtár lássa el a műszaki könyvtár funkcióit is. Megelevő és jól működő szakkönyvtárak beolvasztása a szakszervezeti könyvtárba azonban nem helyes, mert feladatkörük különbözősége, állományuk különbözősége az egyesítés esetén a jó könyvtári munkát megakadályozza, nem beszélve arról, hogy a két könyvtár dolgozóival szemben is mások az igények.

Já n s z k y L a j o s

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR 1955. ÉVI MUNKÁJÁBÓL

Az Országos Műszaki Könyvtár 1955-ben 130 283 látogatót kereste fel, ebből 100 792 helybenolvasó, 29 491 pedig kölcsönző olvasó volt. Az olvasók 30 százaléka mérnök és technikus, közel 9%-a ipari munkás, 26%-a pedig műszaki egyetemi hallgató. A helybenolvasók és a kölcsönzők a könyvtárnak összesen 263 486 kötetét tanulmányozták; a könyvtárban olvasott hazai és külföldi szakcikk számuk pedig 3 450 000 darab volt.

A könyvtár állománya az év során 12 562 kötetet gyarapított. A beszerzett könyvek közül 6800 magyar nyelvű, 1697 orosz nyelvű, 2135 népi demokratikus államok nyelvén kiadott könyv volt (ide számítandók az NDK-ban kiadott né-

metnyelvű könyvek is.) Államközi cseréjén 4 országból 279 féle, nemzetközi cseréjén 26 országból 408 féle folyóirat érkezett. A folyóirat-féleségek nyelvi megoszlása a következő: 276 féle magyar, 172 féle orosz, 279 féle népi demokratikus államok nyelvén kiadott és 869 egyéb nyelvű folyóirat.

A könyvtár műszaki tájékoztatási osztálya 1955-ben 28 000 kivonatot (referátumot) készített külföldi műszaki szaklapokban megjelent cikkekről és 32 000 címfordítást tett közzé a műszaki lapszemlékben és a könyvtár figyelőszolgálatának anyagában. A könyvtár kiadásában az elmúlt évben 155 különböző iparági műszaki lapszemle jelent meg és negyedévenként orosz, német és angol nyelvű bulletint is adott ki,

amelyben a magyar műszaki cikkekről tájékoztatta a külföldet. (O. M. K.)

□ Szavalóversenyt rendezett a KPDSZ a Nemzeti Bank, a Beruházási Bank és az Országos Takarékpénztár dolgozói részére. A versenyben 28-an vettek részt. A zsűri elnöke Ascher Oszkár volt. (Barabás A.)

□ Érdekes mozgalmat kezdeményezett Sebestyén József göllei könyvtáros: már több, mint 25 olyan család van falujában, ahol minden családtag olvasója a népkönyvtárnak. A mozgalmat a Somogy Megyei Könyvtár az egész megye területén népszerűsíti. Boda Péter kasszoki népkönyvtáros pedig elérte, hogy egyetlen ház sincs a községben, ahol legalább egy népkönyvtári olvasó ne lenne. A falu 151 házában eddig 310 olvasót szervezett.

A szervező könyvtáros munkájáról

II. rész

4. MEGBESZÉLÉS A FALU VEZETŐIVEL

Felkeressük a községi pártszervezet, a DISZ, az MNDSZ és más szervezetek vezetőit is. A községi párttitkárral megbeszéljük a könyvtári munka támogatásának, segítségének kérdését, a pártszervezet oktatási felelősével, a könyvtárral való együttműködés lehetőségeit. A pártszervezet sok nehéz kérdésben tud hatékony segítséget nyújtani. Ladon a népkönyvtár működését nagymértékben akadályozta a megfelelő helyiség hiánya. Hiába volt a lelkes tanító-könyvtáros minden igyekezete, nem igen volt eredmény. A járási szervező felkereste a könyvtárossal a község párttitkárát, aki — helyesen értékelve a könyvtár fontos szerepét a község kulturális életében — elment velük a tanácsházhoz, ahol sikerült elintéznük a hosszú idő óta húzódó helyiség ügyet. Az önálló könyvtárhelyiségben nagyot lendült a ladi népkönyvtár munkája és csakhamar a megye legjobb népkönyvtárai közé emelkedett.

A fonói gépállomás párttitkára maga választott ki 38 db politikai művet a népkönyvtár részére a Megyei Könyvtárban.

A DISZ-titkárral az ifjúságnak az olvasómozgalomba való fokozottabb bekapcsolódását, a József Attila olvasómozgalom problémáit, ifjúsági olvasókörök alakítását tárgyaljuk meg. A DISZ-nek és a népkönyvtárnak együttműködése sokszor gyökeresen megoldhatja a népkönyvtár egyes problémáit. A patosfai DISZ-szervezet meglátogatásakor a járási szervező feltárta a DISZ-titkárnak, hogy a könyvtár milyen kedvezőtlen körülmények között dolgozik és ezen a DISZ segíthetne, hiszen a fiatalok azok, akik elsősorban érdekeltek a tanulásban, szórakozásban. A DISZ-titkár a beszélgetés során elvállalta a könyvtár vezetését is, szereket megfelelő helyiséget, azt szépen rendbehozták és itt az olvasómozgalom az egész ifjúság ügyévé vált. Az MNDSZ vezetőségével megbeszéljük, hogy az olvasókörök megalakítása, az asszonyoknak az olvasómozgalomba való bekapcsolása milyen módon történhetik. Somogyzilben a szervező MNDSZ olvasókör szervezését indította el látogatásakor.

Meglátogatjuk az általános iskola vezetőjét, nevelőit is. Felkérjük őket, hogy támogassák és propagálják a könyvtárat, nemcsak az ifjúság, hanem a szülők, a falu dolgozói körében is. Egyben segítségüket kérjük a József Attila olvasómozgalom kiszélesítéséhez. A kercesligeti

iskola igazgatója a könyvtár barátainak segítségével juttatja el a könyveket a házakba. Az iskolai falitáblán könyvtárnépszerűsítő plakátot helyezünk el. Az iskolától jólrajzoló könyvtári segítőtársakat kérünk a könyvtári propaganda segítésére.

Felkeressük a községben lévő *állami gazdaságot, vagy gépállomást*, megnézzük könyvtári és olvasómozgalmi munkájukat, és ha szükséges, szakmai tanácsot adunk munkájuk eredményesebbé tételéhez. Meglátogatjuk a *község termelőszövetkezeteit* is. Amelyik termelőszövetkezetben saját könyvtár működik, ott szakmai útmutatást nyújtunk a könyvtár eredményesebb működéséhez. Ha azonban a termelőszövetkezet nem rendelkezik saját könyvtárral, de a falu belterületén laknak tagjai, akkor plakátot helyezünk el a termelőszövetkezetben és felhívjuk a vezetőség és tagság figyelmét a népkönyvtár látogatására. A falun kívül fekvő termelőszövetkezetben pedig ilyen esetben letéti könyvtárat, vagy kölcsönző állomást szervezünk. Így került sor pl. a répáspusztai Ótévés Terv Tsz-ben letéti népkönyvtár, a Kaposvár külső területén működő Szabadsággazászoló Tsz-ben kölcsönző állomás létesítésére.

A *népművelési ügyvezetővel, kultúrotthon igazgatóval* is megbeszéljük a népkönyvtár munkáját, a kultúrotthonnak, a népművelés különböző területeinek és a könyvtárnak együttműködési lehetőségeit. A népművelési ügyvezető és kultúrotthon igazgató szintén sokat segíthet a könyvtárosnak, hiszen a község kulturális életének mozgatója, összefogója elsősorban az ő feladata. Jó példa az eredményes *segítésre* a babócsai kultúrotthon igazgató magatartása. A népkönyvtáros hirtelen elköltözött a faluból, a könyvtár gazdátlan maradt. A járási könyvtáros személyi viszonyai miatt nem tudott rövid időn belül kimenni a községbe, pedig a könyvtárátadás nem tűrt halasztást. A kultúrotthon igazgató öntevékenyen, állományellenőrzéssel átvette a könyvtárat a távozó könyvtárostól és egy fiatal pedagógusra bízta azt, addig is, míg a járási könyvtártól ki tudott jönni a szervező, aki aztán a további tájékoztatást az új könyvtárosnak adta.

Nem hagyjuk ki kapcsolatainkból a községi, állami gazdasági vagy gépállomási mezőgazdászokat sem, és rendszeresen látogatjuk őket is. Az agrónomusok különösen a mezőgazdasági szakönyvek elterjesztésében segíthetnek so-

kat. Drávacgárdonyban a községi mezőgazdasági tanácsnok, a népkönyvtáros, hogy tanulmányozza át a népkönyvtár mezőgazdasági könyvanyagát és mondjon arról véleményt. Az eredmény az lett, hogy az agronómus a leglelkesebb propagandistájává vált a könyveknek, a könyvek kölcsönzését, továbbítását is gyakran magára vállalja. Sok dolgozó paraszt kezében forog azóta Drávacgárdony községben a sertéshizlalásról, vetőmagtermesztésről, borjúnevelésről szóló szakkönyv, amit eredményesen használnak fel munkájukban. A marcali gépállomás agronómusa a marcali járási könyvtár szakkönyveinek ugyancsak lelkes propagandistája. Ezeket a jó példák felbuzdulva kértük fel a megye összes agronómusait a következő szövegű nyomtatvánnyal, hogy segítsenek a mezőgazdasági könyvek olvastatásában.

KEDVES ELVTÁRS!

Állami könyvtárhálózatunk elsőrendű feladatának tekinti mezőgazdasági dolgozóink szakkönyvekkel való ellátása útján, mezőgazdaságunk segítését.

Eppen ezért felhívjuk figyelmét megyei könyvtárunk és járási könyvtáraink gazdag szakkönyv anyagára, valamint arra a lehetőségre, melyet könyvtárközi kölcsönzés útján nyújthatunk: bármilyen mezőgazdasági szakkönyvet (külföldi kiadásút is) napokon belül rendelkezésére bocsáthatunk.

Legyen tagja mielőbb könyvtárunknak és vegye igénybe mezőgazdasági szakkönyveinket.

Egyben felkérjük, hogy a dolgozó paraszta, a mezőgazdasági dolgozóik figyelmét hívja fel a népkönyvtárainkban található mezőgazdasági, állattenyésztési szakkönyvekre és irányítsa figyelmüket e könyvek olvasására.

Reméljük, hogy könyveinkkel rövidesen szolgálatára lehetünk.

Eltvársi üdvözzel:
MEGYEI KÖNYVTÁR
Kaposvár, Dózsa Gy. u. 18.
Telefon: 425

A tanácsnál az elnökkel és a titkárral megbeszéljük mindazokat a feladatokat, amelyeket a tanácsnak kell megoldania, hogy a könyvtár eredményesen működhessen. Ilyen problémák az elhelyezés, a bútorzat, fűtés, világítás, könyvvásárlás, állományvédelem, az elveszett vagy régóta kinnlévő könyvek visszaszerzése, kártérítések behajtása, segítés a propagandában, nem megfelelő könyvtáros helyett új személy beállítása. Helyes, ha a szervező könyvtáros az új könyvtárosra javaslatot is tud tenni valamelyik jó olvasó személyében. *Szervezőkönyvtárosaink könyvtári bútorok sokszorosított műhelyrajzait viszik magukkal és ahol a tanács rendelkezik anyagi lehetőséggel, e rajzokkal szakszerű segítséget adnak, megfelelő felszerelési tárgyak beszerzéséhez, mint pl. Somogyaszalón, ahol*

könyvtárszekerényt, asztalt és székeket készítettek e rajzok alapján.

Felkérjük a tanácselnököt és a titkárt, hogy legyenek tagjai, olvasói a népkönyvtárnak és segítsenek a tanács tagjait és hozzátartozóikat is megnyerni a könyvtár látogatására. Ilyen beszélgetések eredményeként pl. a barcsi járásban a községi tanácsok vezetői, dolgozói szép számban olvasói lettek a népkönyvtáraknak. Heresznyén a tanács elnökhelyettese nemcsak szorgalmas olvasó, hanem ő maga a könyvtáros is. A tanácselnök szintén rendszeresen olvas a népkönyvtárból. Ugyanott a DISZ, a mezőgazdasági szakkör is szoros kapcsolatot tart a népkönyvtárral, természetesen a könyvtáros is az előbbiekkal. Ennek a szép együttműködésnek eredménye a népkönyvtár jó forgalma. De több hasonló példa is van. Gigén a tanácstitkár jó könyvtáros is. Végül megkérjük a tanácselnököt és a titkárt, hogy jegyezzék fel a negyedévi jelentés beküldésének határidejét és gondoskodjanak annak pontos beküldéséről.

Arra törekszünk, hogy segítő munkánk a népkönyvtárakban mindig közvetlen és tevőleges legyen. A rögtön javítható hiányok kiküszöbölésében cselekvőleg veszünk részt. Pl. Nagyberkiben a tanács a szervező otlétekor helyiséget adott a népkönyvtárnak. A szervező azonnal átszállította a felszerelést és a könyveket az új helyiségbe és résztvett a berendezésben. A javasolt módszereket nemcsak szóban ismertetjük, hanem szemléltetően, cselekvőleg is bemutatjuk. Pl. a *magunkkal hozott propaganda levelezőlapokat segítjük kitölteni a könyvtárosnak és magunk adjuk postára.* A barcsi járási könyvtáros egymaga mintegy negyven darab propaganda plakátot készített népkönyvtárai részére és azokat maga helyezte el a községek legforgalmasabb helyein.

Szervező és módszertani munkánk nyomán azonnal mutatkoznak bizonyos eredmények a népkönyvtárban és a faluban egyaránt. Pl. a raktári rend, a könyvtárak díszítése, a feliratok, kiállítások, külső propaganda, kapcsolatok megjavítása stb. terén, de megmutatkozik annak eredménye később a könyvtáros munkájában, teljesítményének szám-szerű eredményében is.

5. FOGLALKOZÁS A NÉPKÖNYVTÁROSSAL

Ha azt akarjuk, hogy látogatásunk nyomán maradandó eredmény mutatkozzék, magával a könyvtárossal is alaposan kell foglalkoznunk. A *népkönyvtárossal segítő munkatársként és nem ellenőrző közegként foglalkozunk.* Elis-

merjük eredményeit, de rámutatunk munkája hiányosságaira is és a lehetőséghez képest segítünk azokat kijavítani. *Tapintatosan tájékozódunk, hogy a népkönyvtáros elolvassa-e a kiküldött módszertani leveleket, a megyei könyvtári híradókat, A Könyvtáros c. lapot.* Megtudakoljuk, *hogy olvas-e rendszeresen és milyen könyveket olvas.* Utbagazítást adunk olvasmányainak összeállításához és felhívjuk a figyelmét a jelentősebb könyvekre. Javasoljuk a könyvtárosnak *helyettes beállítását* és társadalmi segítőtársak bevonását a könyvtár munkájának előmozdítására. Helyettesnek lehetőleg fejlett DISZ-fiatalt javasolunk. Ezzel is szorosabbra kívánjuk fűzni a könyvtár és a DISZ-fiatalság kapcsolatát. Azután felkérjük a népkönyvtárost, hogy a megyei híradónak és A KÖNYVTÁROS-nak írjon néha levelet, beszámolót könyvtára életéről, munkájáról, jól bevált módszereiről. Felhívjuk a negyedévi jelentés pontos kiállítására, megbeszéljük a jelentés egyes rovatainak kitöltési módját és megkérjük, hogy a jelentést pontosan, határidőre küldje be. Egyúttal felhívjuk a figyelmét arra is, hogy a tanáccsal írassa alá és bélyegeztesse le a jelentést. Végül *szívélyesen meghívjuk a népkönyvtárost a megyei, illetve járási könyvtárba és megkérjük, hogy valahányszor benn jár a járási vagy megyei székhelyen, feltétlenül keressen fel bennünket.*

A helyszíni tevékenység befejezéséül észrevételeinkről, megállapításainkról, javaslatainkról *feljegyzéseket készítünk és azokat közöljük a népkönyvtárossal.* Az intézkedést igénylő feljegyzéseket pedig jegyzőkönyvbe foglaljuk, melynek egyik példányát átadjuk intézkedés céljából a községi tanács elnökének, másik példányát későbbi ellenőrzés végett megőrizzük a megyei, illetve a járási könyvtárban.

6. ÚJRA A JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN

A helyszínen végzett munkával még nem ért véget tevékenységünk. A befejezés a megyei, illetve járási könyvtár-

ban történik. A tanácsnak átadott jegyzőkönyv magunkkal hozott példányát bemutatjuk a könyvtárvezetőnek, illetve a hálózati csoport vezetőjének, egyben tájékoztatjuk feljegyzéseink alapján a kint végzett munkáról. A könyvtárvezető megteszi az esetleg szükséges intézkedéseket. Pl. a marcali járási könyvtárvezető az átleltározás során megállapított hiányjegyzőkönyveket átadta a járási tanácsnak intézkedésre. A járási tanács az illetékes községi tanácsok végrehajtóbizottságait felhívta a könyvek visszaszerzésére, illetve a könyvek ellenértékének megtérítésére. A jegyzőkönyvet, illetve feljegyzést elhelyezzük ezután az illető népkönyvtár nyilvántartó tasakjában és az esetleges újabb adatokat is feljegyezzük arra. *Az állományösszetétel javítására vonatkozó feljegyzésünket besoroljuk a népkönyvtár letéti lapjai mellé, hogy könyvcseré alkalmával tájékozódni tudjunk.* Kiszállásunkat feljegyezzük a munkanaplóba, a költségeket pedig elszámoljuk az útirendelvényen. Intézkedést kívánó feljegyzéseink alapján a szükséges, vagy vállalt teendőket elintézzük és arról a népkönyvtárost, vagy más illetékes szervezet írásban értesítjük. Arra is akadt példa, hogy népkönyvtárosunk hivatali, vagy magánügyében eljártunk a járási vagy megyei székhelyen. Ez igen kedvező viszonyt alakít ki az illető könyvtárossal.

A fentiekben többéves gyakorlat alapján igyekeztünk összefoglalni és áttekinthetően, rendszeresen ismertetni a hálózati munkánk módszerét. Ez a vázlat erősen hasonlít ahhoz a jólismert szemléltető ábrához, melyen minden előfordulható esetet feltüntettek. Természetesen az itt leírt tennivalókat nem szükséges mindenütt és mindenkor alkalmaznunk, hiszen a népkönyvtárak körülményei is igen eltérőek egymástól. De egyszer egy évben minden népkönyvtárunkat alaposan megvizsgáljuk, akkor is ha jól, akkor is, ha gyengén működik. Ez utóbbi esetben természetesen indokoltabb és sürgősebb.

Kerekes András—Kellner Béla
kaposvári megyei könyvtárosok

A NÉPMŰVELÉSI MINISZTERIUM könyvtári főosztálya jelentős összegű pénzütemat tűz ki a József Attila jelvénytulajdonos olvasómozgalomban az 1956. év folyamán kiváló munkát végző könyvtárosok részére. A jutalmakat bármely könyvtáros megkaphatja.

- I. díj 1 db 4000 forintos jutalom,
- II. díj 2 db 2000 forintos jutalom,
- III. díj 3 db 1000 forintos jutalom.

A jutalmak átadására, ünnepélyes keretek között, 1956. decemberében kerül sor.

A KÖNYVTÁRI MUNKA

A BIBLIOGRÁFIÁK FAJAI ÉS SZERKESZTÉSÜK

A bibliográfiák készítése régtől fogva elsőrendű könyvtári feladatnak számított. Elég a múltból csak Szinnyi József életművére hivatkozni, a *Magyar írók élete és munkái* c. bibliográfiai lexikonra és az általa szerkesztett különféle folyóiratrepertóriumokra. Mégis feltűnő az a gazdagság, amely az utóbbi évek bibliográfiai termésében áll a szemünk előtt. A könyvtárak szinte versengenek a bibliográfiai kiadásában, a nagyobbak mellé felzárkóztak a kisebbek is. Általános már a meggyőződés, hogy a könyvtár nem pusztán kiszolgálója közönségének, hanem útbaigazítója, tájékoztatója, nevelője is.

A fokozott érdeklődés jele, hogy a bibliográfia mindhárom főágát művelik könyvtáraink: mind a *nemzeti*, mind a *szak-*, mind az *ajánló* bibliográfia egyre komolyabb gondoskodás tárgya. Sőt ezek a típusok további alfajokra válnak, a változatok bőségével igyekezve felelni az élet sokirányú igényeire.

Mivel a nemzeti bibliográfia egyetlen könyvtárunk gondja, ennek szerkesztésére nem térünk ki.

Szakkbibiográfikák

A bibliográfia ügye azért fejlődik évről-évre, mert igen fontos társadalmi szükségletet elégít ki. Egy szovjet könyvtáros tömör megfogalmazásban a szocialista bibliográfianak „*az a hivatása, hogy egyrészt támogassa hazai tudósainkat kutatómunkájukban, másrészt terjessze a tudományos ismereteket a nép között*“ (G. Prokofjeva: A főiskolai könyvtárak figyelfőzolgálat. — Bibliotekar' — Magyar kiadás, 1953. 8. sz. 33. lap.) Az első feladat a szakkbibiográfikáé, a második az ajánlóé. Nyilvánvaló, hogy a szakkbibiográfia sokkal teljesebb, anyagában gazdagabb, mint az ajánló. A tudományos kutatásnak a világnézetileg esetleg problematikus művekre is szüksége lehet. De azért a nemzeti bibliográfiával összehasonlítva már a szakkbibiográfikát is a *válogatott tevékenység* jellemzi. (A másodikézből való feldolgozások, népszerűsítő közlemények stb. pl. itt elmaradnak.) Épp a válogatás (amely egyrészt témák szempontjából szűri át az irodalmi termést, másrészt az értékre ügyel) teszi különleges és nehéz feladattá az efajta bibliográfia szerkesztését.

A szakkbibiográfikákat a tudományos és szakkönyvtárak szerkesztik.

Mint mondtuk, maguk a szakkbibiográfikák sem egyfélék. Vegyük gyorsan szemügyre a legfontosabb válfajokat.

a) *Cím-bibiográfikák*. Tartalmi ismertetés (kivonat) nélkül pusztán a címeket közlik. Az értékelés a művek szerepeltetésében (vagy elhagyásában), az elrendezésben, a bevezetésben nyilvánul meg. Példák a cikkbibiográfikákra: 1848—1849 a *kisnyomtatványok tükrében* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), *Gázvizek fenoltalanításának bibliográfiája* (Nehézszerkezet Kutató Intézet).

b) *Magyarázatos (annotált) bibliográfikák*. Itt a címeket rövidebb-hosszabb ismertetések (kivonatok) egészítik ki. Például szolgálhat az Országos Műszaki Könyvtár *Iparági bibliográfikák* sorozata (Földmunkák gépesítése, Acélok kovácsolása, hengerelése, húzása és hidegsajtolása, stb.).

c) *Bibliográfiai szemle*. Nem címek szerint tagolódik, hanem szöveges összefoglalást ad a témáról, s ennek a mondataiba beleszöve szerepelnek a megfelelő művek, cikkek címei. Esetleg a szöveg után, a hivatkozási számok sorrendjében találhatók. Példák lehetnek a kutatóintézetek (pl. NEVIKI) által összeállított irodalom áttekintése.

Ajánló bibliográfikák

Az ajánló bibliográfia az olvasók legszélesebb rétegeinek szól, tekintetbe veszi az olvasók műveltségi különbözőségét, eltérő foglalkozását, életkorát s más körülményeket. Ennek következtében a válogatáson itt fokozott hangsúly van, s igen természetes, hogy a témákör is, a formák is nagyon különbözők. A szakkbibiográfikáknál tárgyalt három csoportból a cím-bibiográfianak legkisebb itt a szerepe. A másik két csoport (magyarázatos bibliográfia és bibliográfiai szemle) helyén viszont a további változatok egész sora áll előttünk.

a) *Beszélgetés a könyvekről*. Kezdő olvasóknak készül, a művekre mintegy az olvasóval folytatott párbeszéd formájában hívja fel a figyelmet. Tehát ez sem jegyzék, hanem magát olvastató színes szöveg. Az olvasót érdeklő kérdések fejtegetése során (pl. hogyan alakult ki a világ, hogyan lehet a jövőt kiszámítani) tereli a figyelmet egy-egy műre. A gondolatmenet, felépítés logikus, módszeres, az egyszerűtől, könnyebben érthetőtől halad a nehezebb felé.

b) *Olvasóterv*. Egy-egy kérdés tanulmányozásához kis kartonlapon felsorolja a legfontosabb 10—15 művet. A kartonlapok gyűjteménye (6—12 db) közös taszkba kerül, fedőlapot kap. Legismertebbek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

olvasótervei. Az első köteg témái pl. ezek voltak: 1. Kossuth Lajos. 2. Móricz Zsigmond. 3. A magyar nép forradalmi hagyományai. 4. Az alkotmány. stb. — mindegyikkel kapcsolatban 12 cím.

Az olvasóterv csak címetek sorol fel, s szintén a könnyebbtől a nehezebb felé halad. Az első mű teremti meg a második megértésének a feltételét és így tovább. Mire az olvasó olvasmányaival az ajánlott program végére ér, a kérdés megvilágítva áll előtte. Az olvasóterv pedagógiai jelentősége épp abban áll, hogy lehetővé teszi, hogy az olvasó előismeretek nélkül fogjon a kérdés tanulmányozásához, s közben egyre magasabb igényeket kelt benne.

c) *Olvasási tanácsadó.* Füzetalakú kiadvány rendszerint 2—5 ív terjedékben. Az ajánlott irodalmat tartalmi csoportosításban s ezen belül címek szerint haladva sorolja fel; a címek alatt részletes *tartalmi ismertetést* ad. Megkülönbözteti a fenti két formától, hogy mivel nagyobb választékot közöl, *nem kívánja meg valamennyi mű olvasását*, az olvasóra bízva a választást. Így külsőben is, tartalomban is jelentősebb az előzőknél. A nagyszámú mű rendszerint tartalomjegyzéket, mutatókat tesz szükségessé.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár ezzel a megjelöléssel („olvasási tanácsadó”) adja közre az ilyen bibliográfiákat. (Példák: *Helyes trágyázás, Öntözéses gazdálkodás*, stb.) A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban *Mit olvassunk?* gyűjtőnévvel szerkesztik őket (*Mit olvassunk a Szovjetunióról magyar nyelven?* stb.). Szokásosak egyéb címváltozatok is (Országos Műszaki Könyvtár: *Mit olvasson a hegesztő? Mit olvasson az energiafelelős?* stb. Országos Széchényi Könyvtár: egyszerűen „ajánló bibliográfia”, pl. „*Legdrágább kincsünk a gyermek*”).

d) *Időszerű kérdések bibliográfiái.* Politikai események (pl. a Párizsi Szerződés ratifikálása), természeti jelenségek (pl. napfogyatkozás), legtöbbször pedig egy évforduló különleges hangsúlyt adnak bizonyos kérdéseknek. Ha a könyvtár ilyenkor segítségére siet az olvasóknak s irodalmat állít össze, születik meg a „*időszerű kérdések bibliográfiája*” nevű műfaj. Oroszul „*pamjatnik*”-nek nevezik, ezt néha emlékeztetőnek is fordítják. (Ilyen bibliográfiát adott ki pl. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „*Guatemala*” címmel a guatemalai „agresszió alkalmából.”)

E bibliográfia gyakran összefolyik két másik változattal: a *röplapbibliográfiával* és *személyi bibliográfiával*.

e) *Ajánló bibliográfiai segédkönyv.*

Igényesebb bibliográfia képzettebb olvasók számára. Egész kötetre való anyagot közöl, az olvasó választási lehetősége méginkább előtérbe lép. Például több száz lapra terjednek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiái:

(*Zoltán József*): *Mit olvassunk hazánk történetéről?* Bp. 1952. 288 lap. — Kiegészítése: Bp. 1953. 117 lap.

(*Köves Erzsébet*): *Szépirodalmi művek az SzKP történetének tanulmányozásához.* Bp. 1954. 400 lap.

Az utóbbi orosznyelvű művekre is kiterjeszkedik, ami a terjedelem mellett világosan utal a fokozott igényességre. Ugyanerre vallanak a mutatók: *Névmutató a történelmi személyekről; Tárgymutató; Szerzők betűrendes mutatója; Címmutató.*

Ennek a bibliográfiának különleges faja az önképzők számára készült útmutató, másképp *olvasókalauz*. Orosz neve: „krug cstenija”.

A tervezés

A bibliográfiakészítés három legfontosabb mozzanata a) a tervezés, b) az anyaggyűjtés, c) a szerkesztés.

A tervezés a tárgy kiválasztásával kezdődik. Ebben a szocialista könyvtáros a szocialista építés feladataiból és az olvasók szükségleteiből indul ki. Élettől elvonatkoztatott és érdektelen témákkal a könyvtár nem fogja hivatását betölteni. A bibliográfia sikere tehát jórészt már a tárgyválasztással dől el. A témával egyidejűleg azonban dönteni kell a *műfaj* és *terjedelem* kérdésében is. Fentebb felsoroltuk a bibliográfiák különféle fajtáit, nyilvánvaló, hogy másképp fog a könyvtáros munkához, ha olvasótervet s másképp ha bibliográfiai segédkönyvet szerkeszt.

Fontos szempont az is, *milyen időhatárok közt* fog a bibliográfiában anyag szerepelni, vajon csak a legújabb évek termésére támaszkodunk, vagy beledolgozunk történelmi érdekességű irodalmat is. Nem lényegtelen, hogy csak *könyveket* vagy rajtuk kívül *cikkeket* is tartalmaz-e a kiadvány. (Műszaki szakbibliográfiáknál felvetődik a szabványok, szabadalmak stb. kérdése is.)

Az anyaggyűjtés

A tulajdonképpeni munka az anyaggyűjtéssel kezdődik. A módszer nagyjából ugyanolyan, ahogy az irodalomkutatással kapcsolatban múlt évi decemberi számunkban bemutattuk.

Tartalmilag arra kell törekedni, hogy egyváltó legyen, ami a kérdéssel kapcsolatban a tudomány mai fejlettsége mellett lényeges. Másrészt: a szocialista könyvtáros törekszik a téma pártos megvilágítására is. Ezért gyűjti össze a szorosan

vett szakanyag mellett a marxista-leninista klasszikusoknak, a párt vezető alakjainak megfelelő nyilatkozatait.

Elavult könyveknek az ajánló bibliográfiában alig lehet helyük, a szakbibliográfiákban e művek adatanyagának értéke dönti el, hogy mi a teendő. Csak, ha a kérdésnek új, korszerű feldolgozása nincs, jöhetnek szóba régi, meghaladott álláspontot képviselő művek az ajánló bibliográfia esetében is. — ilyenkor a tartalmi ismertetés, bevezetés stb. van hivatva a kellő kritikát megadni.

Formailag tisztázandó, hogy teljes vagy egyszerűsített címléírást alkalmaz-e a bibliográfia. (Az utóbbi esetben elmaradnak a cím tartozékai, a kiadó, a méret, a keretmegjelölés.) Igényes bibliográfiák esetében helyesebb a teljes címléírás. Ilyenkor a katalógus számára érvényes szabályok szerint megoldandók a felmerülő problémák: álnevek kiderítése, a szerző nevének egységes írásmódja, a megjelenési év tisztázása stb.

Az anyaggyűjtés a katalógus, segédkönyvek stb. alapján történik, nem mellőzhető azonban itt sem maguknak a könyveknek a szemügyre vétele. Csak a tartalommal való megismerkedés alapján lehet jól eldönteni, hogy a mű valóban beleillik-e a bibliográfiába vagy sem. S csak a könyv kézbevételevel lehet megírni a *magyarázó jegyzetet* (annotációt), márpedig ez a bibliográfiakészítés egyik legfontosabb mozzanata.

A szerkesztés

A kész, kiválogatott anyagot formába kell önteni. A bibliográfiai szemle, beszelgetés esetében meg kell írni a szöveget, ami az anyagot magában foglalja. Egyéb formák esetében el kell rendezni, fejezetekre kell bontani a cédulákat. A rendezésnek nagyjából ugyan azok a lehetőségei, mint a katalógusnál. A betűrend, szakrend, időrend, kiadványfajok szerint való csoportosítás természetesen kombinálható is. (Pl. szakrend, ezen belül kiadványfajok, ezen belül betűrend.)

Különös hangsúlyt kap a sorrend az ajánló bibliográfiáknál, itt ui. a kiemelés a figyelem irányításának szolgálatában áll. A szovjet bibliográfiákban ezért következnek az egyes művek megszábot sorrendben egymás után: először a marxizmus-leninizmus klasszikusainak munkái azután a jogszabályok, pártdirektívák, majd a párt és kormány vezetőinek nyilatkozatai, végül a többi irodalom.

Hogy a különféle *mutatókból* (névmutató, tárgymutató, címmutató, földrajzi mutató stb.) mire van szükség, azt az anyag természete esetén a tárgymutató,

tartalmi csoportosítás esetén a szerzői névmutató általában elengedhetetlen, csupán egészen rövid bibliográfiáknál mellőzhető. A mutatókat szintén cédulamódszerrel szokás készíteni. Leghelyesebb, ha a címléírások elkészítésekor rögtön elkészülnek a mutatók külön cédulái is.

A szerkesztéshez tartozik végül az *előszó* és a *módszertani útmutató* megírása. Az első a bibliográfia céljáról, készítésének körülményeiről, az utóbbi a használat szabályairól, lehetőségeiről tájékoztat. Ajánló bibliográfiát módszertani útmutatás nélkül kiadni egyáltalán nem szabad.

Együttműködés

Hasonló témák a könyvtárak egész sorában felvetődnek. Nem lenne célszerű, ha a könyvtárosok elszigetelten párhuzamos vállalkozásokban kezdenének, ugyanazt a kérdést igyekeznének többfelé kidolgozni. Nemcsak azért, mert felesleges munkát végeznének, hanem azért is, mert így más, hasonlóan fontos témák kidolgozására nem futná az erejük. Országos jelentősége van tehát a bibliográfiai munka összehangolásának, a szerepek elhatárolásának. Az összehangolás elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár feladata, ahova a könyvtárak minden évben bejelentik jövő évi terveiket.

Szabó Géza

A Műszaki Egyetem Könyvtárának osztályvezetője

VÁLASZ

„A járási könyvtárak továbbfejlesztésének útja” c. cikkhez érkezett hozzászólásokra

„A Könyv” augusztusi számának a címben említett cikke valóban élénk visszhangra talált a járási és a megyei könyvtárak körében. „A Könyv” közölte Katona Tamás és Tóth József hozzászólását, de rajtuk kívül mások is megírták észrevételüket a szerkesztőségnek. A legfontosabbak ezek között Békés György hatvani és Nagy Attiláné sátoraljaújhegyi járási könyvtár vezetőké. Elég sok könyvtáros szóban közölte véleményét „A Könyv” szerkesztőségével és a cikk szerzőjével.

A vitatott kérdések jelentős része a járási könyvtárak munkaszervezetével és a tanácsokkal való együttműködéssel áll kapcsolatban. A járási könyvtárak módszertani munkájáról kérdés érkezett be, amelyre lapunk más helyén adunk választ. (A Könyvtáros 1956. 1. sz. 19. old.)

A hozzászólások azt mutatják, hogy a kérdés lényegesen sokrétűbb, mint ahogy azt a cikk változta s ami igen örömdetes, arra is rámutattak (többek között Tóth József cikke), hogy megyei könyvtáraink egy része sokat tett a járási könyvtárak korszerű munkaszervezetének továbbfejlesztése érdekében s különösen, ahol a járási könyvtárak szervezeti szabályzatát gondosan áttanulmányozták és szem előtt tartották, értékes eredményeket értek el.

A hozzászólók mindegyike egyetért egy kérdésben: a könyvtár vezetőjének a vezetői feladatán kívül lényeges részt kell vállalnia a könyvtári munkából is. Abban azonban már eltérnek a vélemények, hogy ez melyik munkakör legyen. A cikk javasolta módszertani hálózati munkakör látszik a legalkalmasabbnak. Ezt erősíti meg Tóth József, Nagy Attiláné véleménye is. Maga a cikk is utal arra, hogy a javasolt beosztást nem lehet mindenütt egyformán megvalósítani s e tekintetben igaza van Katona Tamásnak, hogy a „kislétszámú járási apparátus nem tűr meg annyira szoros megköztést és sokkal nagyobb súllyal esik itt latba, hogy az egyes emberek mire alkalmasak.” Nyilvánvaló, hogy tökéletes és végleges munkaszervezetet nem lehet mindenütt kialakítani a nem megfelelő személyi adottságok miatt. Azt azonban nem fogadhatjuk el, „hogy a ma még szervező minőségben dolgozó könyvtáros általában nem rendelkezik onnyi képzettséggel, hogy megfelelő szak-katalógust csináljon”. Lehetséges hogy a szervező könyvtáros több helyen nem sokat ért a

könyvtári munkához. De ahol ez így van, akkor ez a könyvtáros a hálózati módszertani munkát még kevésbé tudja el látni, mint bármely más könyvtári feladatot. A falusi könyvtárosok tájékoztatása a szakmai- és szépirodalom megfelelő felhasználásáról, a falusi könyvtáraknak a kultúrotthonba és egyúttal a falu kulturális életébe való bekapcsolása, sőt annak központjába helyezése, a falusi könyvtárak politikai és szakmai munkájának valóban hatásos és nem pusztán formális irányítása, egyike a legnehezebb könyvtári feladatoknak s ez emberismeretet, politikai érzéket, nagyfokú műveltséget és főképpen komoly szakmai tudást is feltételez. *Mindenképpen helyes tehát, ha ezt a tevékenységet első sorban a vezető, de mindenesetre jó képességű dolgozó végzi. A munkakörök végleges és merev lerögzítése nem volt a cikk szándékában. Úgy véljük, hogy ahol három személy dolgozik, bármelyik munkakör ellátásához értenie kell minden dolgozónak, mert gyakran kell egymást helyettesíteniük. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a nagyobb hatások elérése érdekében egy-egy hosszabb időszakra pontosan el kell határozni a munkaköröket, különben a dolgozók teljesítménye továbbra is alatta marad az elvégezhetőnek. Itt kell eloszlattunk Békés elvtárs aggodalmát, aki attól tart, hogy a cikkben foglaltak a hálózati munka előtérbetelődését idézik elő a helyi tevékenység rovására. A cél a könyvtárak eddig esetleg nem kihasznált erőinek jobb felhasználása útján meggyorsítani a könyvtári tevékenységet, éspedig nem valamely munkának a másik rovására történő végzésével. Maga is ezt javasolja:*

„A munka meggyorsulásának az ésszerű munkaszervezésen keresztül kell történnie és nem szabad, hogy a helyi tevékenység rovására menjen.” Figyelemre méltó azonban azon észrevétele, hogy „a munkaszervezet alakulása többek között azzal kell, hogy járjon, hogy a járási könyvtárakban a könyvtári munkakerő státust segédkönyvtárosi státussá szervezzük át. Ezt az is indokolja, hogy a képzési rendelet azonos feltételeket állít a járási könyvtár beosztott dolgozói elé.”

A cikknek az a megállapítása, amely a vezető munkakörének csak a vezetésre való leszűkítésére vonatkozik, természetesen nem általánosítható. Ilyen szán-

déka nem is volt a cikknek. Ezzel a kérdéssel foglalkozó észrevételek azonban arra is rámutattak, hogy a gyengén működő, képzetlen dolgozókból álló járási könyvtárak élére került egyes vezetők hallatlan erőfeszítést tesznek könyvtáruk felemelésére. Ezekben a könyvtárakban meg az a baj, hogy a vezető sokszor a részfeladatok túlnyomó részét is maga látja el s az is előfordul, hogy erőfeszítéseit munkatársainak részvétlensége kíséri.

Helyt kell adnunk azon könyvtárvezetők véleményének, akik a cikknek a vezető munkájának leszűkítésére, tehát csak a vezetésre korlátozódó elfoglaltságát a járási könyvtárak életében még mindig megmutatkozó túlsok adminisztratív munkában (felesleges értekezletek, a járási tanácsok részéről történő nem könyvtári jellegű igénybevetel stb.) látják. Noha ha a javulás, egyes megyei könyvtárak ma is arról panaszkodnak, hogy a járási tanácsok nem mindig a legmegfelelőbb embereket állítják be a járási könyvtárakba. Egyik járási tanács pl. a megyei tanács népművelési osztálynak tiltakozása ellenére egy labdarú-

gót nevezett ki kölcsönző könyvtárosnak. Nincs szándékunk a könyvtárosokat távoltartani a labdarúgástól! Azonban labdarúgó könyvtáros csak akkor kívánatos, ha az irodalmat is legalább úgy tudja „kezelni” s legalább úgy szereti, mint a labdát.

Végezetül meg kell említeni több járási könyvtárvezető beszámolóját arról, hogy a járási népművelési csoport irányító tevékenysége az utóbbi időben megerősödött s a járási könyvtár munkáját hasznosan irányítja. Pl. a sátorlajújhelyi járás könyvtárának munkatervére beépült a járási népművelési csoport munkatervébe, a könyvtári előadói és a járási előadók tervezetbe illeszkednek s a járási népművelési csoportvezető valóban irányítja a könyvtár munkáját anélkül, hogy a megyei könyvtár szakmai irányító tevékenysége csorbát szenvedne.

Bár a cikkben felvetett kérdések s ezek visszhangja segítséget adott a járási könyvtáraink munkájának megjavításához, a sokrétű és nehéz kérdés megnyugtató megoldása csak a Népművelési Minisztérium, a tanácsok, a megyei és a járási könyvtárak közös erőfeszítésével lehetséges.

Tanácsok a könyvtárakért

A „gyógyíthatatlan betegségek” között, melyektől a könyvtári élet éveken keresztül szenvedett, a tanácsok segítő-készségének hiányát általában legelől szokták emlegetni — amint ezt Lipták Pál Kossuth-díjas könyvtáros fejtegeti hozzánk intézett levelében: „Mindaddig csak elvtérve, s elvi síkon éreztünk támogatást. A kapcsolat azonban sokszor tisztán abban merült ki, hogy harcoltunk a helyiségeinkért, mert a tanács másnak adta, küzdöttünk a képzettségi rendelet tekintélyéért, mert a tanács nem vette figyelembe. Ma is vannak ilyen problémáink. Nem is régen költöztette ki helyiségéből a dévaványai tanács az önálló népkönyvtárat... Mégis azt mondhatjuk, hogy ezen a téren is nagy lépést tettünk előre. A múlt évben jelentős anyagi támogatásban részesítettek bennünket a helyi tanácsok: A Megyei Tanács VB. 20 900 Ft-ot, Békéscsaba Városi Tanács VB. 10 000 Ft-ot, Mezőhegyes K. T. 10 000 Ft-ot, Medgyesegyháza K. T. 7 500 Ft-ot, Békés K. T. 7 000 Ft-ot, Szeghalom K. T. 2 600 Ft-ot, Szarvas K. T. 1 300 Ft-ot, Füzesgyarmat K. T. 1 000 Ft-ot adott, ez összesen 59 400 Ft. Ez az összeg több annál, mint amennyi az egész me-

gye népkönyvtári ellátására jutott 1955-ben (40 000 Ft).“

Békés megye példája nem egyedülálló. Az elmúlt év döntő fordulatot hozott a tanácsok és a könyvtárak viszonyában, majd minden megyében. A felszabadulási verseny, a könyvgyűjtő hónapok eredményei, a könyvtárak segítségével a mezőgazdaságnak, mind világosabbá tették a könyvtár jelentőségét a tanácsok előtt, amelyek egyre inkább sajátjuknak érzik a könyvtárakat, és büszkék is rájuk. Új fordulat, hogy a legtöbb városban a városi tanács érdeklődése felébredt a területén működő könyvtár iránt, s ma már nem ritka jelenség, hogy a városban lévő megyei, járási könyvtárakat is támogatják. Legutóbb a győri városi tanács adott 50 000 forintot a könyvtár új épületbe költözéséhez, az új épületet a város egyik legszebb pontján, a városi és a megyei tanács közös erőfeszítése nyomán sikerült a könyvtárnak megszereznie. Győr megyében jelentősebb támogatást adott még a csornai járási tanács (5000 Ft), Rábacsanak község (2000 Ft). Lövő helyiséggel és szekrényekkel, Kapuvár, Ravasz, Tét, Györság, Györszentiván, Gönyű, Bónyretálap, Koroncs felszerelési tárgyakkal és

kisebb beszerzésekkel segítették a könyvtárakat.

A Szolnok megyei tanács határozatot hozott, hogy a megye minden 1000 holdnál nagyobb földterülettel rendelkező termelősövetkezetében könyvtárat kell létesíteni. Erre a célra 40 000 forintot adott, amelyből 46 termelősövetkezetben vetették meg a könyvtár alapját, rövid időn belül hat tsz-ben létesítenek még könyvtárat. A törökszentmiklósi járás tanácsa 1400 forintot, a községek közül Fegyvernek 5000 forintot, Tiszabő 3000 forintot, Tiszapüspöki 1000 forintot, Örményes 2000 forintot, Kétpó 1000 forintot, Tiszatenyő 1500 forintot adott könyvtárának. A pénzbeli segítségen kívül Fegyvernek, Tiszapüspöki és Tiszabő különböző felszerelési tárgyakkal és természetbeni juttatásokkal, — 4300 forint értékben — támogatta könyvtárát. A kúnszentmártoni járási tanács 1380 forintot, 67 könyvet és 1500 forint értékű, polckészítésre alkalmas faanyagot adott, a járás területén lévő Csépa község pedig 1000 forintért könyvet vásárolt. A jászberényi járásban Alattján 400, Pusztamonostor 1300, Jászdósa 950 forintnyi felszerelési tárggyal, Jászárokszállás 1000 forinttal segítette könyvtárát. A tiszafüredi járásban eddig még csak a tiszaoärsi tanács juttatott (2000 forintot) pénzbeli segítséget könyvtárának. A karacagi városi tanács a községfejlesztési alpból 1955-ben 15 850 forintot, Kisújszállás 2480 forintot adott könyvtárának. Ha a Szolnok megyei tanácsok segítségét összegezzük, 90 000 forintra tehető a könyvtáraknak a költségvetésen kívül juttatott segítség értéke.

Somogy megyében a megyei tanács a

20 000 forintos könyvvásárlási összegzen kívül még egy raktárhelyiséget és korszerű feldolgozó szobát építtetett a könyvtárhoz, 63 000 forint értékben. A városi tanács 15 000 forintot adott a megyei könyvtár kaposvári fiókhálózatának a bővítésére. A járási tanácsok közül a kaposvári 12 000, a siófoki 6000, a tabi 5000, a marcali 4000, a nagyatádi 2000 forintot folyósított a termelősövetkezeti könyvtárak könyvanyagának fejlesztésére. A községi könyvtárak közül Bodrog 300, Somogyaszaló 3000, Csurgó 2800, Kazsok 500, Büssü 21 000 (új könyvtárhelyiség), Fonó 500, Gölle 1600 (ezenkívül felszerelési tárgyak), Nagybagom 10 000 (könyvtáratalakítás) forintot kapott a tanácstól. A siófoki községi tanács 2000 forintot adott az ottani járási könyvtárnak. Fonó, Kaposhomok, Kaposkeresztúr, Ede községek tanácsa felszerelési tárgyakkal támogatta könyvtárait.

Hajdu megyében a Megyei Könyvtár fenntartása óta először kapott támogatást (30 000 forintot) a városi tanácstól. A megyei tanács 6000 forintot adott arra a célra, hogy a József Attila olvasószolgálatom könyveit beszerezzék a népkönyvtárak részére. A hajduszoboszlói városi könyvtár annyi támogatást kapott a városi tanácstól, amennyi egész költségvetési kerete. A hajdunánási városi könyvtár 11 000 forintot kapott a tanácstól. A községi tanácsok közül Báránd 3000 forint, Földes 800 forint, Tetétlen 300 forint segítséget; Hosszúpályi felszerelési tárgyakat, a községi tanácsok nagyrésze pedig rendezvények bevételét adta könyvtárainak. A debreceni járási tanács öt népkönyvtárat látott el könyvszekerénnel. (Folytatjuk.)

„Kalauz a Német Demokratikus Köztársaság tudományos könyvkészletéhez“ címmel könyv jelent meg az NDK-ban (Kunze, Horst. Wege zum wissenschaftlichen Buch. 2. erw. Aufl. Berlin 1955, Akademie. Verlag. 39. l.).

A NDK OLVASÓI részére készült, de könyvtáraink és kutatóink is — amennyiben könyvtárközi kölcsönzés útján igénybe veszik a baráti köztársaság könyvtáraiban fellelhető könyvanyagot — hasznos útmutatásokat meríthetnek belőle. Arra felel ez az ügyes kis füzet Kunze professzornak; milyen az összetétele a német általános jellegű tudományos könyvtárak és szakkönyvtárak állományának és katalógusokban, bibliográfiákban hogyan tették ezt hozzáférhetővé. A nagy általános gyűjtőkörű könyvtárak Németországban már az első világháború után megállapodtak egymás között a

szervezőmunka területei tekintetében; Németország kettéválása újból szükségessé tette ezt. A gyűjtőterületek felosztása meg is történt, de világos, hogy eredményei csak évek múltával mutatkoznak. A könyveske az újjászervezés során kialakított új rend tükörképe. Főhelyet foglal el benne a két vezető nagykönyvtár, a Berliner Staatsbibliothek és a lipcsei Deutsche Bücherei tevékenységének ismertetése. A gyűjtőkör, a feltárás, a bibliográfiai kiadványok adatait megkapjuk a NDK valamennyi egyetemi és jelentősebb szakkönyvtáráról is. (K. B.)

A nagybajomi (Somogy megye) kultúrcsoport előadta Kisfaludy Kérők című vigjátékát. Az előadás 1250 forintnyi tiszta jövedelmét a községi könyvtár könyvállományának bővítésére fordítják. (K. B.)

Vége ért az Országos Műszaki Könyvtár négyhónapos műszaki könyvtáros szaktanfolyama. A január 30-tól február 22-ig megtartott vizsgákon közel 150 műszaki könyvtáros vizsgázott. (O. M. K.)

Ifjúsági fejtörőt rendezett január 10-én a Közlekedési Szakszervezet Petöfi kultúrotthona az általános iskolások szünidei foglalkoztatása érdekében. Több, mint 80 gyerek vett részt a versenyben, a legjobbak között sok ajándékot osztottak szét. A kísérlet azzal a tanulsággal járt, hogy a jövőben rendezendő hasonló versenyeken jobban kell ügyelni a résztvevők korecsoportok szerinti szétválogatására és arra, hogy a feltett kérdések összefüggésben legyenek az olvasásra ajánlott könyvekkel. (Verczkey Gy.-né.)

A szakajtó felhasználásáról

KÜLFÖLDI KÖNYVTÁROSLAPOK

Egyetlen munkaterület dolgozói sem végezhetnek jó munkát a megfelelő szakirodalom, különösen pedig a szakajtó támogatása nélkül. Jelentősebb kérdések elvi tisztázása, gyakorlati problémák megoldása, termékenyítő viták, közérdekű hírek — nagyon röviden ennyi az, amennyit a szakajtó nyújt. Szinte természetes lenne, hogy ezt a könyvtárosok tudják legjobban; hiszen ők egyben a sajtó hivatott népszerűsítői is. Sajnos azonban könyvtárosaink egy része még nem ismerte fel ennek az egyszerűen hangzó ténynek a jelentőségét — a maga számára. Egy üzemi könyvtáros — a főiskola esti tagozatának volt hallgatója — mesélte: „Bizony a mi évfolyamunkon alig 1—2 ember olvasta „A Könyv“-et. Egyik tanárunk bejelentette, hogy az államvizsgán ne számíton jó jegyre az olyan hallgató, aki a tételével kapcsolatban az utóbbi időben megjelent szakcikket nem olvasta. Nagy volt a felháborodás, de kénytelen-kelletlen megszorodott az előfizetők — még jobban az olvasók száma. És ma már türelmetlenül várjuk a 20—25-ét, amikor a lap megjelenik és el sem tudjuk képzelni a munkánkat A KÖNYV nélkül.”

„A KÖNYV“ olvasottsága valóban széles körben elterjedt az utóbbi évek során és könyvtárosaink egyre inkább ragaszkodnak szaklapjukhoz. És egyre inkább kivételnek számít már az olyan jelenség, amelyet a bajai járásban tapasztaltunk: hogy ti. a járás egész területére, beleértve a járási könyvtárat is, egyetlen példányban sem járt a folyóirat. — A KÖNYV (most A Könyvtáros) elterjedt és ezzel sokan úgy érzik, szak-tájékoztatói kötelezettségüknek eleget tettek. Az elmúlt hetekben egyik tudományos könyvtárunkban meglepetéssel tapasztaltam, hogy a könyvtárba ebben az évben beérkezett német könyvtári szakfolyóiratok felvágatlanul állnak a raktárban. A könyvtár egyik — felelős beosztásban működő — dolgozója avval indokolta azt a nehezen menthető körülményt, hogy a lapoknak még a címét sem ismerte, hogy — nem tud németül.

Az igen bőséges, szerteágazó külföldi szakirodalom rendszeres olvasása egyéb akadályokon kívül valóban nyelvi nehézségekbe is ütközik. Ezen kívánt segíteni az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Szovjet Társaság Könyvtartudományi Szakosztálya, amikor 1955. januárjában megindította a „KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ“ címen külföldi lapszemléjét. Ez a havonta 60 oldalon

megjelenő hasznos kiadvány a Szovjetunió, a népi demokráciák és a nyugati államok legfontosabb könyvtárügyi folyóirataiból közül teljes, vagy részleges cikkfordításokat.

A „KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ“ kitűnő alkalmat nyújt a magyar könyvtárosoknak, hogy széles kiterjedésben és a lehető legkevesebb költséggel és fáradsággal tájékozódhassanak a legfrissebb szakirodalomban.

Az egy esztendője megjelenő kiadvány előfizetési adatait vizsgálva meglehetősen eredményekre bukkanunk. Nem szerepel pl. sem az előfizetők, sem a példányonként vásárlók között a Baranya megyei Könyvtár, sem a szegedi Somogyi Könyvtár. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja 6 példányra fizet elő, a 42 fiók közül azonban egy sincs a listán. Ugyanígy hiányzik a kimutatásból a SZOT Központ könyvtári csoportja is és a szakmai szak szervezeti központok neve is.

Messzire vezetne, és egy rövid cikknek nem is lehet feladata, hogy kimutassuk, mennyi ösztönzést, jó ötletet vonnak maguktól azok a könyvtárosok, akik lebecsülik a szakirodalmat. Célunk most csak annyi, hogy felhívjuk a figyelmet és megismertessük könyvtárosainkkal a rendelkezésükre álló folyóiratokat.

Az alábbiakban megkíséreljük, hogy áttekintést adjunk a Szovjetunió és a baráti népi demokráciák szakajtójáról, valamint, hogy bemutassuk a nyugati államok egy-egy jellemző könyvtárügyi folyóiratát. Az ismertetett folyóiratok (1—2 megjelölt kivételtől eltekintve) járnak az ország területére; az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának könyvtárában megtalálhatók és tanulmányozhatók. E lapok legérdekesebb cikkeinek egy részét közli a Könyvtári Tájékoztató — más részük fordításban megtekinthető az OSZK módszertani osztályán. Ismertetésünk akkor volna valóban eredményes, ha a könyvtárosok — nyelvismereteiknek megfelelően — eredetiben is megrendelnének és tanulmányoznának egy-egy őket érdeklő folyóiratot.

Nem terjed ki tájékoztatásunk a kurrens bibliográfiákra, sem az általános kulturális kérdésekkel foglalkozó folyóiratokra. Nem célja a cikknek az sem, hogy a teljes magyar könyvtári szakajtót ismertesse. A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ-t ezúttal a külföldi szakajtó magyar tolmácsolójaként ismertettük.

БИБЛИОТЕКАРЬ

Elméleti és gyakorlati könyvtárügyi folyóirat.

Moszkva.

Kiadja: az OSzSzSzk Művelődési Minisztériuma.

Megjelenik: havonta.

Terjedelem: 48 p.

Formátum: 17 × 26 cm.

A magyar könyvtárosok nagy része jól ismeri a szovjet Bibliotekar' kék borítólapját. Az 1923—1941-ig Krasznűj Bibliotekar' (Vörös Könyvtáros) címen megjelenő lap munkatársai között emlegethette többek között N. K. Krupszkaját is. 1946 óta új címen az egész szovjet könyvtárügy külföldön is méltán népszerű folyóirata lett.

A szovjet könyvtárügy sokrétűsége lehetetlenné teszi, hogy minden egyes szám minden könyvtártípus problémáival foglalkozzék. Így mindig a soronlévő legidősebb témát ragadja meg a szerkesztőség: ifjúsági könyvtárak, körzeti könyvtárak vagy egyetemi könyvtárak kérdései, a könyvtárosképzés helyzete, az olvasók nevelésének módszerei, egy-egy nagyobb könyvtárról szóló teljes beszámoló teszik változatossá a lapot.

BOLGÁR NÉPKÖZTÁRSASÁG

Csitaliste (Olvasókör)

Szófia.

Kiadja: a Népi Kultúrotthonok Szövetsége.

Megjelenik: havonta.

Terjedelme: 48 p.

Formátum: 20 × 28 cm.

A folyóirat címében a bolgár olvasómozgalom szép hagyományait őrzi. A múlt század folyamán, a török iga lerázására irányuló elkeseredett harc korszakában Bulgáriában országszerte megalkultak a „csitaliste“-k, a „népi olvasótermek“, amelyek rövidesen a falu kulturális központját alkották. Nem hasonlítottak ezek a körök még a mai népkönyvtárakhoz — inkább olyan falusi klubfélék voltak, ahol összejöttek az emberek, elbeszélgettek, pipáztak —

néha énekeltek, néha meséltek — néha meg felolvastak egymásnak. Ezek a „népi olvasótermek“ tartották ébren és szították még magasabba a bolgár nép forradalmi lángját. Ezt a hagyományt kívánta ébrentartani és továbbfejleszteni a bolgár népköztársaság kulturális vezetősége, amikor ezeket az olvasóköröket tekintette a kialakuló tömegkönyvtári hálózat magjainak.

A „Csitaliste“ leginkább a magyarországi „Népművelés“-sel rokon és a kultúr munka minden területét felöleli. Rendszeresen beszámol a könyvtári munkáról, közöl híreket a baráti államok könyvtárainak életéből is. A gazdagon illusztrált folyóirat könyvismeretéseken kívül rendezvényekhez felhasználható teljes műsoranyagot is közöl.

Az elmúlt évben indult meg a Bolgár Népköztársaságban a második könyvtárüggyel foglalkozó, most már önálló folyóirat, Bibliotekar' (Könyvtáros) címen. Ebből eddig még nem érkezett hozzánk példány, így bővebben beszélni sem tudunk róla. (Folytatjuk.)

Simon Mária Anna

A JÓZSEF ATTILA OLVASÓMOZGALOM kiadványai (zsebkönyv, szervezési lap stb.) a Propagandaanyag Terjesztőnél igényelhetők. Cím: Budapest, VI. Révay u. 16.

Magyar könyvtárosok

SZABÓ KÁROLY (1824—1890)

Szabó Károly a múlt század legjelentősebb könyvtárosai közé tartozott hazánkban. Tevékenysége nem szorítkozott azonban csak erre a pályára, mert mint történészt is számontartja a magyar tudományosság. Életéből és munkásságából kizárólag csak főművét a *Régi magyar Könyvtár*-at ismerik könyvtárosaink, ezért helyesnek látszik, ha egész pályafutását ismertetjük, legalább is nagy vonásokban.

I.

Szabó Károly 1824-ben született a békésmegyei Köröstarcsán. Középkispoláit Debrecenben végezte, majd a késmárki jogakadémián tanult. Néhány évi gyakorlat után megszerezte az ügyvédi oklevelet. Mikor felhangzott Kossuth híres „Tengerre magyar!” felhívása, tengerésznek állt be Fiumében. Betegsége miatt azonban ezt a pályát el kellett hagynia. Toldy Ferencnek, az Egyetemi Könyvtár tudós vezetőjének hívására Pestre jött, hogy segítsen neki a *Magyar Tudósok Tára* c. nagy munkája elkészítésében. Ez a vállalkozás azonban, melyben az összes magyar író életrajzát és műveik jegyzékét kívánták megörökíteni, az 1848-as események forgatagában abamaradt.

A magyar szabadság kikiáltásának első hónapjaiban Békés városa tisztügyészenek választotta meg. Ezt az állást azonban nem fogadta el. Lemondó levelében elhatározását meg is indokolta.

Mint tiszti ügyésznek hivatalosan szembe kellett volna szállnia a lakosság mozgalmával, mely a városi közlegelők felosztására irányult. Erre pedig ő nem vállalkozott. A mozgalom megindítója egyébként Békés országgyűlési követe. Tancsics Mihály volt.

A szabadságharc kitörésekor nyomban beállt az önkéntes nemzetőrök közé. Számos csatában vett részt a Délvidéken, különösen a szenttamási harcoknál tünt ki bátorságával. De nemcsak hősiességben, hanem könyvszeretetben is példát mutatott társainak. „Kis Thukydides”-nek hívták, mert a nagy görög történetíró munkáját állandóan oldalzsákjában hordta. Magyaroknál megakadályozta, hogy az ottani Szerveczky kastély szép könyvtára elpusztuljon.

A szabadságharc elnyomása után egy darabig szülőföldjén húzódott meg. Élete végéig büszkén emlékezett vissza arra, hogy részt vehetett a magyar nép hősi küzdelmében. Honvéd főhadnagy egyenruháját megőrizte és egyik utolsó kívánsága volt, hogy abban temessék el. 1850-ben ismét Pestre jött, hol az Egyetemi Könyvtárhoz ki is neveztek gyakorlónak. Állását azonban nem foglalta el, mert Teleki József alkalmazta a „*Hunyadiak kora Magyarországon*” c. nagy munka sajtó alá rendezésére.

Innen Nagykorörsre került, a gimnázium görög tanárának. Az 1850-es években abban az iskolában a magyar irodalom és tudomány számos kiválósága tanított. Így elsősorban Arany János, Salamon Ferenc történész és Szilágyi Sándor a budapesti Egyetemi Könyvtár későbbi igazgatója és az egyetem történetprofesszora. Ezek társasága rendkívül serkentően hatott Szabó Károly tudományos tevékenységére. A görög nyelvben való jártassága lehetőséget nyújtott arra, hogy az addig Horvát István által alkalmazott, és gyakran nevesítéses névelemzés helyett, bizánci forrásokból újabb adatokkal világíthatta meg a magyarok őstörténetét. Forráskiadványokat szerkesztett és latinból magyarra fordította a legrégebbi magyar krónikákat (Anonymus, Kézai stb.). Tudományos munkája és a tanítás mellett kezelte az iskola könyvtárát is.

1860-ban Kolozsvárra került, mert az újonnan alakított *Erdélyi Múzeum* első könyvtárosává választották meg. Munkáját igen nehézké tette a múzeumot alapító arisztokraták hozzá nem értése, kik állandóan beleszóltak a szakkérdésekbe. Brassai Sámuel, a híres polihisztor volt

akkor a múzeum igazgatója, ki élesen kikelt ez ellen a „gyámkodás“ ellen. Szabó Károly teljes erővel Brassai melé állott e harcban. 1863 elején írta Gyulai Pálnak: „A mágnások a közgyűlés óta igen fel vannak ellene (Brassai ellen) ingerülve, ők tömött phalanxot képeznek, a Brassai pártja a magunk fajta proletár intelligencia, reményilem szintén össze fog tartani, s ha kell meg is vív azokkal...“ A hosszú és reménytelennek látszó küzdelemben azonban lassan elkedvetlenedett és már arra gondolt, hogy elvállalja a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárigazgatói állását. Az anyagi feltételek azonban maga és nagy családja számára elfogadhatatlanok voltak, ezért Kolozsváron maradt.

A magyarok östörténetének tanulmányozását folytatta és kibővítette azt a székelyek történetére vonatkozó kutatásokkal. Emellett azonban egyre inkább előtérbe lépett azon elképzelésének, a régi magyar könyvek tudományos bibliográfiájának megvalósítása. Évtizedes munkával, szívós kitartással és hihetetlen szorgalommal gyűjtötte össze adatait, melyekből megszületett legnagyobb műve a *Régi Magyar Könyvtár*.

Pedagógiai tevékenységét is folytatta. előbb egy középiskolában, majd a megnyíló kolozsvári egyetemen tanította a magyar történelmet. Tudományos tevékenységének elismerésül a Magyar Tudományos Akadémia előbb levelező, majd rendes tagjává választotta.

Eletének utolsó évtizedeit is a felfokozott, sokoldalú tevékenység jellemezte. Mikor 1890-ben meghalt, az ország közvéleménye egyaránt gyászolta, mint tudóst, tanárt, könyvtárost és bibliográfust.

II.

Könyvszeretete — ahogy ezt már említettük — ifjúkorában, a nehéz háborús években is megnyilatkozott. Nem kétséges, hogy ebben jelentős része volt Toldy Ferencnek a nagy irodalomtörténésznek, az Egyetemi Könyvtár vezetőjének. Szabó Károly kifejezetten könyvtárcsi működését — eltekintve az igénybe nem vett kinevezésétől az Egyetemi Könyvtárba — a nagykőrösi gimnáziumban kezdte. Példás rendet teremtett az iskola könyvtárában, ami annál is nehezebb volt, mert az éppen azokban az években nagyobb adománnyal gyarapodott.

Eredményes könyvtárcsi tevékenységére és tudományos működésére felfigyeltek a Királyhágón túl is. Ezért hívták meg Kolozsvárra könyvtárigazgatónak, ahol nagy feladat várt rá: neki kellett megszerveznie az Erdélyi Múzeum könyvtárát. Az új állását örömmel foglalta el s könyvtárosságról ő maga

írta: „... óhajításaimnak és vágyaimnak leginkább megfelelő pályátér.“ Nagy lelkesedéssel látott hozzá ehhez a munkához és néhány év leforgása alatt mintaszerű könyvtárat létesített. Az erdélyi magyarság igen sok és nagyértékű könyvajándékait példásan feldolgozták és a könyvtár az ő igazgatása alatt az ország jelentős közgyűjteményei közé emelkedett. A könyvtári munka valamennyi ágából kivette részét, ma is megvannak még azok a katalógusok, amelyeket ő maga készített szép, olvasható kézírásával. Hogy mennyire könyvtárosnak érezte magát, azt jól jellemzi az a kedves kis versike, mit magáról írt:

„Ha kérdik, hogy vagyok
Mondjad, hogy jól vagyok.
Hejh, reggeltől estig
A könyvtárban vagyok.“

A múzeum arisztokrata „pártfogói“ kívül a könyvtár rossz anyagi ellátottsága volt Szabó Károly munkájának legfőbb akadályozója. Ő azonban öntevékenyen és nagy gyakorlati érzékkel igyekezett elérni, hogy szerzetett könyvtárából a szükséges könyvek mégse hiányozzanak. Két ízben is nyomtatásban tette közzé a könyvtár duplumainak jegyzékét, hogy így a fölöspéldányok cseréjét elősegítse és a könyvtár állományát ezen a réven is gazdagítsa. Cserélt könyvtárral, könyvkereskedővel, könyvgyűjtővel. Nagy levelezést bonyolított le a beszerzés érdekében. Az állomány gyarapítását körültekintően és nagy lelkiismeretességgel végezte. Pontos hiányjegyzékeket állított össze a legszükségesebb könyvekről, a csonka többkötetes művekről és a folyóiratok egyes hiányzó évfolyamairól ill. számairól.

Könyvtáros tevékenysége során merült fel benne a gondolat, hogy össze kellene állítani a régi, magyarnyelvű könyvek bibliográfiáját. Az ilyen jellegű munka nem volt számára idegen, hiszen Toldy nemcsak a könyvtárcsi hivatást, hanem a magyar irodalom iránti lelkesedést és a régi könyvek szeretetét is felébresztette benne. A „*Magyar Tudósok Tára*“ c. munka komoly bibliográfiai munkát igényelt. Számszámra készítette már ekkor jegyzeteit papírlapocskákra, melyeket ő tréfásan „bankók“nak nevezett. A nagykőrösi gimnázium könyvtárában pedig már külön kezelte az 1711. előtt megjelent magyar könyveket. Érdeklődése szenvedéllyé fokozódott az Erdélyi Múzeum könyvtárában összegyűlt igen sok ilyen jellegű könyv tanulmányozása során. Hihetetlen munkabírással és lankadatlan szorgalommal járta évek hosszú során keresztül előbb Erdély, majd az ország többi részének könyvtárait, levéltárait és múzeumait.

Magával vitte minden útjára az eddigi anyaggyűjtésének eredményeit magában foglaló feljegyzéseit. „Szekerező bizottságot” szervezett, ahogy ő nevezte, hogy a tudósok által addig még nem használt szerzetesi, főúri gyűjtemények anyagát közkinccsé tegye. Kutatásainak részeredményeit sorozatosan megjelent cikkekben ismertette.

A sok évi fáradságos munka gyümölcsként született meg 1879-ben a *Régi Magyar Könyvtár* első kötete. (Szabó Károly akkor még nem gondolt arra, hogy a nem magyar nyelvű régi hazai nyomtatványokat is feldolgozza.) Ebben az úttörő bibliográfiában nagy pontossággal, igen megbízhatóan írta le az 1711. előtt megjelent és általa ismert közel kétezzer magyar nyelvű könyvet, közölve egyben azt is, hogy az illető műből hol talált példányt. Bibliográfiája nagy visszhangra talált. A tudományos világ és a közvélemény bizonyoságot láthatott ebből a munkából, hogy a török uralom másfél százada alatt is milyen sokat és nagy-szerűt alkottak magyar nyelven. Nagyobb ütemben indult meg ennek hatására az általa feldolgozott kor irodalmával való foglalkozás, melynek során újabb művek tucatjai kerültek napvilágra. Számátalan eddig ismeretlen nyomtatvány töredékét áztatták ki könyvkötésekből, melyek mint a föld a régészek számára, addig nem is sejtett kincseket őriztek meg.

A könyvtörténeti kutatások szempontjából nagyjelentőségű 1882. évi könyvkiállításon igen sok régi hazai nyomtatványt mutattak be. Ráth György és a kiállítás rendezőbizottsága vette fel azt a gondolatot, hogy Szabó Károly állítsa össze az 1711. előtt megjelent nem magyar nyelvű, magyarországi nyomtatványok bibliográfiáját. Arra nem vállal-

kozhatott, hogy újra végigjárja az ország könyvtárait, ezért rövid jegyzéket állított össze az általa ismert ilyen művekről és azt nyomtatásban megküldte a könyvtáraknak kérve, hogy azt saját állományuk átnézése után egészítsék ki. Az így nyert adatok felhasználásával rendezte azután sajtó alá a Régi Magyar Könyvtár második kötetét, melyben közel két és félezer könyvet írt le.

Alig jelent meg a mű, a Magyar Tudományos Akadémia máris megbízta a harmadik rész elkészítésével, mely a *magyar szerzők 1711. előtt külföldön, idegen nyelven megjelent műveit foglalta magában*. Ezzel a hatalmas munkával már nem tudott elkészülni. Az anyaggyűjtés befejezése és a két vastkos kötet sajtó alá rendezése Hellebrant Árpád munkája.

Szabó Károly ezzel a hatalmas alkotásával tette rá a koronát életművére. A Régi Magyar Könyvtár azóta is gazdag kincsesbányája az ezzel a korral foglalkozó valamennyi szakembernek. Mint igazi tudós, elégedetlen volt művével. Rögtön talált javítani és kiegészíteni valót. Az első részt tíz éven belül ismét sajtó alá kívánta rendezni, de ebben a következő kötetek munkája megakadályozta. Bibliográfiája valóban átdolgozásra szorul, de ez értékéből és jelentőségéből semmit sem von le.

Három hónappal halála előtt írta: „Még néhány évet élhessem és dolgozhassam, bizony nem magamért kívánám.” Munkáját tehát nem tekintette öncélúnak, szórakozásnak, azzal mindig a közösség javát kívánta szolgálni, akár könyvtárral, bibliográfiával, akár az ifjúság oktatásával foglalkozott.

Borza Gédeon

Az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 1955. ÉVI MUNKÁJÁBÓL

A könyvtárat az elmúlt évben 120 133 olvasó látogatta. Az olvasók legnagyobb része tudományos kutató, illetőleg egyetemi hallgató volt. Az olvasók összesen 591 779 könyvtári egységet (könyvet, folyóiratot, hírlapot, kéziratot, zeneművet, térképet és egyéb dokumentumot) használtak.

Jelentősen emelkedett az elmúlt év folyamán a könyvtárközi kölcsönzés hatékonysága. A legnagyobb részt tudományos intézetek és szakkönyvtárak által kért 6314 műből 5974-et sikerült közvetíteni. A megszerzett műveknek mintegy 60 százaléka magyar könyvtárakban nem található tudományos munka volt.

Az Országos Széchényi Könyvtár a könyv- és könyvtárpropaganda keretében 7 nagyobb és 28 kisebb, emlékeztető kiállítást rendezett aktuális események és kulturális évfordulók alkalmából. A könyvtár résztvett az országos jellegű kiállítások (Csokonai, József Attila, Bartók, Vörösmarty) rendezésében.

A könyvtár munkáját és az ott őrzött nemzeti kincseket 1738 látogató tekintette meg, közöttük százon felül volt a külföldi vendégek száma. Nagy forgalmat bonyolítottak le a könyvtár vidéki műemlék-könyvtárai is: a Keszthelyi Helikon Könyvtárát 19 262, az elmúlt évben megnyitott Zirci

Reguly Antal Tudományos Könyvtárát 3766, a Gyöngyösi Tudományos Könyvtárát pedig 473 látogató tekintette meg. (O. Sz. K.)

Tízezer forint támogatást adott a Vas megyei tanács a novemberi könyvgyűjtő hónap során a könyvtáraknak. Az összegből mezőgazdasági és ifjúsági könyvet vásárolnak és megjutalmazták a gyűjtés során legjobb eredményt elért iskolákat. A könyvgyűjtő versenyt a celldömölki általános leányiskola nyerte. második a vasszécsényi, harmadik az olaszfői általános iskola. A könyvgyűjtés eredménye több, mint tízezer kötet könyv volt, közte sok igen értékes mű is. (Kuntár L.)

GONDOK és eredmények

A MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVEK EGY FALUSI KÖNYVTÁRBAN

Községünkben, a 370 lakosú baranyamegyei Magyarlukafán legutóbb termelőszövetkezet alakult. Hiszem, hogy ebben a könyvtármunkának is volt valami része. Nálunk szeretik a mezőgazdasági könyveket. A legjobb olvasóim állandóan érdeklődnek mezőgazdasági könyvek iránt. Egyetlen ember kivételével valamennyi jó szakkönyvolvasóm tagja lett a termelőszövetkezetnek.

Sok községben panaszkodik a könyvtáros, hogy a felnőtt dolgozó parasztok nem olvasnak. Nálunk ez nincs így, jobban olvasnak, mint a fiatalok. A 120 olvasóm közül mindössze 30 az általános iskolás. Hogy ilyen jól olvasnak a felnőttek, azt hiszem, annak a mezőgazdasági irodalom iránti érdeklődés az oka.

Ez az érdeklődés nem jött meg egyszerre, lépésről-lépésre haladva sikerült a figyelmet felhívni a mezőgazdasági könyvekre. Csak miután látták, hogy hasznuk van a könyvből, szoktak rá az olvasásra. Havonta általában két esetben, de a téli hónapokban többször is tartunk könyvismertetést. Az egyik ismertetés mindig mezőgazdasági tárgyú.

A napokban kaptam a járási könyvtárból könyvpótlást, de még mindig kevés a mezőgazdasági könyvünk. Sok közülük nem is felel meg a helyi adottságoknak. Remélem, hogy ezeket fokozatosan sikerül a legújabb könyvekkel kicserélni. Nagyon kellene például az istállótrágya jobb felhasználásáról és a trágyalé trágyatelepen való tárolásáról valamilyen könyv. Mint a legtöbb faluban, nálunk is a csapadék a trágya legfontosabb alkotórészeit kimossa.

A silőzásról szóló könyvünk jó. (Bedők József: Szénakészítés) A könyv elolvasása után több gazda összefogott és közösen silóztak téli takarmányt.

Kaizer Ádám, Szabó István és Bogárnár Ferenc bikahizlalással értek el szép eredményt, Bocsor Géza Szarvasmarhatenyésztés c. munkájának segítségével.

Nikolits György jó sertésenyésztő. Sokat tanult, különösen a sertések takarmányozásáról. Nálunk híg moslék volt szokásos a növedékállatok részére. Csire Lajos: Sertésenyésztés c. könyvének elolvasása után Nikolitssal együtt többen használnák jó eredménnyel a lucerna és lóhereszecskát az állatok takarmányozására.

Kovács János prémnyul-, Tóth Lajos kiváló selyemhernyótenyésztő. Mindkettő Anghi—Faluba: Méhészet, selyemhernyó, hal-, nyúl- és prémesállattenyésztés c. munkáját olvasták és sokat fel tudtak belőle használni. Stokker György a méhek telettelésénél sikerrel alkalmazta Örsi: Kis méhészkönyvének tanulságait.

Az asszonyok különösen a baromfitenyésztési szakkönyveket bujják. Nagyon jó hasznát veszik a háztáji baromfitenyésztésben. Most kaptuk meg Báldy: Baromfitenyésztés c. könyvét. Máris nagy a sikere. De szívesen olvasták azelőtt a Mezőgazdasági Kiskönyvtár sorozat kisebb terjedelmű baromfitenyésztési könyveit is. Részben a könyvek és részben a keltetőállomások segítségének köszönhetjük, hogy megnőtt a község baromfiállománya.

Községünkben eddig nem tartottak pulykát. Most a könyvek hatására erre is rátértek. Őt asszony próbálkozott vele sikerrel. Beadási kötelezettségüknek könnyen eleget tettek.

Sok ilyen apró esetet tudnék felsorolni. A lényeges azonban ebben csak az, hogy nincs már akadálya annak, hogy falun a dolgozó parasztok olvassák a mezőgazdasági könyveket. Kellő ajánlás kell hozzá, kevés utánjárás, no, meg jó könyv. Az előbbi majd csak megcsináljuk, az utóbbiból meg remélem kapunk eleget.

Fodor Géza népkönyvtáros

A KÖZPONTOSÍTÁS UTÁN

Az eredmények azt bizonyítják, hogy három igen lényeges kérdésben érezhető leginkább a javulás, amióta kialakult a Közlekedési Szakszervezet új, központosított hálózatának munkaszervezete.

1. A könyvellátás ma már rendszeres és biztosított. Nem fordulhat elő, hogy más célra használják fel azt az összeget, ami az üzemi könyvtár fejlesztését illetné meg.

2. Leegyszerűsödött az ellenőrzés (sok esetben most nyílt rá alkalom valójában először) és a könyvtárak kezelési eljárása. Ma már minden üzemi könyvtár egységes elvek szerint végzi a kezelési, nyilvántartási teendőket, ami áttekinthetővé teszi munkáját és egyúttal elejét veszi a könyvek elkallódásának. Itt említem meg — noha tulajdonképpen a

könyvellátás kérdését mozdítja elő — milyen hatásosan segíti a központi könyvtár (főkönyvtár) az egyszerűsödött adminisztráció és központi irányítás révén az egyes könyvtárak igényeinek kielégítését. Így például a II. sz. Főkönyvtárban (központi könyvtárban — a szerk.), ahol Nánási Tibor a vezető, a Könyvtárellátóból érkezett megrendelőjegyzék egy példányát minden esetben eljuttatják az üzemi könyvtárosoknak választás céljából.

A VI. sz. Főkönyvtárban központi katalógust készítettek a könyvekről, így könnyen megállapítható, melyik könyvtárban mi van, ezáltal ugyancsak elősegíti az igények gyorsabb kielégítését, mivel az anyag gyorsabban áttekinthető. Ez a főkönyvtár segíti az üzemi könyvtárosokat a leltározásban is. A beérkező könyveket már másnap feldolgozott állapotban továbbítják az üzemi könyvtáraknak.

3. A főkönyvtárak megalakulásának harmadik fontos előnye, hogy megfelelő emberek kerültek a könyvtárosi munkakörbe. Ma az új rendszer bevezetése után majdnem mindenütt olyan könyvtárosokat találunk, akik lelkesedéssel végzik munkájukat és képzettségük is többnyire megfelel a követelményeknek. A VI. és IX. sz. főkönyvtárakhoz tartozó üzemi könyvtárosok részére a VI. sz. könyvtár — a szakszervezeten belül először — oktatást kezdeményezett.

Hogy mennyire fontos szempont a könyvtári munkában a könyvtáros lelkesedése, azt az I. sz. Főkönyvtárhoz tartozó Főtöfű könyvtárosának, Páti Máriának a példája bizonyítja: saját forrásból köttette be az elrongyolódott könyveket, kívánságkönyvet vezet, s a könyv beérkezéséről, külön erre a célra rendszeresített nyomtatványon értesíti az olvasót. A VI. sz. Főkönyvtárhoz tartozó V. sz. Autójavító Vállalat könyvtárosa, Hetényi Mária is feljegyzi az olvasók kéréseit és azokat a főkönyvtárhoz továbbítja.

A VII. sz. Főkönyvtár könyvtárosa jelenleg egységes szabályzaton dolgozik a hajókönyvtárak számára. A szabályzat segít majd abban, hogy teljesen megszűnjenek a könyvelveszések. Igen fontos kérdés ez náluk, mert 46 hajókönyvtár és 4 üzemi könyvtár tartozik a főkönyvtárhoz. A hajókönyvtárakban háromhavonként cserélik az anyagot.

A könyvtárak munkájában mutatkozó hibák inkább zökkenők, melyek minden új rendszer bevezetésekor szükségszerűen fellépnek. Többségükben a könyvellátás terén jelentkeznek. A már említett Főtöfű könyvtárban például a könyvek

mennyisége sok esetben nem elégíti ki a munkáslétszám közel felét kitevő olvasótábort. Késéssel kapják meg az újabban megjelent műveket. Nincsenek megfelelően ellátva politikai művekkel sem, pl.: hiány mutatkozott a politikai gazdaságtan tankönyvekben.

A VII. sz. Főkönyvtárban 1955. júniusáig nem vezettek statisztikát az olvasottságról. Máshol helyhiánnyal küzdenek egyes könyvtárak, helyiségük kicsi és sok esetben az üzem vezetősége nem oldja meg ezt a problémát. A Közlekedés- és Postaügyi miniszter és a Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete Elnökségének együttes utasítása az üzemi könyvtárak fenntartásáról, s a könyvvállományuk védelméről kiadott rendelet azonban segít megoldani ezeket a kérdéseket is.

Kádár Péter
könyvtáros

A NÉPKÖNYVTÁROSOK CSERÉLŐDÉSÉRŐL

Igaz-e, hogy a népkönyvtárosok gyors változása állandó gondokat okoz mai napig? — Már régen nem így igaz. Az őszinteség azonban annak beismerésére kötelez, hogy elismerjük, volt e téren Békés megyében jobb helyzet is. Szerintünk nem elsősorban a tiszteletdíj kiutalása oldja meg a kérdést, s biztosítja a felsőbb könyvtári szervek és a népkönyvtárak jó kapcsolatát, hiszen a tiszteletdíj igen szerény. A népkönyvtárosok jó munkáját legalább annyira elősegíti, ha megszerethetik az ügyet, amelyért dolgoznak, s ezt nagyban megkönnyíti, ha barátságos viszonyt építhetnek ki a vezető könyvtári szervek dolgozóival. Ehhez azonban nem elég a módszertani csoportok instruktorainak a legtervszerűbb „kiszállása” sem, s az egy-két napos látogatás sem a járási és megyei könyvtáraknál. Nagyon hiányoznak ehhez a régen jól bevált 6 és 8 napos iskolák, melyeket a régi jó népkönyvtárosok ma is vágyakozva emlegetnek. Nem véletlen az sem, hogy azok mai napig a legjobb könyvtárosok, akik résztvettek ilyen tanfolyamon. Megismerkedtek itt a szakszerű munka alapelemeivel, nem okoz részükre nagy megterhelést a végzendő könyvtári tevékenység, hisz azt 6 nap alatt szórakozás közepette megtanulták. A békésmegyei könyvtár 10 ilyen iskolát rendezett már fennállása óta (a körzeti könyvtárosi időket is beleértve) és tapasztalataink szerint egy 30 személy részére szervezett iskola legalább 25 rendszeren dolgozó könyvtárossal gazdagította apparátusunkat. Legalább egy olvasói idény állandó munkáját megnyertük ez-

zel, s azok, kikben bízni nem érdemes. már 6 nap alatt kihulltak. Ez a mi véleményünk, s megerősítették ezt az 1955. év végén rendezett módszertani megbeszéléseken népkönyvtárosaink felzólalásai is. Így nyilatkozott többek között Tobai Sándor, a sarkadi V—VI. ker. könyvtárosa, aki 1952, Bulyovszky János, a békéscsabai Vörös Október tsz. könyvtárosa, aki 1951 óta végzi ezt a munkát. Érdemes lenne tehát ezen gondolkodni.

Lipták Pál

a Békésmegyei Könyvtár vezetője

EGY KUTATÓINTÉZETI KÖNYVTÁRRÓL

A Haltenyésztési Kutatóintézet könyvtárának állománya eltér legtöbb könyvtárunk anyagától, mert kb. 75 százalékban folyóiratokból, s csak 25 százalékban könyvekből áll. A folyóiratok között legértékesebb az *Archiv für Hydrobiologie* c. nemzetközi folyóirat, mely hazánkban hiánytalanul csak intézetünk könyvtárában található meg. Igen értékesek a külföldi halászati folyóiratok, melyeknek hiányzó köteteit a második világháború után még sajnos nem sikerült pótolni. A külföldi szakirodalomból a leggazdagabb a német nyelvű rész. Németországi vendégeink állapították meg, hogy nálunk megtalálhatók a náluk elpusztult szakkönyvek példányai. A szovjet szakirodalomból csaknem minden munka megtalálható, melyhez az utóbbi időben hozzájuthattunk. Azonban kár, hogy majdnem öt évig szünetelt a külföldi folyóiratcserénk, mert a *Halászat* c. folyóiratot 1948-ban beszüntették, s csak 1954-ben sikerült új szellemben és alakban megindítani. Az egy év alatt kiépített folyóiratcsere jelenleg 29 külföldi folyóiratot jelent az intézet könyvtárának.

A könyvtár jelenlegi állománya 1028 kötet könyv. A folyóirat állomány még feldolgozás alatt van. Jelenleg 111 féle folyóirat, kiadványsorozat, évkönyv jár az Intézet könyvtárának. A könyvtárban bekötetlen könyv nincs, a folyóiratok kötése folyamatosan történik.

Az új könyvtár a könyvállomány újrakatalógizálását tette szükségessé. Az új címleírások már a szabvány alapján készültek. A szakkatalógus elkészítése a jövő feladata. Az intézetnek nincs könyvtáros alkalmazottja és a kutatók „társadalmi munka” keretében végzik a könyvtár kezelését. A könyvkölcsönzést is sajátosan kellett megoldanunk: Az intézeti tagok átlagos könyv nagyságú kartonlemezre kapcsolt kölcsönzőlapot

töltenek ki, melyet a kivett könyv helyére tesznek. A könyvekre ezért kívül feltűnő raktári jelzetet ragasztottunk, hogy a katalógus alapján kikeresett könyv a sor és helyszám alapján igen gyorsan megtalálható legyen. Nem intézeti tagok kivételes esetben, rövidebb időre kaphatnak könyvet kölcsön intézeten kívüli használatra, mivel az egész könyvtár zékikönyvtár jellegű. Az intézeti tagok pedig a kivett könyveket dolgozóasztalukon tartják, hogy távollétükben mások is hozzáférhessenek, ha éppen szükségés.

A tudományos intézeti könyvtárak ügyének rendezésénél kívánatosnak tartanánk a következő intézkedéseket:

1. A kutatóintézeti könyvtárakat lásák el könyvtárosi szakképzettséggel is rendelkező könyvtárossal; kisebb könyvtárak esetében esetleg egy könyvtáros megosztott munkaidővel két intézet könyvtári teendőit láthatná el. Ahol nincs lehetőség főhivatású könyvtáros alkalmazására, a munkaidőkezdvezmény segítene, mert ebben az esetben is növekszik a könyvtáros felelőssége.

2. Készüljön el a kutatóintézeti könyvtárak minta alapszabályzata.

3. A kutatóintézeti könyvtárak együttműködését katalóguscserékkel kellene előmozdítani.

Amíg az Országos Könyvtári Központ működött, két olyan feladatot látott el, melyet a Széchenyi Könyvtár nem végez. legalábbis velünk kapcsolatban nem.

1. Minden év végén bekérte a folyóiratállomány gyarapodására vonatkozó adatokat és így a kutatóintézeti folyóiratállomány központi nyilvántartása biztosítva volt. Intézetünköt az OKK megszüntte óta nem kérték ezt a kimutatást és így azóta nincs folyóiratanyagunk országos nyilvántartásban.

2. A külföldről, pl. a leningrádi akadémiai könyvtárból ajándékba érkezett folyóiratokból. könyvekből intézetünk igen értékes anyagot kapott az OKK-tól, viszont azóta ilyen anyaghoz nem jutott.

Az intézeti könyvtár együttműködése a mezőgazdasági intézetek könyvtáraival és az Országos Mezőgazdasági Könyvtárral most épül ki. Az 1955. nov. 10-i mezőgazdasági könyvtárosi konferencia jelentős mértékben vitte előre a könyvtárak közötti kapcsolat ügyét.

Dr. Donátsy Ernő
a Haltenyésztési Kutatóintézet
könyvtárosa

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

December utolsó napjaiban megjelent egy rég várt könyv, *Rácz Aranka—Képes Ágnes—Dr. Tóth Béla: Gyermekek és ifjúsági könyvtárak* című műve. (Művelt Nép, 103 old.) A könyv nemcsak közművelődési könyvtáraink kevés-számú gyermekrészlegét, és az iskolai-tanulói könyvtárakat érdekli, hanem minden olyan könyvtárunkat, ahol a 18 éven aluli ifjúság megfordul, tehát nyilvános könyvtáraink többségét. Az óvodás, általános iskolás és a 14—18 éves könyvtárlátogatókkal való foglalkozás kérdései ugyanis csak kisebb részben tartalmaznak szervezeti és technikai vonatkozásokat, nagyobb részük tartalmi, pedagógiai, irodalmi jellegű. Ennek megfelelően a könyv a szervezeti és elhelyezési kérdéseknél részletesebben tárgyalja az állománygyarapítást, állományvédelem, az életkornak megfelelően szerkesztett katalógusok az életkori fejlődési sajátosságok, az olvasókkal való egyéni és társas foglalkozások kérdéseit; foglalkozik a könyvtárnak az iskolával, családdal és az úttörő szervezettel való kapcsolatával, valamint a gyermekmunkatársak („aktívák”) könyvtári foglalkoztatásával. Az utolsó fejezet a 14 éven felüli ifjú olvasók különleges problémáit tárgyalja. Ez a fejezet azért olyan fontos, mert a könyvtárosok gyakran nem veszik tekintetbe a korosztály életkori sajátosságait, amikor a könyvtáraknak a felnőttek számára szolgáló részlegeiben a 14—18 éves ifjúsággal foglalkoznak.

A könyvet 12 ábra szemlélteti, kár, hogy a könyv két utolsó, legfontosabb fejezetébe már nem jutott egyetlen egy sem.

A *Magyar Könyvszemle* 1955. 4. számában a két nagyobb közlemény katalógizálási, illetve osztályozási problémákkal foglalkozik (*Moravék Endre: Kiadványtipusok a katalógizálás szempontjából*, ill. *Veregy Gyula: Osztályozó munkák 1954-ben és munkaközösségi feladataink*), ezenkívül a figyelő rovatban is találunk hasonló tárgyú írást (*Wallshausen Gyula: A szakkatalógus szerkesztése*). A sok történeti cikk közül *Esze Tamás: A kolozsvári nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában* c. írása a legjelentősebb.

A *Könyvtári Tájékoztató* 1955. 11. száma változatos tartalmú. Katalógizálási és osztályozási kérdésekkel ebben is két cikk foglalkozik. A szöveget *Frumin* a szakkatalógus szerkesztésének időszerű kérdéseiről ír. Megállapítja, hogy a tudományos könyvtárak szakkatalógusai sem bírják el,

hogy egyes szakokat túlságosan fel-duzzasszák a melléklapok tömegével. A melléklapok túlzott használata a tömeg-könyvtárak számára készült mintakatalógusokat is nehezen áttekinthetővé teszi. A nálunk jól ismert *Ambarcumján* új osztályozási tankönyvét *Samurin, E.* részletesen bírálja cikkében. A Tájékoztató két másik írása műszaki könyvtári problémákat tárgyal, a többi írás pedig állománygyarapítási, bibliográfiai, könyvtárosképzési, dokumentációs kérdésekkel foglalkozik. Az ilyen változatos szerkesztésű összeállítást szerencsésebbnek tartjuk az egyes számok tematikus csoportosításánál, mert ez csak a könyvtárosok szűkebb köréhez szól egy-egy esetben.

Az utóbbi időben kiadott könyvtári útmutatók száma a *Vas megyei Könyvtárak Tájékoztatójával* gyarapodott. A kis füzet felhasználta az előzők tapasztalatait, izléses, jól szerkesztett kiadvány.

A *Borsodi Könyvtáros* decemberi számának változatos anyagában módszertani cikkeket, könyvismertetéseket, humoros írásokat találunk az apróbb közleményeken kívül. A híradó jól sikerült.

Az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani osztálya a *Könyvtártudományi Fordítások jegyzéke* decemberi számát adta ki. A jegyzék az 1491-1540. sorszámú fordításokat tartalmazza tárgyszavak és sorszám szerint.

Az elmúlt évvégi rendkívül nagy bibliográfiai termésben a Szabó Ervin könyvtár négy új bibliográfiával van képviselve, valamennyit Köves Erzsébet állította össze. A *Második világháború története* (1939—1945) c. válogatott bibliográfia annotált, a hozzáférhető magyarnyelvű irodalmat részletesen feldolgozó, gazdag anyagú összeállítás, amely az önálló műveken kívül könyvrészleteket is feldolgoz és szépirodalmi művekkel élénkíti a történeti anyagot. A bibliográfiát igen részletes kronológiai táblázat egészíti ki. Ugyancsak Köves Erzsébet munkája a *Világirodalom klasszikusai* sorozat 5. száma, a *Szaltikov-Scsedrin* életművéről készített bibliográfia. Az életművet ismertető bevezetés után időrendi táblázat, majd az író magyar nyelven megjelent önálló műveinek felsorolása és a Szaltikov-Scsedrinről szóló tanulmányok összeállítása, idézetek és mutató következik. A folyóiratcikk bibliográfiák közül a *Nemzetközi Figyelő* és az *Életrajzok-Életművek* szeptemberi száma jelent meg.

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára két bibliográfiát adott ki: a *Munkabérek és munkanormák kérdései* c. szakbibliográfia az *Időszerű gazdasági kérdések irodalma* sorozat első számaként jelent meg a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó kiadásában. A kiadvány folytatása az időközben megszűnt Közgazdasági Dokumentációs Központ „*Időszerű gazdasági feladatok irodalma*“ sorozatában megjelent műveknek. A bibliográfia a felvett majdnem 600 cikk egy részét annotálja, valamint az ismertett anyag könyvtári lelőhelyét is feltünteti. A Közgazdasági Egyetem könyvtárának másik kiadványa az 1955. július—szeptemberi gyarapodási jegyzék.

A Magyar Tudományos Akadémia Újabb külföldi beszerzések gyarapodási jegyzékének 28. (15. Természettudományos szám) és 29. (15. Társadalomtudományi szám) számú füzetét adta ki, amelyek az anyagot a füzetek szokásos rendszerében tartalmazzák.

A népi demokráciák irodalmának magyar bibliográfiái címmel sorozatot indított az Országos Széchényi Könyvtár. Ennek első füzeté a *Bolgár irodalom magyar bibliográfiája 1945—1954.* címmel jelent meg és az utolsó tíz év bolgár szépirodalmának magyar fordításait gyűjti egybe. A címleírások két-nyelvűek.

Olvasási tanácsadó mezőgazdasági szakemberek számára címmel meglehetősen magas példányszámú (1500) bibliográfiát állított össze a nyiregyházi Megyei Könyvtár. (Szabolcs—Zatmári Füzetek 2. sz.) Az annotált jegyzék nélkülözi a helyi vonatkozású anyag megfelelő kiemelését, egyébként mint a könyvtár első ilyen irányú munkája, biztató kísérlet. A továbbiakban a szerkesztőknek még gondosabban kell foglalkozniuk az elavult anyag megrostálásával, a címleírások jobb tipografizálásával és a zavaró sajtóhibák kiküszöbölésével (pl. „Növénytenyésztés“).

A szegedi egyetemi könyvtár kiadványai sorozat 38. száma Péter László bih-

liográfiája *Mészöly Gedeon munkásságáról.* (G. Gy.)

★

Tervgazdasági, statisztikai és számveteli bibliográfia Szerk.: *Hajdu Eleménné, Hámori Béla és Haraszthy Gyula.* Bp., 1955. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 714 l.) Két mozzanat ad jelentőséget ennek a bibliográfiának. Az egyik: a szerkesztők öt tudományos könyvtár dolgozóinak munkáját fogták össze, így hoztak létre olyan munkát, amely az egyéni teljesítőképeséget jóval meghaladóan alig felbecsülhető szolgáltatásra alkalmas; a másik: a 6000 tételt jóval meghaladó bibliográfia tartalmi ismertetőt ad minden felvett könyvről és folyóiratcikkéről. Szakbibliográfiánk történetében az annotálás ilyen terjedelmű alkalmazására nincsen példa. A mű tartalmi részének fontosságáról nem kell beszélnem. Minthogy építőmunkánk tervezésében dolgozók, funkcionáriusaink tízezrei vesznek részt és ennek a tervezésnek a marxista közgazdaságtudomány tanításain kell alapulnia, az erre vonatkozó készlete az ismeretanyagunk megyei, járási, városi könyvtáraink olvasószolgálatának tartalmi munkáját rendkívül megkönnyíti módszerbeli tulajdonságai révén. Szakrendszere — egyben tartalomjegyzéke — világosan tagolt, gyorsan áttekinthető, hamarosan a megfelelő oldalakra kalauzolja a benne keresőt. A mű elején is talál hasznos műszert a könyvtáros: a marxista klasszikusok fő műveinek tartalomjegyzékét. A könyvtári tervező munka irodalmát is megtalálják könyvtárosaink a kultúrstatistika c. fejezet 604—610. lapján. A kötet névmutatóval is el van látva. Ide jegyezzük a munkában résztvevő öt könyvtár nevét: *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára, az Országgyűlési Könyvtár és az Országos Tervhivatal Könyvtára.* Nyomdai kiállítása (az Állami Nyomda munkája) külön elismerést érdemel.

(Kőhalmi Béla)

K É R J Ü K

a könyvtárosokat, hogy a Könyvbarát előfizető gyűjtőívét, a gyűjtött előfizetők nevével kitöltve, juttassák mihamarabb vissza szerkesztőségünkbe.

Ha nem kaptak volna gyűjtőívét, vagy az elveszett, irjanak egy lapot nekünk, mi azonnal küldünk.

A Könyvbarát előfizetési díja (negyedévi 6.— Ft) bianco csekklapon is befizethető, a 61.238 sz. csekkszámlára. A csekken fel kell tüntetni, hogy a Könyvbarátra fizetnek elő, és az előfizetők neveit is. Minden tíz előfizető után a gyűjtőnek 20 forint értékű könyvutalványt küldünk.

Kérjük a könyvtárosokat, legyenek segítségünkre előfizetők gyűjtésével, az olvasók folyóiratának elterjesztésében.

(A Könyvtáros szerkesztősége)

Egy nagy irodalom ünnepe

Az ország irodalom iránt érdeklődő rétegei egyre nagyobb- és nagyobb figyelemmel fordulnak a szovjet könyv felé. Sokan ösztönösen érzik, mások eddigi tanulmányaikból, olvasmányaikból tudják, hogy micsoda ösztönző erőt jelent a Szovjetunió kultúrája a mi népünk számára, amely szinte rohamléptekkel halad a kultúrálódás útján, s amelynek irodalmi igényei már nemcsak megszülettek, hanem örvendetesen emelkedtek is.

Most, a március 4. és április 4-e közötti szovjet-magyar barátsági hónap alkalmával az ünnephez méltó műsort állítottak össze. Ennek is kiemelkedő eseménye lesz a szovjet könyv ünnepi hete március 7—12-ig. A könyvhét célja, hogy a magyar dolgozók minél jobban megismerjék és megszeressék a szovjet irodalmat, amelynek kiemelkedő alkotásaival megismerhetik a Szovjetunió világraszóló eredményeit, életét, békepolitikája sorozatos győzelmeinek jelentőségét is.

Március 7-én ünnepélyes keretek közt nyílik meg a szovjet könyvhét. A Magyar-Szovjet Társaság Sztálinvárosban, Debrecenben, Zalaegerszegen, Szombathelyen és Kecskeméten irodalmi estét rendez. Március 9-én a Sztálin úti Írók Könyvesboltjában irodalmi fejtörő lesz szovjet kiadványok alapján. Az MNDSZ olvasó köreiből és a DISZ József Attila olvasó mozgalmanak keretében szovjet szépirodalmi műveket ismertetnek. A budapesti Szabó Ervin könyvtárak és az üzemi könyvtárak, valamint a tudományos és a vidéki járási és megyei könyvtárak kiállítását rendeznek szovjet könyvekből. *A könyv a téli könyvvásárhoz hasonlóan ismét megjelenik az utcán*, azonkívül a könyvhét időszakában ünnepi kirakatokat állítanak össze a szovjet könyv tiszteletére. Természetesen az ünnepi könyvhétbe bekapcsolódik a sajtó és a rádió is. A barátsági hónap meg-megújuló alkalom lesz annak megmutatására, mi mindenben tudjuk követni a Szovjetunió példáját, s társadalmi átalakulásunkon kívül politikai, gazdasági és kulturális tekintetben mi az, amit a nagy példából már eddig is meg tudtunk valósítani.

A könyvkiadók egymással versenyezve igyekeznek minél színvonalasabb fordításban, minél szebb külsőben az olvasó elé bocsátani a szovjet műveket. Az Új Magyar Könyvkiadó például, amely kiadvállalataink közül elsősorban foglalkozik a szovjet szépirodalmi művek közrebocsátásával, egyre gazdagabb mértékben tárja a sokasodó olvasók elé a szovjet és az orosz klasszikus műveket. A kiadó ézevi terve szerint az Olcsó Könyvtár sorozatban kiadja Fagyjev *Tizenkilencen* és Lermontov *Korunk hőse* című művét, azonkívül megjelenteti Kaverin *Nyitott könyv* című munkáját. Legújabban sorozatban adja ki azokat a kiemelkedő szovjet alkotásokat, amelyek az elmúlt évtizedekben már megjelentek ugyan, de olyan érdeklődést keltettek, hogy úgyszólván mind egy szálíg elkaptokdták őket. Kiadásra kerülnek természetesen a magyar olvasó előtt egyelőre ismeretlen, de a Szovjetunióban már nagy sikert elért munkák is, amelyeknek szerzői a helyes utat keresik, s szinte könyvről-könyvre látzik rajtuk az a fejlődés, amit a szovjet néppel való közvetlen kapcsolatuk során értek el.

Közülük is kiemelkedik Ilja Ehrenburg *Párizs bukása, A teremtés második napja* és a *Vihar*, Leonyid Leonov *Orosz erdő*, Alexej Tolsztoj I. *Péter, Golgota, Elbeszélések*, Alexandr Maliskin *Istenhátamögötti emberek*, Szadriddin Ajni *Bokhara*, Solohov *Csendes Don*, Szimonov *Nappalok és éjszakák*, Gladkov *Nehéz esztendő*, Fjodorov *Gyemidovok* és Majakovszkij *Válogatott Művei*.

Sor kerül még ebben az évben Dosztojevszkij *Fehér éjszakák*, Herzen *Ki a bünnös?*, Krilov *Mesék*, Nyekraszov *Líra*, Szaltikov-Scsedrin *Egy város története*, Lev Tolsztoj *Kisregények és elbeszélések*, *Színművek* és *Turgenyev Óstalaj-Tavaszi vizek* című műveinek megjelentetésére is.

Az Új Magyar Könyvkiadó egyébként a szovjet—magyar barátsági hónap alkal-
mával további három kitűnő könyvvel kedveskedik. Megjelenteti Szimonov *Fegyver-
ársak*, Szolovjev *Csendháborító* és Katajev *Hajrá!* című művét.

Nos, a Katajev regény olyan munka, ami a Szovjetunióban és nálunk is vitát váltott
ki. Amikor a harmincas évek táján a könyv itt-ott megcsonkítva, nem éppen gondos
fordításban a magyar közönség elé került, ennek következtében, sokan hajlamosak
voltak arra, hogy holmi száraz „termelési regényt” lássanak benne, „már ami a
Szovjetunióra olyannyira jellemző” Pedig éppen nem „termelési regény” a *Hajrá!*,
illetve az, de az *ember termel, s az ember* a főszereplője, ezernyi gondjával, bajával,
de eredményeivel, örömeivel együtt is, tehát az ember, nem pedig a beton, aminek
termeléséről a regény szól. Mint ahogyan a szovjet regények a szovjet élet színhelyén,
tehát gyárakban, a mezőgazdaságban, vagy hivatalokban játszódnak, mert ezek az
ember munkájának színhelyei, de ezek csak színhelyek, amiket tartalommal, élettel
az ember tölt meg.

Az ember, akinek élete szebb lesz, tökéletesebb, színesebb és teljesebb, maga
pedig emberebb lesz a szocializmusban, a kommunizmusban.

A szovjet könyvnek egyaránt nagy sikere van a Szovjetunióban és nálunk is. S
ez a siker érthető. Az írók — igen kevés kivétellel — olyan műveket bocsátanak az
olvasók elé, amelyek a nép életéről szólnak, a nép problémáit példázzák. Akár a szo-
cializmusból a kommunizmusba vezető út egyes állomásait vizsgálják, akár a fejlődés
menetét ábrázolják, tematikájuk az olvasók érdeklődési köréhez közelálló. Az olvasó
azokkal a problémákkal találkozik a versben, regényben, novellában, amelyek min-
dennapi életében is előfordulnak, s amelyek neki, magának is problémái. Érthető hát,
ha felfigyel rá, ugyanolyan érdeklődéssel kíséri a hős sorsát, ahogyan irányítja a
magáét. Ezért van szoros kapcsolat az író és olvasók között. Az olvasó állandóan
közli észrevételeit az íróval, megbeszéli vele néha még a regény részleteit is, a hős
sorsának fordulatait. Az író pedig az olvasóval együtt él, szinte együtt alakítják a
hős életét olyanná, amilyen ez a valóságban, vagy amilyennek lennie kell, hogy az
írás igaz legyen, s ne tétongjon úr a szó és a tett között.

Nálunk is ez a szovjet könyvek sikerének magyarázata. Problematikájuk csak
árnyalatokban, s talán méreteiben különbözik a miénktől. Ennek eredménye, hogy
népünk szívesen fogadja a szovjet irodalmat. Látja, érzi, hogy a szovjet írásművészet
kimagasló alkotásai — amelynek egyre nagyobb része lesz a fordításokban, számára
is hozzáférhető — lélekben közel állanak hozzá.

A magyar közönség örömmel várja a klasszikus orosz, s a ma már klasszikussá
nemesedett szovjet mesterek műveit. Várja és joggal, mert az eddig olvasottak kap-
csán azt tapasztalta, hogy a szovjet regények minden sora hozzá, róla szól, az ő éle-
tét, érzelmivilágát mélyíti el, s teszi gazdagabbá.

NEGY ÉVSZÁZADDAL EZ-
ELŐTT jelent meg Petar Hek-
torovics „Halászat és halászok
beszélgetése” című verseskötve
Hvarban. Abban az időben
egyedülálló volt Hektorovics
költészetének témája: az egy-
szerű ember. Hvarban és Dub-
rovnikban előtte a szerelemről
és a vítélségről énekelték a
költők túlfinomult stílusban.
Művei közül kiemelkedik a
Marko Kraljevićséről és fivéré-
ről, Andrijasról szóló éneke. A
Marko kardja által megsebesít-
ett Andrija (a testvérgyilkos-
ság gyakori témája a jugoszláv

népköltészetnek) mielőtt meg-
hal, arra kéri testvérét, ne
mondja el ahjuknak a történ-
teket. Mondja inkább azt, hogy
útközben beleszeretett egy szép
lányba és a szép lány szeme
tartja távol otthonától. (Borba)

Szrediste (Bulgária) faluban
igen nagy gondot fordítanak a
könyvtárra. Míg 1953-ban mind-
össze 800 kötet volt az állomá-
nya, 54 végére már 3000-nél
több könyv állt az olvasók
rendelkezésére. A könyvtár a
falu kulturális központjává
lett. Olvasóértékeket rendezé-

sére is sor kerül rövidesen,
hogy népszerűsítsék a jó könyv-
veket. (Csitaliste.)

□

A NYELV ÉS A SZÓKINC
gyors fejlődésére jellemző,
hogy a mai modern szlovák
nyelv sok kifejezést a testvéri
cseh nyelv szótár nélkül már
nem is tudja megérteni. Ezért
a cseh közvélemény erősen sür-
geti egy új, modern szlovák
szótárnak a kiadását, tekintet-
tel arra, hogy a 30 év előtt ki-
adott szótár már nagyon el-
avult. (Literárni Noviny.)

MAJAKOVSZKIJ

A pletykás*

Pjotr Ivanovics Szorokin hidegen
 néz mindent,
 szívéből
 a szenvedély kihalt.

Jégcsap.
 Tőle a bűn idegen:
 nem dohányzik,
 megveti az italt.

De egy
 szenvedély
 mint akit mégis legyűrte,
 örvény a mélységbe von:
 akár holmi
 fülönfüggő műtyürke,
 naphosszat csúng a telefonon.
 És pletyka-vagdalékkal
 töltve,
 bakkecske módján szökellve,
 vágat,
 azon frissiben hordja
 a híreket körbe
 mindenkire,
 akit otthon találhat.

S mint kinek
 szörnyen fontos a dolga,
 lihegve ront
 önökhöz a házba,
 s még néhány rőfnyivel
 kitoldja,
 pikáns részletekkel
 cifrázva.

Alighogy kezet nyújt,
 már így szól:
 „Nevet majd magá is,
 én fogtam a hasam!”

Azt hallottam
 Alekszandr Petrovics Brjukintól,
 hogy a titkárnőjével
 viszonya van.

Ivan Ivanovics Tyesztov pedig,
 a tröszt
 főmérnöke,
 — az érdekes épp ez —
 külön élt
 egy álló esztendeig
 s most visszatért a feleségéhez;
 az asszonynak meg
 nemsokára
 gyereke lesz —
 micsoda botrány!

Nos,
 az a mende-monda járja,
 hogy egyszer álmában
 ott tán...
 Száját tenyerével
 eltakarja:
 „Van egy hírem!
 A kormányzósági bizottság... —

És rémületében
 megnyúlik
 az arca —
 Ausztráliának
 jegyzéket adott át.“
 Nyálasan csámcsogva
 a fenti
 furcsa kis híren,
 lőt-fut, lohol,
 s mindenkinek sorra
 jelenti,
 hogy szomszédja
 fazekában
 mi forr,
 ki mit eszik ebédre,
 ő látja,
 szövdök-e
 újabb viszony,
 és Ivanovának
 honnan van
 új kabátja,
 ki volt a gavallér,
 azt is tudja bizony.

Ha ilyen embertől kérjük:
 miféle vágy
 él szívében,
 így válaszol: „Nekem
 az a kívánságom,
 hogy a világ
 egyetlen óriás
 kulcslyuk legyen,
 s e kulcslyukba
 bebújva
 derékig,
 ne sorvasszon
 a pletyka vágya,
 kukucskálhassak
 a végtelenségig
 ezernyi idegen
 ügybe és ágyba.“

Fordította: Urbán Eszter

Majakovszkij felolvas

* Majakovszkij Válogatott Művel a közeljövőben jelenik meg az Új Magyar Könyvkiadónál.

A francia polgári regény válsága

ABBAN AZ ORSZÁGBAN,

amelyben hét évszázaddal ezelőtt a regény megszületett, amely magával a *roman* szóval gazdagította az egyetemes művelődést, már e kifejezésben is rámutatva az új műfaj népi nyelvezetére, sőt tartalmára — ebben az országban a regény válságban van. A francia regény fényes, messze sugárzó utat futott be a XII. század első „közönséges” vagyis nem latin, hanem *román* (ó-francia) nyelven írott verses históriáitól Antoine de La Sale XV. századi félig már modern értelemben is regénynek nevezhető szerelmes regényein át (*Le Petit Jehan de Saintré*), Rabelais, Charles Sorel, Lafayette asszony, Lesage, Prévost, Voltaire, Diderot, Rousseau. Laclos, Constant műveiig, melyek a XIX. században a francia regény csodálatos felvirágzásához, Stendhalhoz, Balzachoz, Flaubert-hoz, Zolához vezettek.

A válság, melyet minden becsületes polgári irodalomtörténész bevall, nagyjából az első világháború idején kezdődött, vagyis a kapitalizmus hanyatló, bomló szakaszában. S ez nem véletlen, hiszen a regény fejlődése — amint azt Pierre Daix, a kitűnő kommunista író és kritikus írja a most megjelent *Sept siècles de roman* című munkájában — elég szorosan a polgári osztály fejlődéséhez fűződik. Természetes hát, hogy az osztály válsága maga után vonta a műfaj válságát — annál is inkább, mert közben a regény lett az uralkodó, sőt az egyetlen igazán tömegekhez szóló műfaj. A krízis igazán nem mennyiségi: ma évente átlag háromezer regény jelenik meg (természetesen a detektívregényeket is beleértve). A baj a minőség körül van! Egy polgári kézikönyv (*Girard: A modern francia irodalom képes kalauza*) keserűen szögezi le: „Úgy látszik: egyetlen új regényíró se érte még el az előző nemzedék nagy klasszikus mestereinek színvonalát”. Még sötétebb diagnózist állapít meg a legtekintélyesebb polgári irodalomtörténész, a Lanson-féle klasszikus mű legújabb kiadásának zárójegyzetében Paul Tuffrau: „Az értelmet háttérbe sorítják az ösztönösség és a különféle misztikák javára. Kétségbe vonják az ész egyetemességét. A görög derűre való törekvést a sokszor örületbe sikló dühöngés helyettesíti: napjaink istenei többé már nem Szophoklész és Plató, hanem Sade mániái és Lautréamont... A regények hőse egyszer olyan ember, akinek alig van öntudata és akit ösztönei a hozzá hasonlóan faragatlan fickókkal benépesített durva világ közepette moz-

gatnak, másszor meg olyan megfélemlített lény, aki lidérces napjait valami titokzatos bűnhődés vártában tölti. A művészetet, a tökélyre törekvő szellemi erőfeszítést a sárba tiporják; szerintük ez kétszínű és neveléses mesterkedtség, amely elfojtja az ösztönösséget, az író állítólagos mondanivalójának a hitelességét... Mindez a művelődés olyan összeomlását mutatja, ami meglepőnek látszik, mert az 1919–39-es ragyogó korszak után következett be... Az első háború csak a testünket csonkította meg, de nagy reményvelgélzettel zárult. Ezúttal a lélek is mély sebet kapott, és behegedése nagyon hosszú lesz...” És Tuffrau szomorúan szögezi le: „Az intelligencia, ez a francia 'perverzitás', a XV. század óta most éli legsúlyosabb válságát.”

MIBEN JELENTKEZIK

konkrétan ez az irodalmi földrengés? Milyen szörnyek indultak lángoló tüzes támadásra a százados francia mérséklet, az annyit dicsért kimért szerkesztés, a példás arányérzék, az irigylet stílus-tisztaság ellen? Egyik legszembetűnőbb tény az, hogy — mivel a műfajok nem elszigetelten élnek egymás mellett, hanem állandó az átvivargás közöttük — a francia költészetben a XX. században lezajlott földcsuszamlás a regény szilárdabb talaját is meggingatta. A költők érzékeny lelke sokkal korábban és sokkal hevesebben reagált a polgári világ társadalmi és egyéni, anyagi és szellemi kiátástalanságára, mint a higgadtabb és józanabb regény. A Baudelaire-nél megindult, Rimbaud-nál felfokozott, Apollinaire-nál kitörő és Lautréamont-nál izzó lávafolyammá dagadó eszelen lázadás, titok-kultusz, hínáros örvénylés, látomásos lélekriadás, az izmusok formabontó, tartalomirtó hadjárata a regény valóság-sáncain áthatolva a legprózaibb műfajba is becsempészte az ön-gyötrő kétségbeesés metelyét, az eredetiség öncélú hajszájának bomlasztó fegyvereit. A ragály annál könnyebben terjedt, az aláaknázás annál jobban sikerült, mert más hasonló irányban működő erők is gyengítették az „ellenséget”, a realista regényt. Hogy csak néhány ilyen fegyvertársat említsünk: a francia regény legyengült szervezetét ugyanekkor érte az amerikai regénytechnikának idő- és térfeldúló támadása, a germán ködfelhőköl importált egzisztencialista filozófia, az angol Joyce hagyományos szó-zivatara és a cseh—német Franz Kafka eszbontóan komor szimbolizmusa.

A valóságtól elszakadt regény sok húr-ron játszik. Egyes fiatal írók a bűvös-borzalmas, mások a játékos-mesés, ismét mások a különös-abszurd hangszerelésben specializálták magukat. Íme néhány példa:

1955-BEN NAGY FELTŰNÉST

keltett, díjat is nyert, egy Alain Robbe-Grillet nevű fiatal író *A látleső* című regénye, amelyet először a francia *Nyugat*, a *Nouvelle Revue Française* között folytatásban. A könyv egy karórát áruló utazóról szól, s az első pillanatban szokványos detektívregénynek látszik, amelyben minden reális. Az író pontosan, részletező pepecseléssel írja le a vigéc utazásait, tűnődéseit, álmodozásait. Csakhamar azonban valami szorongó, kellemetlen érzés vesz erőt az olvasón. Kiderül, hogy a látszat-cselekmény álcselekmény, sőt a cselekmény nem is cselekmény, hanem csak révület, a büntett (egy kislány megbecstelenítése és kegyetlen meggyilkolása) lehet, hogy meg sem történt, s különben is a tér és az idő sem a szokásos, ismert, való világ tér-ideje, hanem valami lidérces álom-világé, amely világot az író nem ábrázolja, hanem csak passzívan látja, leírja, lesi (innen a kétértelmű *Voyeur* cím). Hasonlóan sötét, kétségbeejtő, bűvös álom-varázslat világa dereng elő a Párizsban élő és franciául író irországi Samuel Beckett (Joyce volt titkára) regényeiből (pl. *A megnevezhetetlen* címűből), amelyeket egyes polgári kritikuskok az új francia regény a „legeredetibb“ alkotásainak tartanak. Az ilyen regényekről írja a már említett Taffrau: „Regényíróink továbbra is a gyámoltalanság, az önzés, a gyalázat, az ocsmány szándékok undorító keverékét látják az emberben... a regény csupa rendellenesség“ és hozzáteszi: „Ma kialakult a szemérmertlenség konformizmusa, amint tegnap megvolt az illendőség konformizmusa...“.

A valóságtól való menekvés egy másik kedvelt útja a játékos-mesés regény. Jó példa rá André Dhôtel *Déliabország* című könyve, amely elnyerte az 1955-ös Femina-díjat. A naív és ifjú olvasók elkápráztatására az író összehordott benne tücsköt-bogarát (a szó szoros értelmében): macskabajuszgyűjtő bácsikát, különös kastélyt, furcsa fodrászt, tarka paripát, erdei csárdát, varázsló-gyereket, szálnalmas nyomorékot. Ebben a mese-bazárban vannak Dickenstől és Perraulttól örökölt elemek, Lagerlöf-utánérzések, Hoffmann-holmik, s mindez az ezerszer utánzott Alain Fournier (*Az ismeretlen birtok*) idillikus receptjére készült. Ugyancsak tavaly jelent meg Lise Deharne az *Óraszerkezetes kastély* című fantasztikus-csodás regénye, amelyben

különös szerelmi históriák zajlanak le fekete bakkecskék, nagyszemű baglyok, gonosz cigányasszonyok, smaragdynakörves agarak, holdszín ruhás lányok, törpék, romok, erdők, varázslók, kígyók közt. A játékoságot az incelkedő gúny felé lendíti Félicien Marceau *Fellobbanó indulatok* című regénye, amely az 1955-ös Interallié-díjat nyerte el és amelyben a tehetséges író szikrázó szellemességét, eleven stílusát egy csomó félbolond, hó-bortos, ütődött és alamuszi „hős“ szolgálatába állítja.

Az irreális regény harmadik jellemző fajtája az abszurdumra építi a cselekményt, amelyet különben a klasszikus realizmus eszközeivel bonyolít le. Ennek a változatnak a legnagyobb virtuóza Pierre Boule, aki egymás után írja matematikai pontossággal felépített, a francia lélekelemző regény nagy hagyományainak felhasználásával megszerkesztett, érdekesítő könyveit, melyeknek mindegyike egy mesterségesen kiélezett határeset hajszálfinom ábrázolása. Első regénye (William Conrad) arról szól, hogy egy náci zászlóst Angliába küldenek, akit azután az angolok propaganda-munkára osztanak be, de ő teljesen elfelejti német-mivoltát és „munkaszere-téből“ angolabb lesz az angoloknál. Ettől kezdve minden Boule-regénynek ez a magja: a hős teljesen megtagadja önmagát és épp az ellenkezőjét cselekszi annak, amit józan ésszel várni lehet tőle. *A Kuáj folyó hídja* című regényében egy japán fogságba esett brit ezredes remek hídát épít az ellenségnek, csak azért, hogy megmutassa a fehér faj fölényét. *A látszat* című könyvében egy ügyész esetét írja meg, aki halálos ítéletet kér a gyilkossággal gyanúsított vádlottra, mert nem szeretné, ha kiderülne: épp az ő gúvasága okozta a halálos végű balesetet. *A hóhér* című, sok borzalmas jelle-nettel telített kisregényében egy olyan ítéletvégrehajtó tragédiáját meséli el, aki kivégzés előtt emberségből megmérgezte az elítélteket, s így most őt ítélik halál-ra... gyilkosságért! Boule hívságos ész-játékai a kivételesen, a tipikus ellentét-re épülnek, s mögöttük jó adag nihilizmus sötétlik. Az ötletesen kiagyalt kép-telenségek, minden káprázatuk ellenére, a valóságot megtagadó irodalom zsákut-cáját illusztrálják.

TERMÉSZETESÉN AZ IRREÁLIS,

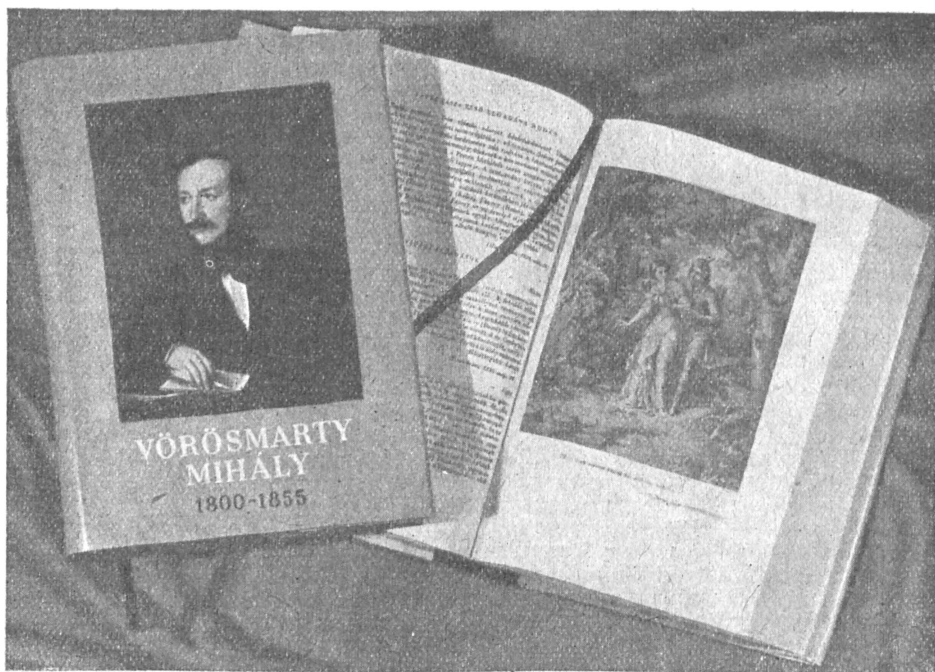
dekadens irányzatok mellett még a pol-gári irodalmon belül is találkozzunk egészséges törekvésekkel. Vannak fiatal írók, akik igyekeznek életet önteni a ha-gyományos elemző regénybe, amely vá-laha oly kimagasló értékekkel gazdagí-totta a világirodalmat: sok kiváló re-gényíró fordul a bevált stendhali techni-

kához, s ha például Merle sikereire gondolunk, látjuk, hogy nem eredménytelenül. Mások a nagy balzaci örökségre kívánnak támaszkodni, mint például a fiatal Stéphane Jourat, akinek a tavaly megjelent *Kitaposott ösvények* című széles társadalomrajzot adó, színes, eleven regénye érdekes és jellemző képet fest a mai Párizsban érvényesülni akaró új Rubemprékről. Sok fiatal író merít, többkevesebb bátorsággal, a zolai tradíciókból, így például a Goncourt-díjas Maurice Druon, aki *Letűnt emberek* címmel kezdett regényciklus írásába, vagy a fiatal Louis Calaferte, aki az *Emberi sorok* című kisregényében a nagyváros nyomor-perifériáján hányódó fiatalokról fest döbbenetesen vádoló képet. S vannak merész fiatalok, akik a tobzódó rabelais-i stílust és hangulatot elevenítik fel, mint pl. Jean-Paul Clébert, az *Eb-ada* élet szerzője, aki első személyben mondja el tekerő-sorsa mozgalmas élményeit. Mindezek az írások már a kritikai realizmus mesgyéjén járnak, sőt sokszor át is hágják. A mai francia regényirodalom ugyanis — éppúgy, mint a társadalom — mozgásban van; állandó az erjedés, vannak írók, akik előrehaladnak, megtorpannak, majd megint megindulnak a valóság felé vezető úton. Egyre több polgári író követi Sartre, Jouglet, Vercors, Gascar útját. Igen ne-

hez tehát csoportosítani, határokat vonni az élet gomolygó valóságát tükröző irodalmi áramlatok között.

Természetesen a visszahúzó múlt ellen a lemondás, a borulátás, a köldök-néző önvájkálás ellen a szocialista realista írók harcolnak a legnagyobb következetességgel. Itt most csak a polgári regény válságára vetettünk egy pillantást, de hűtlen képet kapnánk a francia regényirodalom egészéről, ha a való világot szándékosan eltorzító vagy a valóság felé még botladozva közeledő írók nevei mellé nem írunk le Aragon, Vailland, Courtade, Claude Roy nevét, akik a gyakorlatban, azaz előremutató művészi alkotásokkal bizonyítják be, hogy igenis van kiút a mai kátyúból. Ehhez azonban az kell, hogy a regényt, amely a valóság megismerésének (s a haladó írók esetében megváltoztatásának) egyik legtekélyesebb és legszebb eszköze, ne akarják egyesek igazi lényegével szemben, az ábrándos kódosítás és céltalan menekvés eszközzévé tenni. Mert az igazi szárnyalás, az igazi felemelkedés csak a szilárd talajból kiindulva képzelhető el. A francia haladó regényírók munkássága is bizonyítja: Tyihonov joggal mondhatta a szovjet írók II. Kongresszusán: „Létezik már olyan irodalom, amelynek van ereje a repüléshez, s amely tud bátor lenni.“

BAJOMI LAZÁR ENDRE

Az év egyik legszebb könyve

LENIN ÉLETRAJZA

Egy új könyv van előttünk, Lenin életrajza (Vlagyimir Iljics Lenin. Rövid életrajz, Szikra kiadása.*) Talán fölösleges is hangsúlyoznunk, milyen fontos könyv ez, amelynek tizenhárom fejezetéből, 308 oldalon megismerhetjük Lenin életét, egyéniségét, műveit és működését.

Ezt a könyvet nemcsak a magyar olvasók, hanem milliók és tízmilliók szerte a világon, Moszkvában és Párizsban, Bukarestben és Varsóban, Kínában és Indiában olvasni, sőt tanulni fogják. Hiszen a történelemben kevés halott van olyan élő, mint a moszkvai Vörös tér mauzóleumának halottja, akinek halála óta eltelt több mint három évtized világotátalakító eszméinek diadalmenete lett. Lenin szimbólumává vált a dolgozók föllemelkedési harcának, mintaképe mindazoknak, akik üldözéssel és halállal dacolva, szívós és törhetetlen akarattal szervezik a munkásosztályt, az egész dolgozó nép vezetőjét a szocializmus világgyőzelméért.

E könyv megtanít arra, mit adott Lenin, a marxizmus—leninizmus alkotó továbbfejlesztője, az Októberi Forradalom lángelméjű vezére és Szovjetország megszervezője, a világtörténelem egyik legnagyobb alakja, a világ dolgozóinak, a haladó emberiségének. A marxizmust tovább fejlesztve, elméleti fegyvereit kovácsolta ki a munkásosztály felszabadulásának, megadta a marxizmus alkalmazását a kapitalizmus imperialista korszakában. Tanította a munkásság és parasztság szövetségének szükségességét mindkét dolgozó osztály érdekében, a nagybirtokkal és a tőkés kizsákmányolással szemben. Tanította a proletár osztályharc és a nemzeti szabadságharc, az imperialista országok munkásságának és a gyarmati népek túlnyomóan paraszti tömegeinek érdekközösségét a világ imperializmusba való átmenet államhatalmáról, a proletariátus diktatúrájáról szóló tanítást.

Életrajza elének tárja, hogy mindezt nemcsak tanította, hanem megmutatta a gyakorlatban is. Győzelemre vezette, először a történelemben, a munkásosztály szocialista forradalmát, létrehozta a szocialista Szovjetuniót és annak kommunista pártját. Vele megkondukt a kapitalizmus lélekharangja, nemcsak a Szovjetunióban, de az egész világon.

A könyv megmutatja Lenin legnagyobb tetteit, a proletariátus diktatúrájának létrehívását. *A proletariátus diktatúrája* — írta Lenin — *szívós harc, véres és*

vértelen, erőszakos és békés, katonai és gazdasági, pedagógiai és adminisztratív harc a régi társadalom erői és hagyományai ellen. Milliók és tízmilliók szokásainak ereje — a legrettenetesebb erő. Acélos és harcedzett párt nélkül, az osztály valamennyi becsületes elemének bizalmát élvező párt nélkül, olyan párt nélkül, amely figyelemmel tudja kísérni és befolyásolni tudja a tömegek hangulatát — ilyen harcot sikeresen vívni lehetetlen. Lenin e világtörténelmi érdemét méltán összegezte Sztálin abban, hogy ő, megteremtve a szovjetek köztársaságát, ezzel a gyakorlatban mutatta meg az egész világot elnyomott tömegeknek, hogy a megváltás reménye nem veszett el, hogy a földesurak és tőkés uralkodók nem tartós, hogy a munka birodalmát maguknak a dolgozóknak megfeszített erejével meg lehet teremteni. Ezzel az egész világ munkásainak és parasztjainak szívében lángra gyújtotta a folszabadulás reményét. Eppen ez a magyarázata annak a ténynek, hogy Lenin neve a legszeretettebb névvé vált a dolgozók és kizsákmányolt tömegek szívében.

Lenin, élete tanulsága szerint, szakadatlanul arra tanított, hogy a néptömegeknek ez az új életre ébredése a szocialista forradalom legnagyobb reménye. Össze kell zúzni minden áron — írta 1918-ban — azt a régi, értelmetlen, barbár, gyalázatos és aljas előítéletet, hogy csak az úgynevezett „felsőbb” osztályok, csak a gazdagok, vagy azok, akik kitanulták a vagyonos osztályok iskoláját, tudják igazgatni az államot, irányítani a szocialista társadalom felépítését. Ez babona. A munkások nem felejtik egy pillanatra sem, hogy szükségük van a tudás hatalmára. De az egyszerű munkás és paraszt is, aki írni és olvasni tud, akinek emberismerete és gyakorlati tapasztalata van, el tudja végezni a szervezés feladatait. A „közönséges” nép között, amelyről a polgári értelmiség oly fennhéjázóan, megvetően beszél, tömegeivel vannak ilyen emberek. A munkásosztály és a parasztság még érintetlen, kimeríthetetlen forrása ilyen tehetségeknek...

A dolgozó tömegek teremtménye erejének ez a felébresztése, azoknak a feltételeknek megteremtése, amelyek mellett az egyszerű dolgozó emberek maguk vehetik kezükbe sorsuk intézését, egy szóval: a demokrácia a dolgozók számára — ez a proletariátus diktatúrájának, a szovjet hatalomnak lényege. Ez a lenini tanítás adott választ a magyar történelem leg-

* A Könyvbarátok-mozgalom „A Művelt ember könyvtára” sorozatának egyik illetménykötete.

égetőbb kérdéseire is és segített megoldani őket.

Lenin egyike volt a legzseniálisabb elemeknek és akaratoknak, akik valaha a történelem kerekét forgatták. Az volt, nemcsak mint politikus, hanem, mint a kultúra embere. A legeredetibb szellemek egyike volt, de egyszersmind az emberi műveltség legjobb forrásaiból ivott. Rendszeres, kemény, céltudatos kutató munkát végzett úgyszólván egész életében. Csak „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban” című könyve megírásához 583 könyvet olvasott el. „Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka” című művéhez, éppenúgy, mint a „Materializmus és empiriokriticizmus” című műhöz is a könyvek dandárát tanulmányozta át. Tudott idegen nyelveket, s rengeteg idegennyelvű könyvet olvasott. Száműzetésében úgyszólván ideje felét könyvtárakban, Londonban a British Mu-

seumban töltötte, ahol akkor a világ leggazdagabb, nagyszerű felszereléssel ellátott könyvtára volt. Lenin érezte a jó könyv erejét, elsősorban Marx könyveit. Számtalanszor mondta: „*Ki akar tanácskozni Marxszal?*” Ő állandóan „tanácskozott” Marxszal. A forradalom legnehezebb pillanataiban Marx olvasásához folyamodott. Fölkeresték dolgozószobájában, amikor körös-körül minden forrongott, Lenin pedig Marxot olvasta, és néha nagyon nehezen lehetett csak a könyvtől elszakítani.

Azóta az ő könyvei, a lenini tanítás vált ilyen mindennapi szellemi táplálékká az embereknek, s most a magyar könyvtárakban is a lenini művek mellé sorakozik ez a *Rövid életrajz* is, melyből most mi csak néhány vonást ragadhatunk ki és mely barátja, kísérője lesz életútján minden magyar dolgozónak.

K. J.

KÉRDEZZ – FELELEK

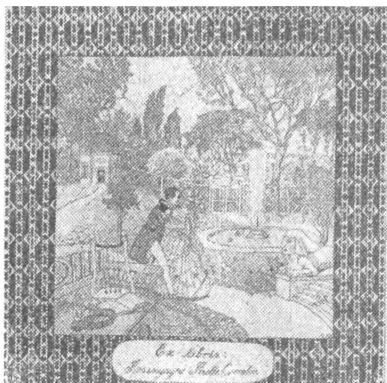
EXLIBRIS

„Assurbanipálé, a világmindenség uráé, Asszírta királyáé” — üzeni az agyagtáblába nyomott ékírásos szöveg 2500 esztendő távolságából. Ma ugyanez a felírás így hangzanék egy nyomtatott és rajzzal díszített céduláról: *Ex libris X. Y.,* vagyis a kezünkben lévő kötet X. Y. könyvei közül való. Az *ex libris* latin kifejezésnek ugyanis ez a jelentése. Jelentéséből pedig feladata is következik: a könyv tulajdonosának megjelölése, a könyvtulajdon biztosítása.

A középkorban a könyveket az olvasó pulthoz láncolták, vagy a tulajdonos címerét festették a kéziratba. Később a kötésre került a címer, vagy monogram.

Széchenyi Ferenc exlibrise

Prielle Kornélia exlibrise

Ez a super-exlibris. A mai exlibris, a könyvbe ragasztható, valamilyen sokszorosítási eljárással készített papírlap, kezdetben a könyvnyomtatás fejlődésével halad együtt, ma már pedig külön, fejlett ága a grafikai művészetnek.

Az egyik legkorábbi exlibris-t Dürer Albert metszette 1511 körül. Magyarországi első jelentkezése is a 16. századra tehető.

A modern magyar exlibris művészet magas foka könyvkultúránk fejlettségének bizonyága. Az exlibris készítés, gyűjtés, csere a bibliofília különösen gazdag és sajátos területe. Ebben a színes és sok szépséget kiadó birodalomban A Gyűjtő c. folyóirat 1913-ban megjelent exlibris különszáma ad eligazítást.

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

A SZOVJETUNIO ÚJ ÖTÉVES TERVÉ- NEK TERVEZETÉBŐL

„Meg kell javítani a közkönyvtárak és a klubintézmények munkáját és meg kell szilárdítani anyagi bázisukat.

Intézkedéseket kell tenni a könyvkiadás megjavítására és fejlesztésére.

Növelni kell a könyvek, folyóiratok és lapok kiadását, gondot fordítva a kiadások és a példányszám további növelésére. Meg kell javítani a kiadott könyvek művészi és nyomdatechnikai kiállítását, ki kell szélesíteni és meg kell szilárdítani a poligráfiai bázist, körülbelül 50 százalékkal növelni kell a Szovjetunio kulturális ügyei minisztériumához tartozó nyomdavállalatok kapacitását, fel kell szerelni a nyomdákat korszerű berendezéssel, meg kell javítani a betűgazdálkodást és a nyomdai festék minőségét. Ki kell szélesíteni a könyvkereskedelmet, különösen falun.“

*

A SZOVJETUNIO Állami Szépirodalmi Kiadója ez év január—februárjában körülbelül 100 könyvet ad ki, 10 550 000 példányban. Megjelenik Dosztojevszkij, Ny. Osztrovszkij, Leszja Ukrainka, Prisvin és Heine összes műveinek első kötete, Gorkij, Leszkov, Fagyejev, Polevoj és Hasek műveinek illusztrált kiadása.

Az Állami Politikai Kiadó a testvéri kommunista és munkáspártok vezetőinek műveit készüli kiadni. Megjelennek Clement Gottwald, Gheorghie Gheorghiu-Dej, Rákosi Mátyás, Maurice Thorez és Enver Hodzsa művei; kiadják a kínai Országos Népi Gyűlés második ülészakán elhangzott beszédeket. (*Lityeratur-naja Gazeta*)

MEGRÁZÓ KÖNYV jelent meg nemrégiben az Egyesült Államokban. John Wexley írta és a címe: Julius és Ethel Rosenberg elítéltetése. A Masses and Mainstream című haladó amerikai irodalmi folyóiratban Richard O. Boyer ismerteti ezt a könyvet „Amerikai J'accuse“ címmel. Zoláhcz hasonlítja a könyv szerzőjét, és a könyv jelentőségét a Dreyfus-ügyhöz. „Dokumentációs remekmű, napjaink tragédiája — írja — szörnyűsége oly megrázó, mint a klasszikus görög drámáké. Vannak könyvek, amelyek csak irodalmi események; ez a könyv

bomba, amelyik nemcsak a Rosenberg-Sobell bűnösségének kártyavárát dönti halomba, de megrázza azoknak a politikusoknak a tekintélyét is, akik ezt a kártyavárát építették.“ A New York Times és sok más reakciós amerikai lap hallgatott a könyv megjelenéséről, így akárván meggátolni, hogy az emberek ráébredjenek a Rosenberg-per aljasságára. (*Masses and Mainstream*)

*

A SZOVJETUNIOBAN a tudományos vonatkozású ifjúsági könyvek pályázatára 372 kézirat és könyv érkezett be. Az óvodáskorú és a tíz éven aluli iskolás gyermekek számára írott művek kategóriájában az első díjat nem adták ki; tízezer rubeles második díjat nyert N. I. Szladkov „A huncut madárfiókák“ című kézírata, valamint L. J. Galperstejn és P. P. Hlebnyikov „Gépkocsitelepünk“ című könyve. A „középkorú“ gyermekek számára írott könyvek közül tizenötezer rubeles első díjjal jutalmazták A. L. Sejkin „Legenda a térképről“ című kéziratát. A serdülő korúak számára írott művek első díját V. V. Poksisevszkij nyerte, „A. I. Vojejkov, a nagy orosz földrajztudós“ c. kéziratával. (*Szovjetszkaja Kultura*)

A FRANKFURT-AM-MAINBAN rendezett könyvvásáron egy göttingeni kiadóvállalat náci vezetők műveit ajánlotta olvasóinak. Köztük voltak Alfred Rosenberg, hírhedt náci-ideológus „Utolsó feljegyzései“, az „SS-csapatok aranykönyve“, „Az SS munkában“ stb. A többi kiadóvállalat képviselői és a vásárlók kezdetül fogva rossz szemmel nézték a náci ponyvairodalmat, de hiába figyelmeztették a kiadót. Végül is — még mielőtt a könyvkereskedők szövetségének vezetősége érdemben foglalkozott volna a kérdéssel — a felháborodott közönség egyszerűen kidobálta az említett „műveket“ a vásárról. (*Lityeratur-naja Gazeta*)

A LENGYELORSZÁGBAN folyó falusi olvasóverseny résztvevőinek küldöttei országos összejövetelre gyűltek össze Poznanban. A beszámolóból kiderült, hogy a falvakban mintegy 600 000 olvasó kör működik s az akció a lengyel falvakban több mint 61 százalékát öleli fel. Az összejövetelen rámutattak arra, hogy milyen jó hatást gyakorol az olvasás a termelés felélesztésére, az újtípusmozgalom előmozdítására stb. Ugyanakkor beszéltek arról is, hogy milyen káros hatása van az unalmas, selejtes irodalom olvasásának. (*Bibliotekarz*)

AZ EZEREGYÉJSZAKA meséinek harmadik és utolsó, szépen kiállított kötetével örvezeteti meg vevőit a francia Fasquelle és Gallimard könyvesbolt. Egy-egy kötete kb. 8—900 oldal terjedelmű, fedelük ízlésesen illusztrált. Ugyancsak Gallimardnál és a Pleiade könyvtárban kapható Roger Martin du Gard újabb két kötete. Az eddig még kiadatlan Devenir egyike du Gard első műveinek, amit az író szándékosan hagyott feledésbe merülni, a másik önéletrajzi és irodalmi emlékeit tartalmazza. Pleiade újdonságai közé tartozik még az egy kötetben megjelent Ilias és Odysseia is. (*Le Figaro Litteraire*)

ANDRÉ SAURET francia könyvkiadó „Nagy díj”-nak elnevezett sorozatban kiadja a világirodalomnak az általa legnagyobbra tartott tizenkét alkotását. Legelsőnek Hawthorne „Skarlát betű” és Csehov „Hétköznapi történetek” című műveit jelentette meg, ezeknek a közönség körében nagy sikerük volt. A továbbiakban megjelenik Franz Kafka, L. Tolsztoj, Dickens, Dosztojevszkij és még hat nagy író munkája. (*Le Figaro*)

MARCEL PROUST mostanában felfedezett regényének első angol fordítása jelenik meg Amerikában a Simon & Schuster kiadónál. A mű címe Jean Santeuil, előszavában André Maurois beszámol a kézirat felfedezéséről. Állítólag Proust ezt a regényét az Élvezetek és napok c. elbeszélésgyűjteményének és Du Côté de Chez Swann című regényének megjelenése között írta. (*The New York Times*)

HEINE-TÁRSASÁG szervezéséről tárgyalnak a nagy költő szülővárosában, Düsseldorfban. Heine halálának 100. évfordulója alkalmából Düsseldorf városa nagyszabású emlékünnepelet rendez. (*Frankfurter Rundschau*)

„A LENGYEL KÖNYVEK mind nagyobb tért hódítanak a világpiacra” — írja a Zycie Warszawy és kimutatja, hogy míg 1953-ban mindössze 170 000 példányban, 1954-ben pedig 318 000 példányban szállítottak lengyel könyveket külföldre, addig az 1955. évnek már az első felében 204 000 példányra szökkent fel a kiszállított lengyel művek mennyisége. Igen népszerűek külföldön a többnyelvű lengyel művészeti albumok, továbbá Chopin művei és a lengyelnyelvű, illetve különféle idegen nyelvekre lefordított matematikai, nyelvtudományi orientalisztikai, irodalomtörténeti stb. munkák. (*Bibliotekarz*)

KÍNÁBAN új szépirodalmi-kritikai folyóirat indult meg a kiadóvállalatok, könyvtárak, kulturális intézmények és diákok számára. A címe: Túsújúepao (Olvasmány). A lap elsősorban a kínai irodalommal foglalkozik, de meg szándékozik ismertetni olvasóit a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban megjelenő művekkel is. (*Inosztrannaja Lityeratura*)

AZ UNESCO nemzetközi intézetet állít fel Rómában a kultúrjavak megőrzése és helyreállítása céljából. Ennek lényegileg három feladata lesz: a megőrzés és restaurálás tudományos és technikai irodalmának összegyűjtése, a kutatások összehangolása és előmozdítása, valamint közreműködés a szakemberek kiképzésében.

BRAZILIÁBAN, Pernambuco állam új szépirodalmi folyóirat indult meg „Encontro” (Találkozás) címmel. Pernambuco állam haladó értelmiségi dolgozóinak jelentős csoportja tömörült a folyóirat köré. A lap főszerkesztője José Otavio de Freytas, jr., neves író és kritikus. A szerkesztőség céljaul tüzte ki a braziliai nemzeti kultúra védelmét és széleskörű nemzetközi kulturális csere kiépítését. (*Inosztrannaja Lityeratura*)

ÉRDEKES LEVÉLGYŰJTEMÉNYT adott ki nemrégiben a párizsi „Gallimard” kiadóvállalat. A levelek André Suarès francia író tollából származnak és „A címzett nem tudott róluk” címmel jelentek meg, minthogy Suarès nem is gondolt a levelek elküldésére. A címzettek közt van többek között Tolsztoj, Charles Péguy, Jules Lemaitre, Paul Claudel, Stefan Zweig és Paul Dukas. (*Basler National Zeitung*)

EGY ANGOL EGYHÁZI BÍRÓSÁG nemrég engedélyt adott sir Thomas Walsingham angol földbirtokos sírjának feltárására. Calvin Hoffman amerikai íróknak és másoknak ui. az a véleményük, hogy Shakespeare darbjait Christopher Marlow írta, akit nem öltek meg egy kocsmai verekedés alkalmával — mint általában hiszik — hanem álnéven írta darbjait. Ezt a titkot pártfogója, Thomas Walsingham természetesen tudta és most azt reméli, hogy az ő chislehursti sírjában megtalálják Shakespeare néhány kéziratát és az írás analízise eldönti az állítás helyességét. „Ez a vita, mely a Hamlet szerzője körül keletkezett, kétségkívül egyike lesz a legszenzációsabb színjátékoknak, sőt a legtipikusabb shakespearei színjátékoknak” — írja a Le Figaro című francia lap.

ÍRÓI ARCKÉPEK

DOSZTOJEVSZKIJ*

A hetvenöt éve halott nagy orosz író életműve egyszerre vonz és taszít. Művészete pokoli szenvedélyek sodrába rántja az olvasót. Hányszor következnek írásaiban az élet s az ember ismeretének csodálatos lapjai után az önkivület paroxizmusában fellobogó, az ész és a szív legembertelenebb indulatait fénybe borító látomások. Ellentétek izzó küzdelméből, pusztító és termékenyítő erők szüntelen áramlásából alakul ki műveinek sajátos atmoszférája. Lenyűgöz a tettek, szándékok legmélyebb rétegeit átvilágító, a való világ eleven színeit idéző író művészete... És megdermesztenek, elidegenítenek a fanatikus *próféta* erkölcsi nézetei, műveinek az élet valóságos összefüggéseit torz hallucinációkkal homályosító részei.

Hatalmas lázadás fűti az ember életét megmérgező setét erők ellen. Minden művéből árad a harmónia szomja, — a társadalom, a kultúra legsúlyosabb válságainak korában. A problémák örvényéből többnyire zsákutcába visznek Dosztojevszkij művei. Nem is a kor kérdéseire adott helyes feleletekben kell látnunk írói nagyságának forrását, hanem abban, hogy Dosztojevszkij *„embereket alkotott, kiknek sorsában, lelkiéletében, összeütközéseikben és kölcsönhatásaikban, az emberek és gondolatok egymást vonzásában és tasztításában a korszak nagy kérdései teljes mélységükben feltárulnak, hamarább, örvénylőbben, és átfogóbban, mint magában az átlagéletben“* (Lukács György).

1.

Dosztojevszkij páratlan gyorsasággal lesz ismert és népszerű író. Apja, a moszkvai szegények kórházának orvosa azt akarja, hogy mérnök legyen, így kerül a pétervári katonai mérnökkari akadémia-ra. De nem sokkal az akadémia elvégzése után leveti a tisztii egyenruhát, — író akar lenni. 1846-ban jelenik meg *Szeagény emberek* című első regénye, és Dosztojevszkijről mindjárt mint az orosz irodalom legnagyvobb reménységéről, Gogol méltó utódjáról beszélnek.

A negyvenes évek orosz irodalmának központi eszméje: hangot adni a nép szenvedéseinek, reményeinek az I. Miklós Oroszországaát betöltő kaszánya-despotizmus légkörében. Dosztojevszkij első regénye az öregedő csinovnyik és egy szép fiatal lány szomorú szerelméről, s főképp a regény epizódalakaiból kibon-

takozó társadalomkritika megragadja Belinszkijt és az olvasókat, érzik az író szeretetét, részvétét a megrontott életű kisemberek iránt. A gogoli ábrázolóművészet hagyományai élnek itt tovább demokratikusabb, szociálisabb hangsúllyal. Belinszkij azonban észreveszi az író igazi forradalmi szándékának hiányát is. Később lesz nyilvánvaló, hogy Dosztojevszkijnél az élet sötét erőivel szembefeszülő indulat a mártírok, az elbukottak csodálatában oldódik.

Akkor sem vezetik forradalmi szándékok Dosztojevszkijt, amikor résztvesz Petrasevszkij körének ülésein, ahol haladó gondolkodású, többnyire raznocsinyec ifjak francia utópista szocialisták írásait tanulmányozzák. A cári önkény mégis kegyetlenül lecsap rá, 1849-ben letartóztatják. Életének tragikus cezurája következik: sok társával együtt halálra ítélik és csak a vesztőhelyen közlik vele, hogy a halálbüntetést nyolc évi szibériai száműzetésre változtatta a cár. A nyolc esztendőből négyet az omszki fejgyházban, a katorga poklában tölt el, embertelen szenvedések közepette, négyet pedig Szemipalatyinszban közkatona-ként.

Kiszabadulása után katorga-élményeiről írott könyve, az *Emlékiratok a holtak házából* (1861) irányítja rá ismét a figyelmet. Döbbenetes erejű lélektani elemzések és az orosz népélettel kapcsolatos megfigyelések adják az *Emlékira-*

* Fjodor Mihajloviics Dosztojevszkij született 1821-ben, meghalt 1881-ben.

tok nagy értékét. Tolsztoj úgy nyilatkozott, hogy „a legjobb könyv, amelyet eddig Oroszországban írtak“. Néhány művében (*A nagybácsi álma*, *Sztyepancsikovo és lakosai*), a társadalmi szatíra ragyogó alkotásában még élnek a negyvenes évek realista hagyományai, de az *Emlékiratokban* már kialakul és későbbi műveiben elmélyül Dosztojevszkij sajátos világnézete, amelynek két tartópillére a pravoszláv erkölcs tanítása az önismeretre vezető s megtisztulást adó szenvedésről, továbbá visszatérés a legreakciósabb politikai formákhoz, — az orthodoxia, a cárizmus védelme.

2.

Nem egyszer megírták Dosztojevszkijről, hogy művészetének legmélyebb-ről fakadó forrása a szenvedés, amelyet az élet lényegének tekint. Erről vallanak Raszkolnyikov és Szonya vitái a *Bűn és bűnhődésben*, Miskin herceg filozofálgatásai *A félkegyelműben*, vagy Aljosa Karamazov és Zozsima szerzetes beszédei a *Karamazov testvérekben*. A legtöbb életrajzíró Dosztojevszkij életének tragikus élményeiben keresi erkölcsi-politikai nézeteinek magyarázatát. Kora ifjúságától epileptikus rohamok gyötrik; apját, aki öregkorára eliszákosodik, kegyetlenkedései miatt agyonverik jobbágyai; a majdnem-kivégzés és a katorga borzalmaival sohasem heveri ki; első házassága boldogtalan; élete örök menekülés a hitelezők és a rokoni elősködés elől (négy évig [1867—1871] főképp ezért él és dolgozik külföldön). Nem véletlen azonban, hogy a XIX. század orosz irodalmában nemcsak Dosztojevszkijnél látjuk a reakciós-misztikus gondolatok elhatalmasodását. Az öregedő Gogolt, vagy Tolsztojt éppúgy elborítják az alázat, a passzivitás, az emberben és a kultúrában kételkedés eszméi. Bomló és bomlása során egyelőre megoldhatatlan ellentmondásokat, üszkösödő sebeket mutató társadalom tükröződik a XIX. század legnagyobb orosz íróinak műveiben: I. Miklós és I. Sándor Oroszországa, amely „legbenszöbbs magváig könnyekkel van átitatva“ — ahogyan Ivan Karamazov mondja. A forradalmi útjateremtésre még nincsenek meg a társadalmi feltételek. Dosztojevszkij szenvedés-evangéliumában és szlavofil nézeteiben a korabeli Oroszország, a korabeli Európa társadalmi-világnézeti földregései sajátos visszhangja jelentkeznek.

Dosztojevszkij legtöbb alakjában ezért forrnak az úttalanság, az útkeresés idegőrlő válságai. Marmeladov kérdezi a *Bűn és bűnhődésben*: „Tudja-e, mit jelent, ha nem tudjuk többé, merre tartunk?“ Ezek a tépelődések pálinkabűzös

kocsmákba, férgekkel teli börtöncellákba; és a szenvedés szibériai országútajaira; sodornak. Patológikus alakok, helyzetek: tömege borzasztja el a tapasztalatlan olvasót Dosztojevszkij olvasása közben, szorongató sejtelmek, lidércnyomásos álmok, — a szív és ész felhomályában készülő tragédiák. Mi ennek a patológikus világnak a funkciója Dosztojevszkij művészetében? Az író válasza szinte ars poetica-szerűen hat: „*Amit a legtöbben fantasztikusnak és exkluzívnak tartanak, előttem sokszor mint a valóság legmélyebb lényege jelenik meg*“. Ezzel az esztétikával függenek össze az emberábrázolás „dosztojevszkiji“ módszerei is. Gondoljunk például arra a jelenetre, mikor *A félkegyelműben* egy váratlanul összeverődött társaság azt játssza, hogy mindenki elmondja, mi volt élete leggyalázatosabb tette.

3.

A társadalmi forradalom Dosztojevszkij szerint nem lehet kiút a válságból. Ezért írja meg a liberális-forradalmi mozgalmak ellen *Megmételvezettek* című pamflet-regényét. Egyéni-erkölcsi úton keres egyetemes évenyű választ azokra a kérdésekre, amelyeket a régi rend széthullása és a kibontakozó kapitalizmus vet fel Oroszországban és szerte a világon, főképp az egyén és a társadalom konfliktusáról.

Ez a probléma a lényege hatalmas művészi erejű, az egész világirodalomban páratlan feszültségű regényének, a *Bűn és bűnhődésnek* (1866). A regény első fele az eredeti gondolkodású, tehetős, de nyomorban fulladozó diák vívódása; van-e joga meggyilkolni a társadalmon elősködő úzsorás vénasszonyt? Abban a pillanatban is, amikor baltával széthasítja az asszony fejét, nem a pénzre gondol az idegláz önkivületében, hanem arra, hogy van-e értelme, erkölcsi alapja tettének.

Egyszer megkísérelte Dosztojevszkij, hogy „pozitív hős“ alakjában mutassa be a megváltó szenvedés, az önfeláldozó heroizmus eszméjét. Legjobbnek ezt a regényét, *A félkegyelműt* tartotta (1868). A svájci gyógyintézetből Szentpétervár társasági életébe cseppent, „idióta“ Miskin herceg áll a regény középpontjában. Gyermeki naivitásával, eszelős aszketizmusával ő próbálja eligazítani a regény szereplőit az élet, az emberi magatartás nagy kérdéseiben, egy szörnyű szerelmi tragédia fordulatai során. Talán legjellemzőbb és jelképesnek érezhető a regény befejezése: Miskin herceg gyógyíthatatlan elmebetegként visszakerül a svájci intézetbe. Erkölcsi passzivitása, krisztusi alázata csődöt mond a valóság közegeiben.

Dosztojevszkij legnagyobb írói vállalkozását, utolsó regényét, a *Karamazov testvéreket* (1880) is voltaképpen ez a probléma tette befejezetlenné. (Az író nemcsak az elkészült művet akarta megírni, hanem az ifjú Aljosa Karamazov sorsában „a szenvedésben és szeretetben újjászülető” emberiség jövőjét is.) A regénynek — mondhatni — több rétege van. A cselekmény váza: a cinikus, kéjenc, öreg Karamazov és fiai, a zabolátlan indulatú Dmitrij, a nyugtalan lelkű, szabadgondolkodó Ivan, a naiv jószágú Aljosa s az alattomos, szolgálékú Szmergyakov életét felkavarja egy kisvárosi nő, Grusenyka, „A hússá vált örület”. Szmergyakov meggyilkolja apját, de Dmitrijt vádolják, őt küldik helyette Szibériába. E család képében, mint az ügyész mondja az esküdszéki tárgyaláson, „korunk művelt társadalmának bizonyos közös alapvonásai” rajzolódnak ki. A *Karamazov testvérek*ben valóban a modern emberiség alapvető típusai élnek, szívükben a jó és a rossz, a nemes és a gonosz erők harcával. A regény mélyebb, igazi tárgyát a XIX. század emberének útkeresésében, szellemi eltévelyedéseinek odisszeiájában kell látnunk.

Kétségtelen, hogy Dosztojevszkij regénye az emberi szellem egyik legnagyobb, de tényleg, gyilkos ingoványra futó kísérlete, hogy megmutassa az ember helyét a világban, a társadalomban, felfejtse az emberi lélek szövetét. Apokaliptikus látomásai a döntő válság korszakába jutott osztálytársadalom, a bomló társadalmi és kulturális formák bonyolult konfliktusait tükrözik. De az irracionálizmus és individualizmus örjönésével csak a gyáva meghátrálás evangéliumát tudja szembeállítani Dosztojevszkij: Zozsima és Aljosa alakja nem előre, hanem hátrafelé mutat.

4.

Dosztojevszkij elsősorban problémákat látó érzékenységgel, lélektani mélységgel hatott és hat az irodalomra és az olvasókra. Továbbélnék misztikus-reakciós világnézetének, nagyarányú publicisztikai munkásságának egyes elemei is az Októberi Forradalom előtti orosz irodalomban és a nyugat-európai irodalmakban, de főképp „az orosz Shakespeare”, a művész és a pszichológus hatása jelentős, bár általában nem egészséges irányú. Hatása a mai reakciós nyugati regényíráshoz összefonódik Nietzsche, Freud, Jung hatásával, a szubjektív idealizmus és a mélylélektan látásmódjának érvényesülésével.

Dosztojevszkij olvasók közötti tartós népszerűségét írásművészetének, témavilágának sajátos, vonzó elemei biztosítják.

Legtöbb művében megtaláljuk a detektívregény torokszorító feszültségét, a szerelmi téma érzelmi forrását és lágy érzelmességet hullámzóató vonzóerejét és az izgató filozófiai problémák tömegét. Kifejezési eszközei szinte mindig a párbeszéd és a belső monológ; drámai szerkesztésmódja kerüli a leírásokat. Sok új téma és új típus megszólaltatása is hozzájárult Dosztojevszkij népszerűségéhez. Balzac és Dickens után a nagyváros irodalmi ábrázolásának további elmélyedése pl. a *Bűn és bűnhődés* vagy *A félkegyelmű*. Dosztojevszkij Szentpétervárból főképp a külvárosi bérhodályok nyomoréklelkű kispolgárait, az északi nagyváros sajátos hangulatait írja meg; a nedvesszürke alkonyatokat, amikor szennyesen örvénylik a Néva vize és „minden járókelőnek halványzöld és beteg az arca”. A tájakról nem képet ad (keveset tudunk meg pl. az események színhelyéről), hanem hangulatot; hőseinek külső vonásait elhanyagolja, hogy tudatuk mélyébe világítsanak művésztének sugarai. Határozottan megrajzolt körvonalak helyett a fény és homály rembrandti technikája jellemzi.

Halálának hetvenötödik évfordulóján, amikor a Béke Világban határozata alapján az egész világon megemlékeznek a nagy orosz íróról, már élesen lehet látni műveiben a nagy értékeket és az elavult vagy veszélyes világnézeti-politikai nézeteket. Nyilvánvaló, hogy Tolsztoj vagy Turgenyev („a földbirtokos irodalom” képviselői, ahogy Dosztojevszkij nevezte őket kissé gúnyosan) előbbrejutottak az orosz uralkodó osztályok dekadenciájának és a parasztság helyzetének ábrázolásában. A városi kispolgár osztályhelyzetéből kiinduló Dosztojevszkij azonban páratlan az egész világirodalomban a XIX. század világnézeti problémáinak általánosítása, a kor nagy kérdéseinek elvi felvetése terén. Jelentős tény ez akkor is, ha Bazarovval (Turgenyev: Apák és fiúk), a születő új világ korai úttörőjével szemben Dosztojevszkijnél csak az erkölcsi kételyek súlya alatt összeomló Raszkolnyikov áll. Dosztojevszkij „nagy kérdező” volt, bár válaszai legtöbbször elfogadhatatlanok. Életművének jelentőségét e szerint kell mérnünk; s így is a világirodalom legnagyobbjai között van a helye. Ezt igazolja — nem sokkal az Októberi Forradalom után — Lenin egyik rendelete is, amelyben Tolsztoj után mindjárt Dosztojevszkij nevét említi azok között, akik a múlt nagy írói közül szobrot, megbecsülést érdemelnek.

Pók Lajos

Dosztojevszkij: / *Fehér éjszakák*. (Regény.) Bp. 1947. Új Idők. 168 old. A világirodalom dekameronja.

A HALHATATLAN HEINE

A Rajna partján, Düsseldorfban született, a Szajna partján, Párizsban — kerek száz éve, 1856. február 17-én — meghalt; s az emberiség egyik legnagyobb lírikusa volt.

„...Egy szellemes francia *romantique défroqué*-nak „kiugrott romantikusnak” nevezett egyszer engem. Nagyon elnéző vagyok ott, ahol szellemmel találkozom, s bármily rosszakarató volt e megjegyzés, élvezet volt hallgatnom. Mert találó! Minden *adáz küzdelmemben, melyet a romantika ellen vívtam — hiába, mindig a romantika embere voltam*, mégpedig nagyobb mértékben, mintsem magam is sejtettem volna. Mikor a német romantikus költészetre halálos csapásokat mértem, egyszerre csak epedni kezdtem ismét a képzelet regényes vidékeinek virágai után, s megragadván a lantot, énekeltem újra; s dalaimban, hallgató feltűnnek ismét — mint rendszeren — a holdvilágos éjszakák: a fülemüle csattogását hallom, a költő lelkét újra ihlet szállja meg. *Tudom, 'a romantikus költészet utolsó szabad erdei dala'* ezek, s én vagyok utolsó dalnokuk: én zárom le a régi német lírai költők sorát és nyitom meg egyúttal az új, a modern német líra iskoláját. Így nyilatkozik felőlem az irodalomtörténet. Nem volna illő, ha e méltánylásra bővebben kiterjeszkedném; de annyit bizonyára elmondhatok, hogy a német romantikus költészet történetében említésreméltó hely illet meg...”

Saját vallomása ez, kályhába szórt *Emlékiratainak* ama lapjairól, melyeket megkímélt a tűz. Hallani fogjuk alább, mint szólja le majd az egész irodalomtörténetet; fenti ítéletét, lám, önkézevel hitelesíti mégis. Amikor a romantika ellen beszél, ama romantika ellen, melyre valóban ő mért halálos csapásokat: azt a retrográd értelmezést sújtja, melyet a romantikának — Németországban, s Franciaországban egyaránt — egy múltbanéző, lovagregés, középkori kísértetidéző iskola adott. Án, amikor a valódi, a teljes,

a nagy romantikával vállal szolidaritást, akkor százada hű gyermekének vallja magát, s büszkén áll egyivású kortársai, Puskin és Mickiewicz, Hugo és Keats, Byron és Shelley, Leopardi és Vörösmarty közé: az európai romantika grandiózus, a világirodalomban így, együtt

még sosem látott költőcsapatába, melynek dalába belévegyül már dicső öcséiknek, a Musset-knek, a Lermontovoknak a Petőfiéknak hangja is. A 19. század első felének metternichi vasfűdő alá borított, szentszövetségi Európája fölött e szabad, óriás költőcsapat nagy éneke szárnyal (s közte a Heinéé kínálja tán legbúvösebben a szabadulást, ezer-egyéjszakai távlatival): az európai Negyvennyolc roppant nyitányát zengik ők. S mikor elzúg a Negyvennyolc, mikor „Európa csendes, újra csendes”, s mikor

aztán Hugó kivételével mindet, öregét-ifjút egyaránt Heine éli túl — akkor az ő tollának hegye a jövődőbe mutat. Mert aki 1827-ben a *Dalok könyvét* szívéhez szorítva állt a megígéztet Németország elé, szinte a göttin-gai egyetemről lépve ki a német dalköltészet Goethével vetkűző megújítójaként, s aki aztán Párizsban — mert az „Ifjú Németország” harcosának útja emigrációba vezetett — egy nagy elbeszélő költeményben, az *Atta Troll*ban a romantikát „végezte ki”, a *Németország* című *téli regében* pedig a német militarizmus arisztofaneszi szatiráját írta meg — annak a költőnek útja már 1844 óta nyílt-egyenes.

Akkor jelent meg ama *téli rege*, mely azonban nemcsak a német militarizmus és reakció ostroma, nemcsak arisztofaneszi szatíra volt, hanem egyúttal a békés, demokrata német egység költői manifesztuma is — és a szocializmus, a Marx-ihletete szocializmus első és mindjárt klasszikus riadója a világirodalomban. Igen, Engels akkor fordította le *A takácsokat* angolra s üdvözölte Heinében „a legnagyobb élő német költőt” ki íme „so-

rainkhoz csatlakozott“; akkor kötött személyes barátságot Párizsban Marx és Heine, a két német bújdosó — s a *téli rege*, a *Németország* nyomdai levonatainak első olvasója is Marx volt, aki négy év múlva megírja *Kiáltványát*; s huszonhét év múlva Heine már rég halott, mikor a *téli rege* utolsó strofáinak emléke csendül vissza a *Polgárháború Franciaországban* klasszikus marx-i végzavaiban. Maga Heine pedig utolsó fenntartásait élete legvégén, 1855-ben veti el: nagy számadást végzett magában, de félreérthetetlen testamentumot hagyott. Ugyanazt, ami költészetének is summája volt, e káprázatos művészetét: *a legmagasabbrendű művészi Szépség és a legegységesebb társadalmi Igazság bonthatatlan egységét, belső azonosságát, ami e költőnek remekművekkel bizonyított hite volt.*

Iffjúság, Párizs, agónia: így szokták tagolni életét. Érintettük itt mind a hármát — de mily szegényesen! Mi minden maradt említetlen. Nemcsak a heinei próza villogása, az *Emlékiratoké*, az *Ütiképeké*, a kritikáké, nagy tanulmányoké, polémiáké, cikkeké, ami mind-mind magában is halhatatlanná teszi a romantikus német próza, az ihletett esztétika, s a legfényesebb nagy-publicisztika mesterét. Nem; nemcsak ez: még annyi verse, verseskönyve is! Forduljunk hát egy magyar költőhöz, aki egyúttal a világirodalomnak is páratlan ismerője volt — s azért épp őhozzá, mert egész költői vérmérséklete, társadalmi és lírai habitusa Heinétől mindenestül idegen: Babits Mihályhoz. Amit ő mond, az a nehezen — s végképp tán sosem — legyűrt egyéni tartózkodáson áttörő kénytelen hódolat — profán szóval: a becsület szakember hódolata. Nem a Petőfi s az Ady újjongó, hálás Heine-szerelme, nem a testvérgéniuszoké — hanem az idegennek hódoló jelentkezése, a kritikus költőé, kire hallgatni épp ezért érdemes:

„Heinénak“ — írja ő — „otthona a romantika. De a romantika eszményei közül csak a szabadságeszménnyel azonosította magát teljesen. Nem mintha az *Ütiképek*ben ezt még különösebben használná. De a penge villog, mielőtt még vágnának vele. Dalokat szőtt bele az *Ütiképek*be, de már készítette azt a könyvét is, *amellyel a német dalköltészetben egyszere Goethe mellé ugrott: a Buch der Liedert.* Vajon ma is oly népszerű-e még ez a könyv, mint az én fiataloromban? Akkor Magyarországon majd minden poéta egy kicsit hatása alatt állt. Diákkorunkban ebből fordítgattunk, első költői gyakorlatok gyanánt. A kilencvenes években, mikor az emberek kezdtek tel-

jesen elszokni a versolvasástól, Heine volt az, akit még olvashatónak találtak. Könnyűségében talán sok a veszedelmes újságíró-rutin. Minden mai zsurnalisztikus költészet üke ő. De minduntalan áttör a rutinon valami másfajta könnyűség hangja; *valami primitív, mely egyszerűsége, amelyet a költő mintha egyenesen az ősforrásból merített volna, a nép ajkáról, mint Petőfi...* Igazi világa a rövid dalokban tárul ki. *Fény és nosztalgia soha így nem égett! A vágy soha mélyebbet nem sóhajtott...* Ugyalátszik hiába temette a romantikát, s hiába találta meg *Újabb Verseiben* a könnyű realiztikus lírai hangját... A verseskönyv után egy románc jött, sőt egész trochaikus eposz, az *Atta Troll*, amely csúfolódásnak indult, de fantázia lett. Romantikus fantázia, szentivánerji álom. A gúny hangja kicsalta sírjából az alvó romantikát, még egy utolsó nagy bővöltre: mint ahogy a szentek legszebb csodáikat a saját sírjukon viszik végbe...”

Még amit Heine „veszedelmes zsurnalizmusában“ Babits megrö — másfelől nézvést az is éppenséggel tündöklő erény. S nem is idéztem a szép sorokat, melyekben Heinét jellegzetes pólusai, az érzelmesség s a gúny közt vizsgálja: túlon túl sommás eljárás az is. Kiemeltem azonban szövegéből a feltétlenül bizonyos világirodalmi ítélet sorait, mert igaz: varázsának teljét az teszi, hogy a népköltészet forrása fölé oly mélyen hajolt, mint utána majd még csak Petőfi, s hogy költői világának mérhetetlenségéből az emberi lélek legérzékenyebb, fényes sugarai, az emberi vágy legmélyebb sóhajai törtek elő. De a *Buch der Lieder*, s az *Atta Troll* után is — s immár csak szorosán művészi szempontból: a *téli rege*, a *Németország* csodálatosan csapongó asszociációi, iróniái, érzést, mondanivalót magával a rímmel, sor-lecsapással, rávágással kifejező varázslatai már-már a jövő századba küldözgetik előre a művészi kifejezés új lehetőségeinek fényjeleit. A kábító rímzenéjű *Zeitgedichte* a forradalom-váró Európa szívdobogása; a Babits-említett *Neue Gedichte* mögött egy lelkesülő párizsi németet látunk, a porond és a lant Heiréjét, a már-már szocialista költőt, az ifjú európai lírikusok és értelmiségiek bűvös zavú bálványát, aki bibliai erkölcsből és hellén pogányságból gyúr új vallást magának, hogy az egészet aztán a szocializmus értelmi fenségébe emelje, mint eretnek német és európai orákulum, akihez nap-nap után állítanak be németországi zarándokok. Ott fogadja őket később, immár évek óta halálos betegen, egy elcsendesült Európában, ötödik emeleti párizsi matrác sírjában,

ahogy hosszú haldoklásának ágját nevezí. A *Romancero* orgonabügása, a *Lazarus* tompa litániája hangzik fel onnét, az utolsó verseké. Hol vannak már a május és a szerelem halhatatlan dalai, a Szépség és Öröm megannyi tökélye, s hol var a *Két gránátos*, a *Donna Clara*, a zeneköltők szárnyán szálló *Loreley*, a csodálatos versek, dalok, románcok, balladák? Hangja — írja egy magyar méltatója — egyre halkabb lesz, s végül észrevétlenül kapcsolódik bele a szférák zenéjébe.

De vajon észrevétlenül-e? Ó, nem: a költő dolgozik, a költő békétlen, veszekszik. Műveit forgatják, „ellenmondásokat“ firtatnak benne — a lángelme nem szenvedheti:

— Ellenmondásnak nevezik a balgák, ha nem csukod be szemed a látvány egyik fele elől! Az én szocializmusom nem barakkokból és fekete kenyérből áll, hanem bíbor ruhákból, zenéből és komédiásokból... Német párizsinak szültem, zsidó németnek, gyűlölt politikai száműzöttnek, aki eped a drága, az ott-honos, a jó öreg Németországért, szkeptikus szenvedőnek keresztényi türelemmel, romantikus költőnek, aki klasszikus formákban fejezi ki a modern szellemet... Azt hiszed, magamat nem látom oly világosan, mint a világot? Az igazság valóban a hideg fehér fényben van-e, vagy a szívárványszínem ama ragyogó játékában, mely bennem összeolvad? Eh! a ti filiszter kritikátok summázní fog engem halálom után egyetlen mondatban; vagy szétszabdálja a karakteremet s megvizsgálja, mennyire ellenmondanak a darabok egymásnak és osztályoz, mint egy iskolamester, hogy ennyi jó kalkulá s dukált ezekért a tulajdonságokért, ennyi rossz meg azokért. Biográfusok szatócsmódra fognak mérlegelni, mirt Kant az istenséget. Brrr!... Ha három tonnát összeírnak felőlem, akkor is csak oly kevéssé fognak megérteni, mint a Kozmoszt, melyet visszatükrözök. Ellenmond-e a fenyő a rózsának? Vagy a lótu s zok völgye a jéghegynék?...

Igen, magát is oly világosan látta ő, mint a világot. Költészetének roppant sugártörésében ószövetségi emlékek, pogány hellén hajnalok, ősgermán érzelmességek és francia szellemességek fényei cikáznak egymáson át meg át. Csak egy uralkodó csillagzat ragyogja be — amit meg is pillantottunk az imént: Szépség és Igazság egymást feltételező létének hite, mint a remekmű egyetlen lehetősége. Ősgermán érzelmesség... Igen, annak tengerén ring csolnaka; de

felszerelte magát e parttalan óceánon a latinos értelem fegyverével, a kritika toledói pengéjével, gúny és öngúny pontosan reagáló műszereivel. Nem tévedhet — nem is téved el.

Még akkor sem, amikor — kerek száz éve — a halál révére érkezik.

Valaki, látogató, Istenre emlékezteti a haldoklót: kérte-é már bocsánatát? De a haldokló szelleme nem haldoklik, kínjai közt hatalmasat villan, s világhírű lesz a szó, mit a kérdezőnek odavet: „Legyen csak nyugodt. *Dieu me pardonnera, c'est son métier!*“ Isten megbocsát, hisz' ez a mestersége!... S már csak a magyar orvosára figyel, a pesti Gruby doktorra, aki nem álltatja többé; nem is lehet *ezt* a beteget. Február 16-án délután háromszor egymásután suttogja: *Schreiben! S követelődzve felkiált: Papier! Bleistift! Irni! Papírt! Ceruzát!* Ezek utolsó szavai.

Február 17-én reggel háromnegyedöt-kor lélegzik utolsót. Száz éve éppen.

Husadikán délelőtt, ködös téli hidegben, vagy százan kísérik koporsóját, emigráns németek. Köztük a francia szellemet nem kisebb követek képviselik, mint Mignet, a történetíró, s mint a kibújdosott Victor Hugo nagy barátja, Théophile Gautier, kit „a legmélysege sebb hódolattal“ nevez majd mesterének Charles Baudelaire. Útközben csatlakozik hozzájuk Alexandre Dumas. Kiérnek, csendben ereszkedik gödrébe a koporsó, a sírra szürke kőlap kerül, rajta franciaúl — *Henri Heine* — a neve.

És a költő, aki Düsseldorf, Bonn, Göttinga, Hamburg, Berlin, München s Itália részegítő ifjúságától a párizsi férfikorón át a matrác-sírig megjárta az emberi lélek legszédítőbb útjait, a párizsi Montmartre-temetőben pihen. Sírján levélszekerény: ma is, mint száz év óta mindig, bedobja névjegyét, aki arra jár. Minden nemzedék visszaadja a vizitet neki, aki mindegyikhez előre ellátogatott. Nincs európai és nincs magyar költő, aki azóta szünté rében s csontjában ne viselné. Megállapították már szabatosan, hogy első magyar fordítójára, Petőfire, pontosabban az útlevelek Petőfijére, a demokrata Petőfire, a rap-szódikus Petőfire, a dalteremtő Petőfire s általában a magyar dalköltészet, sőt a modern magyar költői magatartás kialakulására mekkora hatással volt. De sokkal nagyobb dolog, amikor majdnem egy évszázad távolából Ady Endre is abban találja meg újjongva testvériségét Petőfivel, hogy ő is — *Ő is!* Heinet szerette jobban, mint Goethét. Mert valóban: ha volt valaha nagy művészet a vi-

lagon, ha volt nagy művészete a versnek — hát a Heine művészete az volt, nagy még a legnagyobbak közt is. De valódi örökösei azok a nagy lírikusok, kiknek nagysága ott kezdődik, ahol az, amit szorosan csak művészetnek neveznek a botfülűek, véget ér. Nem véletlen, hogy nem túl a művészetben, hanem ép-penséggel ormán állva a legmagasabb művészetnek, rokon zengést adnak a szabad szelek járásától érintett hárfák. Aki ismeri Petőfi versét a *Rongyos vitéze*kről, — „*Ott álllok én is a csatában Katonáid közt, századom!... S nem kérdelem én, hogy költeményim Túlélnek-e majd engemet? Ha el kell esniök talán e Csatában: ám hadd essenek!*” —, s aki ismeri a Heine híres szavait is: „*Csak legyen kenyere mindenkinek e Földön, s akkor nem bánom, ha a kenyeret akár egy Heinrich Heine nevű elfeledett költő verseinek papirosába is csomagolják!*” — aki e két nagy szót ismeri, nem érti félre ezt a tömör és mély zengést. Mert persze benne zeng az is, hogy *nem*: hogy a 'Szó, a Petőfi *rongyos vitéze* az igazság csatáján dehogy is vész el, s hogy megistenül Heine szava is — épp mert a költők *így* beszéltek, *így* kínálták fel hősi áldozatnak. S ezért válik örökre drágán kísértővé az emberek lelkében a két költő szava, kinek egymástól messze, a segesvári s párizsi sírban bizony csak csontja nyugszik.

Heinére, Petőfibre egyaránt igazak egy Petőfi-könyv epilógusának szavai; az Illyés Gyula *Petőfijéé*: „*Orgazdának*

érezheti magát, aki csak verseinek 'szépségét' élvezi és elzárkózik a bennük rejlő parancstól.“ Mert bizony: „*Annak teljesítésével válthatunk csak jogot, hogy hívének mondjuk magunkat; csak befogadásával, a szépség mellett a szellem átérzésével, érthetjük igazán költeményeit is. Ez a követelménye és ismérve; ez a követelmény az ismérve a nagy költészetnek.*“

...A nagy költészetnek: mely attól költészet, hogy emberség, s attól nagy, hogy talpig ember s lángelme volt, aki benne megnyilatkozott — s akit ezért visz örök útítársul magával mérhetetlen jövődjébe az emberiség.

RÓNAI MIHÁLY ANDRÁS

Heine: Atta Troll. Nyáréji álom. Ford. Karinthy Frigyes. Bp. (1912.) Athenaeum. 96 old. (Modern Könyvtár 158—159. sz.)

Heine: Dalok könyve. Ford. és bev. Endrédi Sándor. Bp. (1906.) Athenaeum. 227 old. 1. t. (Irodalmi kincsek.)

Heine: Firenzei éjszakák. Ford. Bíró Sándor. Ill. Biczó András. Bp. (1946.) Dante. 91 old. (Dante új könyvtár.)

Heine: Itália. 1—3 kötet. Bp. 1921. Dante. 115. 128. 88 old. 5+7+3 t.

Heine: Németország. Faludy György átköltése. Bp. (1945.) Müller kiad. 101 old.

Heine Válogatott versei. Szerk. Vas István. Bódi László Heine-tanulmányával. Bp. 1951. Szépirodalmi Kk. 463 old.

Bódi László: Heinrich Heine. Ill. Bp. 1951. Közokt. Kk. 132 old.

Lukács György: Heine mint nemzeti költő. = Lukács György: Német realisták. Bp. 1955. Szépirodalmi Kk. 73—122. old.

Mehring, Franz: Heine élete. = Mehring: Irodalmi tanulmányok. Vál. és ford.: Birki Ágnes. Bp. 1950. Athenaeum. 52—95. old.

A KÖNYVMŰVÉSZETI VERSENY EREDMÉNYE

A könyvkiadó vállalatok az elmúlt év folyamán versenyben állottak kiadványaik minőségi színvonala tekintetében. Az elmúlt év legjobb átlagteljesítményéért első díjat és oklevelet kapott az *Akadémiai Könyvkiadó*, a második díjjal és ugyancsak oklevéllel jutalmazták a *Magvető Könyvkiadót*, míg az egész évi magasszínvonalú munkájáért dicséret oklevéllel tüntették ki a *Corvina*, az *Ifjúsági*, a *Képzőművészeti* és a *Művelt Nép Könyvkiadót*.

Díjazták az év legszebb könyveit is. Az egyik első díjat a *Corvina* és a *Képzőművészeti Könyvkiadó* közös kiadásában megjelent az *Akadémiai Könyvkiadó* által kiadott *Xilotonische Bestimmung...* című könyv kapta. A verseny során három második díjat is adtak ki. Az egyiket a *Vörösmarty* album (*Magvető*), a másikat a nemrégiben megjelent *Shakespeare hőrkötéses kiadása* (Új Magyar) a harmadikat a *Tilinkó* (*Ifjúsági*) című mű nyerte el.

Pályázati felhívás

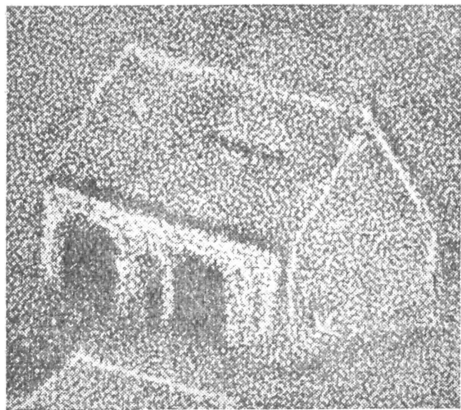
Folyóiratunk szerkesztősége pályázatot hirdet olvasói részére: Írják meg, a fel szabadulás után megjelent magyar regények, elbeszélések, versek közül melyik nyerte meg legjobban tetszésüket, és azt is; hogy miért. Mindezt 15—25 sorban. A szerkesztőség által legjobbnak ítélt munkákat közöljük, ezekért a szokásos tiszteletdíjat fizetjük, ezenfelül íróikat könyvjutalomban is részesítjük. A pályázat folyamatos, határideje minden hó 15-e. Az eredményt első ízben márciusi számunkban közöljük. A pályázatokat a Könyvbarát szerkesztőségébe (Bp., Lenin körút 9—11.) kell küldeni.

KÉRDEZZ—FELELEK

MI A FÉNY-NYOMTATÁS?

A fény-nyomtatás egy nyomdai reprodukciós eljárás. A reprodukciós technikák általános törekvése, hogy a sokszorosításra szánt képeredetit (pl. festményt) a lehető legtökéletesebben, valószínű másolatban adják vissza. A legismertebb reprodukciós eljárások a magas-, sík-, vagy a mélynyomás körébe tartoznak. Mindhárom eljárásnál, ha az eredeti kép tónusos, árnyalatos, ahhoz, hogy árnyalatait vissza lehessen adni, egy optikai ráccsal (az ún. rászterral) apró pontokra kell bontani. Ezeknek az apró pontoknak a nagysága, illetve sűrűsége adja a reprodukció sötétebb, vagy világosabb tónusait.

A fény-nyomtatásnál ez az optikai ráccsal való pontokra bontás szükségtelen. Az eljárás alapja fényképezési. Már 1855-ben a francia Poitevin azt tapasztalta, hogy a zselatinnak káliumbikromáttal és gumival való keveréke a fény hatására elveszti oldhatóságát és cserződés jelenségét mutatja. Ez abban nyilvánul meg, hogy a zselatin a fény hatására cserződött réteg alatt duzzadásnak indul olyanmilyira, hogy a réteg felülete — csak nagyítóval észlelhető méretekben — felszakadozik, s így apró elemekre bontja a képet, amelyről így, festékezés után közvetlenül lehet árnyalatos képet nyomtatni. Eljárását később többen tökéletesítették. Ma a fény-nyomtatás alapjául egyenletesen csiszolt, mintegy 8—10 mm, vagy ennél is vastagabb üveglapot (hasonlót a fénykép lemezhez) használnak, amelyet vízüveg és más vegyszerek oldatával kezelnek, száradni hagynak, majd hideg vízzel átmosnak és kálium-

A fénynyomó dúc erősen felnagyítva

bikromáttal fényérzékennyé tett zselatinnal vonnak be, amely a vízüvegben megtapad. Újabb szárítás következtében ez a kromzselatin réteg szabad szemmel nem látható, apró, bacillusszerű alakzatokra repedezik, tehát szemcsézetté válik. Erre a szemcsézett felületű fényérzékeny rétegre másolják a sokszorosítandó kép negatívját, fényképezési úton. A kromzselatin a fényerőnek megfelelő mértékben elveszti a víztől duzzadó képességét. Ennek folytán a fénytől megvilágított részek nem veszik fel a vizet, hanem csak a zsírosalapú festéket, viszont a meg nem világított részek a festéket taszítják. Ezzel a nyomtató forma kész, s a nyomógépbe helyezve megkezdődhet a nyomtatás. Fény-nyomtatással nemcsak egy, hanem többszín-nyomatokat is készítenek. Ezek szín és tónushatásaikban vetekszenek az eredetivel. A fény-nyomtatás kiválóan alkalmas — többek között — festmények reprodukálására. De van hátránya is. Lassú nyomtatási eljárás és egy ilyen kromzselatinos üveg nyomóformáról legfeljebb 1500—2000 nyomat készíthető, tehát igen drága.

Borsy Károly

FACSIMILE

azaz, hogy faksimile. Tedd hasonlónvá, — ezt jelenti ez a latin kifejezés. A faksimile kiadás, magyarul hasonmás kiadás értelmé tehát egy könyv, kézirat, vagy oklevél eredetijének teljesen hű, sokszorosított mása.

Faksimile kiadásban főleg ritka műveket, kódexeket, ősnymtatványokat jelentenek meg. Tudományos fontosságuk a különböző fényképezési eljárások bevezetése óta csökkent. Ma már inkább a könyvbarátoknak szereznek gyönyörűséget.

Az egyik első faksimile kiadás kőnyomatos eljárással készült, 1808-ban. A 19. sz. közepétől azután egyre több ilyen mű jelent meg. Magyarországon 1838-ban tűnik fel a faksimile a Magyar Tudományos Akadémia Régi Magyar Nyelvemlékek sorozatában. 1867-ben igen nagy sikert hozott a Bécsi Képes Krónika hasonmás kiadása. Ettől kezdve folyamatosabbá válik a magyar termelés is.

Bibliofilek számára igen szép terület a magyar faksimile kötetek teljes anyagának összegyűjtése. Kiindulási alapul felhívjuk figyelmüket Pintér Jenő: A magyar hasonmás kiadások c. tanulmányára, mely a Könyvgyűjtők Evkönyve 1919. évi kötetében jelent meg.

Kis esztétika

II.

A jelképről

Az emberi értelemnek

egy nagyszerű képessége van: elvonatkoztatni (absztrahálni) s általánosítani tud. S e folyamat eredményeként jelképet (szimbólumot) alkotni.

*

„Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él
s mint fán se nő egyforma — két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.”

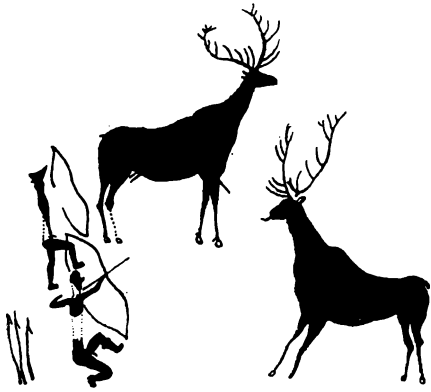
(Kosztolányi: Halotti beszéd)

Ezen valóban érdemes elgondolkozni, a tényen — amit mindenki tud, de amire csak ritkán gondol valaki —, hogy minden ember egyedüli példány, s ha éppen hasonló hozzá volt és van is, ugyanolyan biztosan nem. S valóban két teljesen egyforma falevél sincs. A valóságban semmiből, de semmiből nincs egynél több tökéletesen azonos — sem emberből, sem állatból, sem rózsából, sem homokszemből, sem szivárványból, de asztalból, házból, motorkerékpárból sem. (Lehetséges, hogy az elemi részecskék, az elektronok, protonok stb. tökéletesen egyformák, de még ez se biztos, azonkívül ezeket a nem látható részecskéket nyugodtan mellőzhetjük vizsgálódásaink során.) S mi mégis azt gondoljuk s mondjuk, hogy *falevél* — legföljebb annyit teszünk hozzá, hogy *diófalevél*; s azt mondjuk: *ló*, vagy *asztal*, vagy *ház*. S ha láttunk már életünkben néhány valóságos házat, egy újabb megpillantásakor rá fogunk jönni arra, hogy *ház* áll előttünk, még akkor is, ha faluról — hol csupa földszintest láttunk — kerülünk fel Pestre és mindjárt egy hatemeleteset pillantunk meg. Az egészen kis gyermek is, aki addig csupán nagytermetű vörös lovat látott, ha a cirkuszban egy szürke pónit vezetnek a porondra, azonnal fölismeri, hogy az is ló. Egy csak a muskátlit, a margarétát, meg a szarkalábat ismerő gyerek sem fog sokáig kételkedni abban, hogy virágot lát, ha a botanikus kertben egy lótszót pillant meg.

Olyan „természetes“ képesség ez, hogy nem érdemes elcsodálkozni rajta? Hogy nem érdemes foglalkozni vele? Hétköznapi, igen, sőt, áhálános emberi. De nagyszerű és rendkívül értékes. *Emberi* élet nem is lehetséges nélküle. De egyáltalában nem „természetes“, hanem az embernek az emberré válás folyamatában

megszerzett s azóta is állandóan tökéletesített tulajdona, hogy az egyedi tárgyak, jelenségek lényeges jegyeit felismerve, az azonos lényeges jegyeket viselőket egy fogalomná képes összevonni. (Milyen „tudományosan“ hangzik ez: „lényeges jegyek“, „fogalomná összevonni“! Igen sok ember azt se tudja, mi fán terem ez, a szellemi folyamatot mégis állandóan és hibátlanul — öntudatlanul — elvégzi. Valahogy úgy, ahogy a nyelvtant sem tudja, mégis helyesen beszél.) Enélkül a képesség nélkül az emberi érintkezés legfontosabb eszköze, a beszéd, a nyelv nem jöhetett volna létre. (Igaz viszont az is, hogy a nyelv nélkül ez a képesség sem fejlődött volna ki.) Képzelnék csak el: ha a világ minden egyedi tárgyat és jelenségét más és más szóval jelölnék — például egy juhnyáj minden egyes birkájának más nevet adnánk (ami még elképzelhető), de nem lenne se juh, se birka stb. szavunk, ha egy erdő minden egyes fáját más névvel jelölnék, de nem ismernék azt a kifejezést, hogy fa, és azt sem, hogy erdő, és így tovább... — hány szavunk lenne!? Pontosan végtelen. S föltéve azt a lehetetlenséget, hogy mindet meg tudjuk jegyezni — megérteni akkor sem tudnók egymást. (Nem beszélve arról, hogy maguk a szavak, az egyedeket jelölő tulajdonnevek is — pl. Petőfi Sándor — jelképek, s létrehozásukhoz szintén elvonatkoztató képességre van szükség.)

A nyelvtudomány bizonyossága szerint vannak primitív nyelvek, amelyeknek — például a lóra sokszáz szavuk van; de tulajdonképpen nem a lóra, hanem a különböző fajta, nemű életkorú lovakra: csikó, kanca, mén, csődör, paripa, pej, sárga stb., stb. és még ezeknél is finomabb eltéréseket megjelölő; csak éppen a ló szavuk hiányzik — vagy van szavuk a tölgyre, bükkre, cserre, borókára, lúcera, nyírre, juharra. stb. stb., de nincs szavuk a fára magára. Ezek a népek az általánosítani tudásnak még csak egy alacsonyabb fokára jutottak el. Az összes harmadfű csikót össze tudták vonni egy fogalomba, de az összes lovat (a különböző színű, életkorú és nemű lovat) még nem. A tölgyek lényeges jegyeit azonosítani tudták, de a különböző fákét még nem.

Magdalenien-kori sziklarajz a Dél-spanyolországi Alpera közeléből. Szarvasvadászat

A gyermeklélektan is hasonlót állít. A gyermek is előbb az egyedít ismeri fel, előbb — mondjuk — az anyát, az apát, a nagymamát, a nénikét, a kistestvérét, s csak később kezdi azonosítani az össze nőt, a néni fogalmában (de az anyát még ekkor is elkülöníti), az összes férfit a bácsiéban, a testvéreit és a csecsemő-otthon többi kis gondozottját a gyerekében, s csak ezután — jóval később — jut el az ember fogalmához.

Hatalmas út ez, melyet az emberiség és minden egyes ember a konkrét egyedítől az elvont általánosig megtett és megtesz.

A jelkép létrehozásán

is érdemes elgondolkozni. Nincs a napnak órája, perce, amikor ne alkotnánk, használnánk jelképeket. Ébren és álomban. Akár tudunk róla — s gondolunk rá — akár nem. Nemcsak jelképekben beszélünk, de jelképekben gondolkozunk is, jelképeket írunk, s a művész — minden művész — jelképet alkot, akár verset ír, akár zenét, akár képet fest, akár szobrot farag, de még akkor is, ha díszkertet létesít.

Egy gyerek, és egy rajzkészséggel nem rendelkező felnőtt is le tud — mondjuk — egy madarat rajzolni. Lesz ennek feje, szeme, teste, két vékony lába, s ami *a lényeges*, szárnya és csőre. Mindenki azonnal fel fogja ismerni, hogy madár díszleg a papírosan.

De valóban madár ez? Nem. Valóságos igazi madárnak már csak azért sem tartjuk, mert a papíros síkjára tapadt grafit nyomokból van. Tehát a madár *képe*? Még az sem. Először is látott már valaki a valóságban olyan madarat, ami nem lett volna veréb, vagy holló, vagy

gólya stb.? Ez pedig csak úgy általában véve egy madárnak a képe, s csak jelezve van rajta az, ami minden madárban közös — a szárnyai és a csőre — s amit a rajzoló tudatosan, vagy félig-meddig, vagy teljesen öntudatlanul az összes általa látott madárból vont el, s vetett papírra, megalkotva így *a madár* jelképét.

De lényegében akkor sem más a helyzet, ha egy kitűnő művész fest le — tegyük fel — egy gólyát. Nem is gólyát általában, hanem egy meghatározottat. Vajon képes-e ennek a gólyának minden részletét ábrázolni, s ha igen — bár ez sem valószínű — tudja-e mozgását is, s minden egyéb tulajdonságát, a valóság-hoz tökéletes híven? Ez elképzelhetetlen. *Jelezni* azonban képes a mozgását is, vagy akár a hangját is, sőt azt a tulajdonságát is, hogy táplálja a kicsinyeit. A többé-kevésbé hű kép így egyúttal — kényszerűen is — jelkép is lesz.

A jelkép alkotás legfontosabb és legkiterjedtebb területe azonban nem a dolgok látható leképezése, hanem a beszéd — és ami enélkül elképzelhetetlen, a magasrendű (emberi) gondolkodás. Minden szavunk jelkép. Úgy vélem, ez teljesen világos. Az a két szó, hogy József Attila, ez nem a valóságos József Attila, hanem csak hangokból (esetleg ki nem mondott, csak elgondolt hangokból) alkotott jelképe a valóságosnak. S így tovább: az asztal szó nem valóságos asztal, hanem csak jelkép, annak az összefüggő jelrendszernek egy tagja, amitt nyelvnek nevezünk. S az írás ezeknek a jelképeknek a jelképe. (A miénk bizonyosan, bár valószínű, hogy a régi, kezdetleges képirások a valóságos tárgyak közvetlen jelképei voltak.)

Az írás jelkép-rendszerének, s jelképeinek kialakulását, s fejlődését könnyebb nyomon követni, mint a beszédét.

A kőkorszak embere, ha le akarta írni azt, hogy „szarvas“, néhány kezdetleges vonással (úgy, ahogy a mai kisgyerekek) a szikla-falára véste a szarvas *leginkább jellemző, leglényegesebb* vonását, s ha azt akarta leírni, hogy „az ember elejti a szarvas“ (vagy „el szeretné ejteni“), akkor a nyilazó ember leglényegesebb vonásait is mellé karcolta. Megalkotta a szarvas jelképét. (1. ábra.) Az írás ebben az időben még nem vált el a rajztól, a művészi ábrázolástól, mint ahogy a primitív népeknél szinte napjainkig egy maradt.

Később ezek az ábrázolások tovább egyszerűsödtek (általánosodtak), s egységesedtek; egyre inkább vesztek képszerűségükből és váltak jelzéssé. (2—3. ábra.) Ezzel a fejlődéssel egyidőben jelentésük is bizonyos változáson ment át. Azt, hogy szarvas, vagy madár, vagy ember, könnyű volt néhány vonással jelezni, s azt is, hogy futó ember, repülő madár, haldokló szarvas. De egyre szükségesebbé vált, hogy magát a futást tudják leírni, a repülést, a haldoklást. Vagy a beszédet. S ez csak további absztrakció útján volt lehetséges. Valahogy így: egy néhány vonással felvázolt futó alak már nem futó embert jelentett, hanem magát a futást, egy szárny rajza nem a madarat, hanem a repülést, a szájé a beszédet, a szem a látást stb. Így egyre több mindent voltak képesek leírni. A tulajdonnevek azonban újabb nehézséget jelentettek. Még tovább kellett menni, szótag, majd betűírásra rátérni, teljesen elszakadva a képszerűségtől, s a kép eredeti jelentés tartalmától is.

Valahogy így alakulhattak ki szavaink is, hangutánzó, hangfestő hangsoportokból, újabb és újabb, s egyre merészebb elvonás, általánosítás útján.

A jelkép alkotó képesség

Önmagában azonban még nem lenne elég séges. A fordítottjára is szükség van. Az embernek az elvont jelképből (legalább gondolatban és többé vagy kevésbé) helyre kell tudnia állítani a konkrét valóságot, illetve annak képzetét.

Az olvasásnál a szavak jelképeit (esetleg csak gondolatban) hangcsoportokká alakítjuk vissza, de még itt sem állunk meg. A szavak képzeteket idéznek fel bennünk. A madár szó az emlékeinkben élő madárét, a születés szó a születését és igen sok mindent, amit a születésről tudunk, esetleg — ha láttunk már születést — annak a meghatározottnak az emlékképét is.

Ez az ember agyában végbemenő jelkép alkotó folyamat tehát megfordítható

Pecsetnyomó henger lenyomata az egyiptomi Obiroadalom idejéből

s így kétirányú. Ma már szinte, vagy teljesen öntudatlan, gépies. Senki sem gondol arra, hogy amikor egy valóságos egyedi lóban felismeri a lovat, akkor valami ilyesféle következtetést hajt végre: „Ennek, amit látok, négy patában végződő lába van, teste rövid szőrrel van borítva, feje hosszúknak, szemei oldalra néznek, füle felálló és nem túl nagy, farka nyél nélküli hosszú szőrpamacs... ugyanezeket a jegyeket viselték azok az állatok is, amelyeket az emberek lónak neveztek, tehát ez, ami itt előttem áll, szintén ló.“ De, anélkül, hogy tudna róla, egy szempillantás alatt végrehajt valami efféle következtetést. S elvégzi ezt a folyamatot akkor is, ha egy eddig ismeretlen állatot pillant meg, hiszen rájön arra, hogy állatot lát, vagy legalább arra, hogy élőlényt.

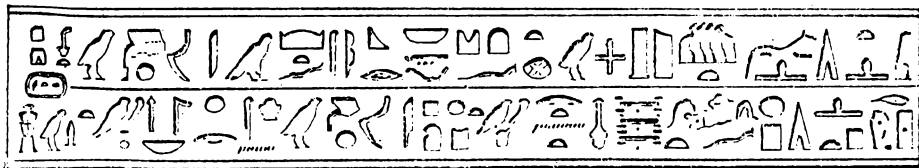
Így az emberben, amikor érzékszervei útján tudomásul veszi a valóság bármely tárgyát vagy jelenségét nemcsak ennek az egyedi jelenségnek, a konkrét tükörképét alkotja meg magában, hanem egyúttal jelképét is.

E folyamat eredményeként a valóság tükörképe, vagy képze az ember tudatában több lesz, mint ami a szemlélő emberen kívül, a maga objektivitásában volt: jelképpé is válik.

*

Úgy véltük, hogy tisztáznunk kell a jelkép kialakulását és fogalmát ahhoz, hogy majd a szűkebb értelemben vett szimbólumot kifejthessük.

Zolnay Vilmos

Egyiptomi sirkamra kőkapujának felirata

Tanítványok Homeros-tekerceset olvasnak, tanáruk magyarázza a kifejezéseket

A KÖNYV TÖRTÉNETÉBŐL

Az alexandriai könyvtár

Nem maradt belőle semmi; sem rom, sem könyv, sem emlék a berendezéséből. Mégis világosan látjuk egykori látogatók feljegyzéseiből és katalógusa egy részének középkori másolatából. Egy teljes évezreden át, Nagy Sándor utódai korától a népvándorlás korának késő századáig a világ legnagyobb és leghíresebb könyvtára volt. Amit tudunk róla, azt görög és római írók — Strabo, Josephus Flavius, Aulus Gellius, Vitruvius, Seneca, Ammianus Marcellinus, Tertullianus stb. — megemlékezéseiből tudjuk. Hallgassuk meg, mit mondanak ezek a tanúk.

A neve *Museum*, latinosan *Museum*, magyarra fordítva: a múzsák csarnoka. Önálló könyvtári épület, hatalmas oszlopcsarnokkal, előadóteremmel és tágas étkezőhelyiséggel, melyben nemcsak a könyvtárosok, hanem az olvasók is ebédelhettek. Csak görög műveket gyűjtött, feladata az volt, hogy az egész görög irodalmat minél teljesebben összegyűjtse.

Alapítói a Nagy Sándor-utáni Egyiptom első görög uralkodói: I. Ptolemaios (Soter) és II. Ptolemaios (Philadelphus). Tudománykedvelők, maguk is írók, de a könyvtárral politikai célt is követtek, ti. Egyiptom ellenizálását. A könyvbeszerzésben költségeket nem kíméltek s az egyik forrás szerint 100.000, egy másik szerint több mint 200 000 könyv volt a könyvtárban *Philadelphus* halála idején. Az állomány azután is, az ókor végéig folyvást növekedett.

A gyűjtésben a lykor furcsa módszerekhez fordultak. Gellius meséli, hogy III. Ptolemaios lemásoltatás céljából kölcsön-

kéri az athéni levéltárból a három nagy tragédiáról, Aischylos, Sophokles és Euripides eredeti kézíratait, a hiteles szövegeket. Athénben szentségként őrzik őket és rendes körülmények közt ki nem adták volna. De éhínség fenyegette a várost és Ptolemaios az egyiptomi gabonakivittelt csak e kölcsön ellenében volt hajlandó engedélyezni. Az athéniak így sem álltak kötélnék: biztosítékot követeltek. Ptolemaios megadta, — 15 talentumot, a mi pénzünkben közel egymillió forintot. A kéziratot megkapta, a letétet veszni hagyta s az athéniaknak csak másolatokat küldött vissza.

Vitruvius egyik adomája a könyvtár nyilvánosságára vet fényt. Szabályos időközökben a mi olvasómozgalmunkhoz hasonló irodalmi felolvasóüléseket, költői versenyeket rendeztek. Irodalmi nagyságok a fejedelem és a közönség előtt előadták versenyműveiket és 7 kijelölt kritikus ítélte oda a díjakat. Egyik alkalommal csak 6 bíráló jelent meg. Azt ajánlották Ptolemaiosnak, hogy hetediknek hívja meg a könyvtár egyik szorgalmas látogatóját, Byzánci Aristophanes lexicografust. Meg is hívta. A felolvasások egy része tapsot aratott, másokat közönyt hallgattak. A díj odaítélésakor Aristophanes népszerűtlen különvéleményt nyilvánított, olyanra szavazott, aki nem kapott tapsot s ezt azzal indokolta, hogy a többiek plagizátorok, irodalmi szarkák. A király és a közönség haragudott, rákiáltottak Aristophanesre, bizonyítsa be állítását. Megnevezte a könyvtár ama könyveit, amelyekben a lo-

pott strófák találhatók. A könyveket előhozták, a bizonyítás sikerült s amikor a főkönyvtárnoki állás megüresedett, Ptolemaios Aristophanest nevezte ki a könyvtár vezetőjévé.

A Ptolemaiosok korából majdnem minden vezető nevét ismerjük s valamennyiről tudjuk, hogy tudós volt. Mondhatni koruk legtekintélyesebb tudósai, az irodalomtörténetből ma is ismert kiválóságok. Alájuk tartoztak a másolók és szakértő tisztviselők, valamint a kiszolgáló személyzet. Még az utóbbiból is ismerjük kettőnek a nevét: Onesandrys-ét és Kydos-ét.

Phaleroni Demetrios

I. Ptolemaios i. e. 290 körül a könyvtár megszervezésével és vezetésével Phaleron Demetrios, az Athénből elűzött és hozzámenekült összeférhetetlen filozófust bízta meg. A könyvtár tudományi filológiai aprólékossággal, a különféle példányok összehasonlításával, kritikai módszerekkel megállapították a helyes szöveget. A könyvtár e gyakorlattal roppant tekintélyt szerzett és Alexandriát a hellén világ irodalmi központjává tette. Mert minden országban, melyben görögül olvastak, — már pedig akkor a görög volt a világnyelv, — az alexandriai szövegeket fogadták el hitelesnek. Homeros eposzainak még ma is azt a szövegét ismerjük, melyet Ephesosi Zenodotos, Demetrios utóda állapított meg Alexandriában a Museion számára.

Az ókor könyve más volt, mint a miénk. Nem téglalap alakú s nem állt lapozható levelekből. Anyaga sem papír, — ezt akkor még nem ismerték, — hanem a Nilus ma már kiveszőfélben levő, de egykor nagy tömegben növo partmenti mocsárcsászája beléből készített papyrusz. A 2—3 méternyi magasságba növo növény karvastagságú szárának belét hosszában vékony szeletekre vágták, a szeleteket nedves deszkán párhuzamosan egymás mellé fektették. rájuk keresztben ugyanilyen másik réteget raktak, leöntötték nilusvízzel, mire a kettős réteg összetapadt, aztán préselték, szárították. száradtan lemángorolták, firnisszel kengették, — hogy az enyves vízben feloldott lámpakoromtinta szét ne folyjon rajta, — végül a szeleteket egyenesre vágták s a hajlékony, kissé sárgásfényű leveleket egymáshoz ragasztották. Ekként sokméter hosszú szalag keletkezett, mely mint manapság a nyomdapapír, bálákba hengerelve került a kereskedelembe. Írni csak az egyik oldalon szokták rajta, amelyen a rostok vízszintesen futottak s melyet ezért gyártás közben gondosabban is simítottak. A hátoldalon az író nád he-

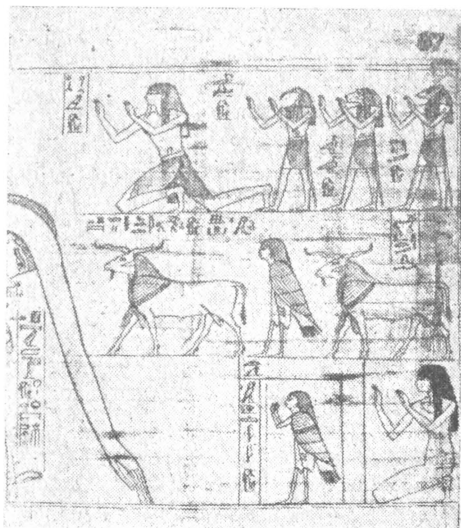
gye a függőleges rostokban könnyen megakadt s tintafürcsök elkerülhetetlenek lettek volna.

Az ókori klasszikus világ könyve tehát a tekercs. Olyan időkből származik, melyre a történelem már nem tud visszaemlékezni. Egy ősrégi egyiptomi hieroglif átkötött tekercset ábrázol s papyrusztörödékek a legrégebb fáraók korából maradtak fenn. Az Orsz. Széchényi Könyvtárnak is van példánya belőlük.

Az egyiptomiak tekercse azonban túl vastag és túl hosszú volt. Olvasás közben kibomlott s idomtalanul a földön tekergött. Demetrios azzal segített ezeken a hibákon, hogy a bálákából a régi rakoncátlan 30—40 méteres tekercsek helyett csupán 6—8 méteresekeket vágatott le s a gyártóknak is kisebb levélmagasságot írt elő, — körülbelül akkorát, mint aminő a mi 8-adrétű könyveinké. Ezzel tehát hengerükben egykézzel átfogható könnyű kistekercseket kapott.

Ókori szobrokon és domborműveken látjuk az olvasót, amint göngyöltgetve olvassa tekercsét. Mindig csak egy-két hasáb áll szabadon a szeme előtt, míg a már olvasottakat és a még olvasandókat egyrészt a jobb, másrészt a bal kezében tartott tekercsfelek rejtegették.

Demetrios a könyv belső elrendezését is megreformálta. Az alexandriai tekercsek a színes képekkel tarkított óegyiptomi tekercsekhez képest dísztelenek és puritánok. Hasábjaik karcsúak, soraik rövidék. A verssorok (megfelelően a versmértéknek) hosszabbak mint a kisebb oszlopú s 15—20 betűs prózai sorok. A

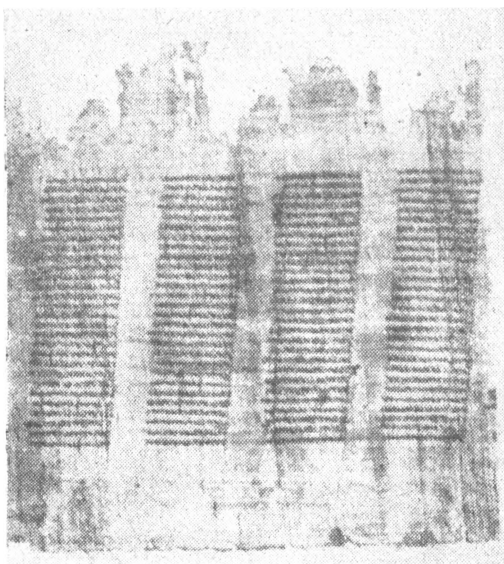
Részlet az óegyiptomi „Halottas könyv” papyrusztekerceből

hasábokat 2—3 cm-nyi oszlopközök, margók választják el egymástól.

A tekercs új szabványalakja az irodalmi alkotások beosztása tekintetében is mérvadó lett. Míg azelőtt Herodotos történeti műve nem volt részekre osztva, hanem nehézkes vastag bálába szorult, Alexandriában szövegét kilenc „könyv“-re osztották, kilenc tekercsre másolták, ezeket elnevezték a kilenc múzsa után s közös cseréptartályba, ún. capsába rakták őket. Még mai iskolai vagy tudományos klasszikuskiadásaink is alexandriai példára osztják Herodotos munkáját 9 „könyv“-re, a homéroszi eposzokat pedig 24—24 énekre. A „könyv“ alatt az ókori közönség mindig csak tekercset értett s a későbbi írók, görögök és rómaiak egyaránt alexandriai hatásra már öntudatosan szerkesztették műveiket a „könyvek“ — azaz a tekercsek — méreteire. Demetrios és Zenodotos bölcs korlátokat szabott a bőbeszédű írók elé. A görög és római klasszikusok tömör stílusa és szerkezete mindenestre összefügg a normáltekercs hosszával. A papyrusz nem volt oly türelmes, mint a mai papír.

Kallimachos

Amikor a könyvtár harmadik nagynevé vezetője, Kallimachos, az ismert költő, hozzáfogott az állomány katalógizálásához, már 200 000 tekercset vett nyilvántartásba. Katalógusa a világnak talán maig legnevezetesebb címjegyzéke. Még 1500 évvel elkészülte után is másolták, tanulmányozták, több mint fél évezreddel

Görög tekercstördek

azután, hogy a könyvtár maradéktalanul elpusztult. Az alexandriai könyvtár ugyanis annyira teljes volt a görög irodalom műveiben, hogy katalógusa egyúttal az ógörög irodalom bibliográfiája. Anyagát két főcsoportra osztotta: költőkre és prózáírókra; s a két főcsoport mind-egyikét 6—6 alcsoportra. A költőké epikusokra, elegikusokra, szatirikusokra, lírikusokra, tragédia- és komédiáírókra tagolódott; a prózáíróké pedig történetírókra, szónokokra, filozófusokra, orvosokra, egyéb természettudósokra és egyes szakbeliekre.

Kallimachos a katalógusának furcsa címet adott: „Fatáblák.“ Nyilván voltak fatáblákra ragasztott példányai, melyek ott lóghattak az oszlopcsarnokban az olvasók tájékoztatására s más példányban, csoportrészeleikben, a raktárban a szekrények ajtajain.

Az állományt ugyanis szekrényekben őrizték. A római armáriumok, melyekből hosszú sorozatot lehet látni a vatikáni könyvtárban, alexandriai mintára készültek, hiszen Alexandria minden tekintetben bámult mintája volt a római értelmiségnek. Embermagasságú kétszárnyú intarziás szekrények. Polcaikon égett és festett majolikavödrök — a capsák — álltak s egy-egy capsa magában foglalta az ugyanahhoz a műhöz tartozó tekercseket, vagy ugyanannak a szerzőnek a műveit. A történeti kézikönyveinkből ismert Sophokles-szobor lábánál is capsát látunk, benne 7 drámájával. A csak egyetlen tekercsből álló testvértelen művet tokban őrizték. A tekercset a rovarok elleni védelem céljából keserű fából vágott rudacska köré csavarták, molyriasztó cédrusolajjal kent védőlelvélbe burkolták és a tekercs felső végére egy a mű címét és helyrajzi jelzetét feltüntető és kilógó szeletkét ragasztottak; melynek segítségével a példányt meg lehetett találni.

A díszteremben írók szobrai hívták fel a figyelmet az állomány büszkeségeire. Olyanok, mint például a párizsi Louvre ismert Euripidese. Az armáriumok tetején félszobrok, ún. hermák álltak, talapzatukban az író nevével s néha műveiből vett idézettel. Alexandriát ebben is utánozták, a pergamoni könyvtár romjai közt is találtak egy csomó hermatalpat. fej nélkül, de Herodotos, Alkaios, Miletoszi Timotheos, Homeros nevével, egyet homeroszi verssorral, kettőt pedig komédiacímekkel.

Az olvasók

A hermából következtetést vonhatunk a raktárra. Ott az olvasóknak is voltak ülőhelyeik, ahol dolgozhattak, másolhat-

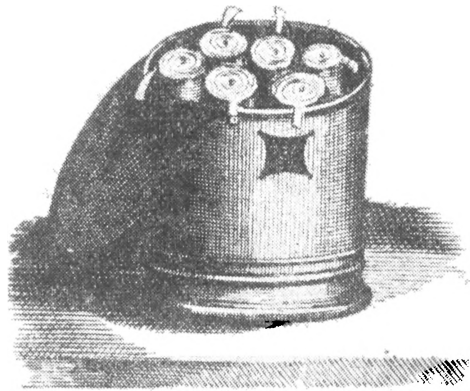

tak, kivonatoltak. Ha nem így volna, fél kellene tételeznünk, hogy a drága művészi hermákat csak a raktárszemélyzet, nem pedig a közönség gyönyörködtetésére rendelték meg.

A díszterem csak előadásokra, reprezentációs ünnepi célokra szolgált. A könyvtár hétköznapi használatában annál fontosabb volt a stoa, a széles oszlopcsoporsó, mely az épületet körülvette. Ez pótolta a modern olvasótermet. Az ókorban ugyanis járkálva, gesztikulálva, fennhangon olvastak. Augustinus emlékirataiban meséli, hogy amikor meglátogatta Ambrosiust, meglepődve látta, hogy barátja szeme ugyan a könyvre meredt, de ajkai nem mozogtak: — némán olvasott. Ez valami feltűnő, megemlékeztető dolog volt. A hangos olvasás szokása befolyásolta az ókori írók stílusát is. Hangosan írtak, hangos olvasók számára s ezért olyan ritmikus a prózájuk, a kiejtéshez idomuló hangzatos prózódíájuk. A néma olvasás a kereszténységgel kezdődött. A szerzetesi regulák előírták a hallgatást. A szerzetes a cellájában némán olvas, némán ír, emiatt a stílusa is döcögővé válik, s miután az írás-olvasást a szerzetesek tanították, ez az újmódi szokás egy-két század alatt általánossá vált.

Az olvasók tehát az armáriumok előtt ülve jegyezgettek és kivonatoltak, vagy pedig a stoaiban fel és alá járkálva hangosan olvastak. Hát kölcsönzés volt-e, kiadtak-e a Museionból könyveket otthoni használatra? Aligha. A papyrusz erre nem volt alkalmas. Könnyen szakadozott, molyok kedvenc étke, romlandóbb mint a mi papírunk. Ránk is csak olyan tekercesek maradtak, melyeket Egyiptom száraz homokjára, vagy a Nápoly környékén levő Herculeumban a Vezuv hamuesője eltakart. Az alexandriai könyvtár másolói állandóan foglalkoztatta az öregedő tekercesek új példányokra való átmásolása, a könyvtár vezetősége pedig a capsákkal, tokokkal, cédrusolajparfómmal való kenegetéssel, fűszerszágu tekeresrudakkal igen sokat költött állománya karbantartására. Nem valószínű tehát, hogy a nemzeti tártalma miatt is kincsszámba menő állományt a könyvtáron kívül használni engedték volna.

Bármily hatalmas arányú is volt a Museion. férőhelye a gyarapodás folyamán szűk lett. Plutarchosban ugyan azt olvassuk, hogy amikor Caesar elfoglalta Alexandriát, a könyvtár tűzvész következtében súlyos veszteségeket szenvedett, de Marcus Antonius kárpótlásul Kleopatra királynőnek ajándékozta a pergamoni könyvtár 200 000 tekercesét. Egy századdal Caesar hódítása után Seneca már 400 000 tekeresnyi állományról tud. S ismét száz

Herculeumban talált tekeres-capsa

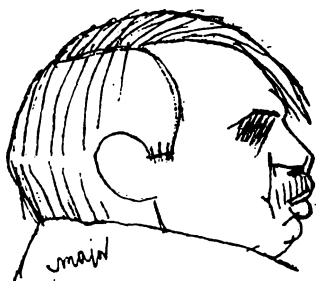
évvel később Aulus Gellius szerint az állomány 700 000 tekeresre növekedett. Ennyi már nem fért el a Museionban, új férőhelyről kellett gondoskodni. S egy másik városrészben, a Serapis-templom mellett a Museion alá tartozó fióképületet emeltek.

Tertullianusban pedig azt olvassuk, hogy itt, a Serapis-templom melletti könyvtárban a gyűjtőkört is tágitották. A fiók már nemcsak görög műveket gyűjt, hanem tekintettel a bevándoroltakra, héber és latin osztályt is nyitott. E különféle nemzeti írású könyveket nem lehetett összekeverni, hiszen akkor még nem léteztek transzskripciós szabályok, a görög, a latin és a héber írás betűrendje lényegesen különbözik egymástól, közös katalógusban való nyilvántartásuk, közös armáriumban való egyesítésük elképzelhetetlen volt. A Serapis melletti könyvtár tehát úgy járt el, mint a mai szovjet könyvtárak, melyek a cirillbetűs nyomtatványokat különválasztják a latinbetűsöktől.

A római birodalom bukása után a könyvtár sorsa homálybavész. Amióta Egyiptom arab uralom alá jutott, alig szivárognak át hírek. A könyvtár pusztulásáról csak találgatások kerültek forgalomba s ezek sokféle változata még ma is kísért. A felekezetek egymást vádolgatták miatta. A mitológiájukhoz még ragaszkodó rómaiak a keresztényeket, a keresztények az új hódítókat, a muzulmánokat okolták. Az arab Ibn al Kifí és nyomában Abulfargi jegyezte fel Omár kalifa mondását: „Ha az, ami a könyvtár könyveiben áll, megvan a Koránban is, akkor fölöslegesek; ha pedig nincsen meg, akkor károsak.” S mindkettő hozzáfűzi: hat hónapig fűtötték a tekercesekkel a város négy nyilvános fürdőjének kazánjait.

Fitz József

Inyes irodalmárok

Bródy Sándor
(Major Henrik karikatúrája)

Ki ne ismerné a szakács Apollót, a poéták lacikonyhájának főnökét Raguenneau urat, aki Rostand Cyrano-jában a mandulás tortácska készítését csilingelő rimkekbe szedve mondja el:

„Verj tojást, míg a habot
Megkapod.

Vágj föl egy citromfejecskrét,
Hadd csöpögjön rá a lé;
Önts belé

Mandulából szűrt tejecskét” stb.

Ez a lelkes cukrász-poéta Rostand te-remtménye. Van azonban jó egynéhány hites-hiteles szakács, kit elragadott művészetének kissé kövérkés műzsája, s versben hagyta az utókorra féltett receptjeit.

Az asztal örömeinek érzékeny lelkű, s főleg jűzfa-poétái élvezetnek az igazi írók népes családjához, akik nem csak remek alkotásaikkal, de halhatatlan étel-receptekkel is megajándékozták az embe-riséget.

S most szemérmesen, vagy inkább kis-sé sunyitva, hűnyjuk le szemünket az irodalom vegetáriánusai előtt. Byron, Shelley és Lev Tolsztoj helyett beszéljünk inkább a két Dumas-ról. Az idősebbik-nek leghőbb vágya egy szakácskönyv megírása volt. A Dictionnaire de cuisine csak halála után jelent meg. Ez a könyv valóságos kincsebányója a gyomor kultúrtörténetének. Az újabb Dumas konyhai jártassága nem maradt el az apjái mögött. Francillon c. da-rabjában egy receptet mondatott el a színpadon s ez nagyobb sikert aratott, mint maga a mű. Victor Hugo, Gautier, Anatole France szintén jártas volt a Nyársforgató Jakabok titkaiban. Maupas-sant rostonsült haláról legendákat meséltek barátai.

Íme tehát nem csak a francia iroda-lom, de a francia irodalom szakácsművé-szete is világhírű. Azonban, nekünk, ma-

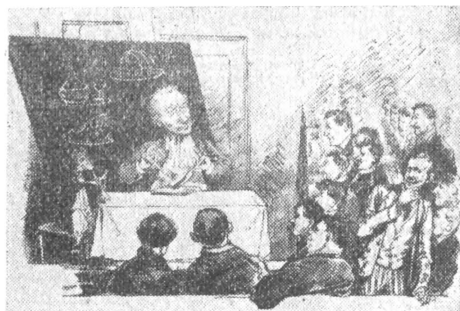
gyaroknak sem kell szerénykednünk. Nem csak a gulasch-t és a páprikát ismerjük! Az irodalomban sem.

Petőfi írja Kerényi Frigyeshez Űti leveleiben, „hogy én Göthét nem szeretem, nem szívelhetem, útálom, undorodom tőle, mint a tejjfőlös tormától”. A tejjfőlös torna és barátai izlése ellené-re viszont legkedvesebb étele a csiga volt, tormával, rá egy „halbszajdli” karlócai úrmös. Ritka és ünnepi csemege volt ez az ő életében, mert rendszerint a mai Petőfi Sándor utca és Párizsi utca sar-kán étkezett, a Drepscher-féle „tejcsár-dában”, tejet, túrót és főleg savót — gyenge tüdeje erősítésére.

Petőfi barátjának, Jókai Mórnak testi jólétéről a nagy színész és nagy házi-asszony, Laborfalvi Róza gondoskodott. Jókai nem ingyenc, de a magyar konyha remekeinek értője és tisztelője volt. Ked-venc ételeinek sora, a Pósa asztal egy fennmaradt étlapja szerint így festett: Bableves, diszno körmivel. Malacpörkölt. Ruca, vöröskáposztával. Kapos-túrós le-pény. Töpörtyűs pogácsa. Új bor, csuto-rában.

Régi feljegyzések arról vallanak, hogy a magyar irodalom legnagyobb evője Kemény Zsigmond és Vajda János volt. Jókai örököltette meg a következő adomát.

Kemény egy alkalommal „kirándulást tett a Zugligetbe, gyalog, ott a Fácán-hoz érve (dél volt az idő), leült egy asztalhoz, rántott csirkét, öntött salátát hozatott, jól megebédelt. Akkor jut eszébe, hogy hiszen ő mára Emich Gusztáv kiadóhoz hivatalos ebédre. Seba! Amíg az ember a Fácántól hegynek föl az Istenhegyig fölkapaszzkodik, elfelejti az első ebédet. Úgy is volt. Pontban a levesbefőzésre megérkezett a vendég az

Greguss Akos egyetemi előadása az evésről
A Borsszem Jankó egykorú rajza

akkori Emich villához s becsülettel megfelelt a pompás ebédnek, melynek csak a késő délután vetett véget.

Akkor aztán nekiindult — ismét gyalog — a hazatérésnek, ami hegynek alá sokkal könnyebben megy. Amint a Lánchíd-főhöz megérkezik, ott várja már elkésereedett szívvel Királyi Pál:

— Hol késik a báró? Elfelejtette már, hogy Danielikkal halebédre várjuk a Steinschreibernél?

— Igen biz az! — s azzal kocsira ültek, vágattak az emlékezetes külvárosi vendéglőshöz s Kemény ott is becsületére vált a szépasszony főztének és senki-nek sem árulta el, hogy már a harmadik ebédje e napon...

Vajda János szinte betegesen nagy étvágyáról számos hasonló anekdóta maradt fenn.

A magyar írók között azonban nem csak gourmand-okat (nagyevőket), hanem igazi gourmet-eket (ínyeseket) is találunk. Ez szinte természetes is, hisz oly kiváló kalauzaik voltak, mint Greguss Ágost, a tudós író, aki az egyetemen például az étkezés a esthetikájáról adott elő, vagy pedig Ambrus Zoltán, aki nem átalotta lefordítani Brillat-Savarin remekét az „ízlés fiziológiájáról”.

Íróink közül az „ínyes” kifejezés bízvást megilleti például Kiss Józsefet, a költőt. Krúdy Gyula Az élet álom c. utolsó elbeszélés kötetében pedig a világirodalom legzamatosabb étkezési novelláit írta meg. A káposztataposás művészete, a „spicchus” titkai és a velőcsont élvezésének legfontosabb elvei itt találhatóak örök érvénnyel megfogalmazva.

Bródy Sándor szakácstudománya nemcsak Karinthy Frigyes görbe tükrében (Így írtok ti. 1954.) szerez örömet, hanem a Hét c. folyóirat szakácskönyvében is (1902). E helyen például így zeng a pörköltről:

„Ez a mi főételünk, akik e nemzeti államban élünk, akár mint a hős Árpád, akár mint a parittyás Dávid ivadéki. Jó, erős, paprikás pörkölt — for ever!... Nemzeti karakterünknek, éghajlati viszonyainknak te felelsz meg pörkölt! De valóban, légy is megpörkölve, ne legyél hóka, sápadt, világos. Égő barnának kell lenned és ne legyen alattad a lé rövid, de hosszú se, híg se. És ha csontos bor-

Id. Dumas karikatúrája a Charivari-ból

júhúsból készülsz, leved erősítésére szolgáljon egy kevés, igen apróra vágott, úgyszólván fasiozott marhahús, ha lehet, kemény és szines felsál.”

Irodalmi szakács-történeteinket Ady Endre egy különös vacsorájával fejezzük be, melyet Szabó Dezső tartott megörökítésre méltónak. 1910-ben játszódtott le a jelenet a mai Sztálin úti Három-Holló vendéglőben...

Ady szenvedve, betegen jelent meg... „Azt az ötlépésnyi tért, mely az asztalig volt, kilométernyi idő alatt tette meg. Hihetetlen szenvedéssel adott kezet, hangja eltikkadt, mikor nevét mondta. Aztán leült, egyik tisztelője székét tette egyik elnyújtott lába alá, másik tisztelője másik székét tett jobb könyöklő karja alá. Akkor összes vacsora gyanánt egy lágytojást pohárban és egy főtt almát rendelt. Mikor meghozták, a főtt almát végtelen szenvedéssel szétkenté a pohár tojásban s három széken szenvedve úgy csipegette egy kiskanállal az így előállott keveréket, mintha minden mozdulata végtelen áldozatot hozott volna. Közben nagy szemhéjai alól felém lesett, hogy ez a különös vacsora nem bántit négykézlábra.”

Bélley Pál

KEDVES OLVASÓ!

Ha tetszett a folyóirat, kérjük fizessen elő rá. — Negyedévi előfizetési díj 9.— Ft. — Csekkszámra száma: 61.238.

A csekken tüntesse fel, hogy a „Könyvtáros”-ra kíván előfizetni. — Az előfizetési díj bianco csekklapon is feladható.

Kivagdalt könyvek, csonka folyóiratok

A KIS ROLF — olvasom egy külföldi könyvtári folyóiratban — tizenhárom-éves korában az olvasási szenvedély megszállottja lett. Jó képességekkel kezdte tanulmányait, de később egyre inkább a léha kalandos történetek, majd a sekélyes tartalmú képes folyóiratok kötötték le figyelmét, a tankönyvek helyett ezeket bújta, aminek meg is lett a következménye: elmaradás az iskolában, szemrehányás otthon, az önbizalom megröppennása. A gondterhelt szülők pszichológusorvoshoz fordultak s ennek tanácsára rendszeresen kezdtek vásárolni a kiolvasott, selejtezés alatt álló folyóiratpéldányokat. Az anya megkérte Rolfot, hogy ezekből a füzetekből vágja ki azt, ami őt, az anyát érdekli, ételrecepteket és mi egyebet. Rolf így tett, a lapokból kiálló zott cikkeket és képeket albumba gyűjtötte s néhány hónap múlva kész szakácskönyvvel és divatlexikonnal lépett anyja elé. Ekkor azonban kiderült — hiszen ez is volt a lélekorvostól ajánlott nevelési fogás célja — hogy Rolf nem csak ételekről és ruhákról gyűjtött anyagot, de kivágott és összefűzött hat folytatásos regényt, egy tájképalbumot és 2—2 kötetnyi állat-, valamint növényábrázolást. Röviddel utána ő szállította az iskolai biológia-órak egész szemléltetési anyagát. Újra jó tanuló lett, ma már másodéves földrajzszakos az egyetemen. A tudományos anyaggyűjtés titkait az önmagukban értékelen illusztrált lapok kivagdálása fedte fel a fiú előtt. Más példákat is hoz fel a nyugati folyóirat arra, hogy a képes magazinok silány tartalmát — amelynek mérgező hatását pedagógusok és könyvtárosok együttes erőfeszítése próbálja elhárítani — a tervszerű kivagdálás és meghatározott szempontú összegyűjtés nevelő erővel ruházhatja fel. A figyelem és az érdeklődés szétszórása helyett — ez a cikk szerint a léha magazinok legfőbb bűne — így éppen a koncentrációhoz, az érdeklődés fegyelmezéséhez, összpontosításához nyerünk segítségközt.

Nem tehettem róla, de az egyébként igen érdekes cikk elolvasása után az az első éves egyetemi hallgató jutott eszembe, akit tavaly a folyóiratolvasóteremben kivágáson értünk tetten. Nála is egész albumot látott kiszolgáló kollégánk, megtöltve veszélyesen ügyes zsilettpengéjének áldozataival: sportképek egész gyűjteményével. Vajon őt is segítette-e tanulmányaiában ez a gyűjtemény, amelyet — remélem — nem kizárólag könyvtárakban szedett össze? S nem segítette, vagy legalább szórakoztatta volna sok-

kal jobban sok száz társát, ha a képek a folyóiratban maradnak, a folyóirat csonkítatlan lapjain?

KIVÁGÁS régen is volt a könyvtárban, akkor, amikor naphosszat egy-két ember lézengett a nagy tömegek számára még ki nem tártult termekben. Valaki — mondta hivatali elődöm egyszer — egy ránézve kellemetlen hírt minden budapesti könyvtár minden napilap-példányából kivágott. És a szabad polcok — amelyek nélkül pedig modern folyóiratolvasóterem elképzelhetetlen — szinte csábítják az antiszociális hajlamú olvasót a csonkításra. Így van ez külföldön is. Az egyik nyugati főváros könyvtárában megkérdeztem a folyóirat-terem felügyelőjét, miért vannak üres helyek a szabad polcok betürendjében. — Mert az olyan folyóirat, amelyet valaki megcsonkított, bevontuk s csak kérésre ellenében adjuk ki — hangzott a válasz.

De most nem is a könyvek és az újságok lelkiismeretlen, társadalomellenes csonkítói érdekelnek, akik egy-egy cikket vagy a könyv lapját kimetszik, mert így megtakarítják a másolással járó fáradságot és időt. Nem is azok — ilyenre is volt a közelmúltban példa — akik nyilvánvalóan nem egészséges érdeklődésből „gyűjtik” könyvtárainkban a felszabadulás előtti magazinok ingerlően ábrázolt sztárjait és szépségkirálynőit. Ezeket — nincsenek olyan sokan — le kell fülelni s nemcsak kitiltani a könyvtárból, de a népi vagyont védő törvények teljes szigorával sújtani rájuk.

A kis Rolféhoz hasonló esetek azonban könyvtárilag is, társadalmilag is több figyelmet kívánnak. Egyik nagy könyvtárunk olvasószolgálatának vezetőjétől hallom, hogy a fiatal könyvcsonkítók között valóságos „specialisták” alakultak ki. Van, aki gépek — autó, motorkerékpár, repülőgép, főleg az ultraszonikus repülőgépek — ábrázolását „gyűjti”. Másokat a rádiókapcsolások ábrái vonzanak: gondosan el kell tüntetni közülük azokat a folyóiratokat, amelyekben ilyenek találhatóak. A védekezés kényszere alatt a könyvtárban külön „macskaasztalt” rendeztek be a képes folyóiratok olvasói számára, ahol csak a rendesnél is szorosabb felügyelet alatt olvashatnak.

VAJON A DIÁK volna-e a könyvtár „közellensége”? És talán éppen az iskola az, amely a könyv és a folyóirat megbecsülése helyett vandál csonkításra tanítja a tanulókat?

A felületes vizsgálat azt mutatná, hogy ez nem lehetetlen s nem is valószínű-

nütlen. Még olyan esetekben is — például a sportképeknél, rádiókapcsolásoknál, ahol egészen bizonyos, hogy nem az iskola jelölte ki a kivágás témáját, ott is lehetséges, hogy a fiatal olvasó olyan nevelői tanácsokat „általánosított“, amelyek eredetileg tanulmányi célokra irányultak. Megkérdeztem egy barátomat — aki, mint apa és egyben folyóiratszerkesztő kétszeresen is érdekelt az ügyben — hogy az ő gondosan nevelt gyerekei vágnak-e ki képeket vagy cikkeket.

— Igen — hangzott a válasz — alig győzöm őket régi folyóiratszámokkal. Pedig nekem aránylag könnyű, hiszen kár nélkül vihetek haza feleslegessé vált szerkesztőségi példányokat.

Két barátnőm, Györgyi és Stella felsőosztályos általános iskolás kislányok. Az iskolában évente átlag 20—30 olyan témát kapnak, amelyet illusztrálniuk kell. Elsősorban földrajzi, természetrajzi, történelmi tárgyak ezek. Nem kötelező a kivágás: magam is láttam, hogy az iskolai füzetbe (csinos kiállítása egyaránt dicséri a kislány és az iskola igényét) a dolgozatban szereplő növény vagy állat kézzel van belerajzolva és csak a bonyolultabb témákat illusztrálja nyomtatványból kivágott kép (traktor, aratás, közlekedési szabályok, Kossuth-szobor modellje stb.). Az utóbbiakat padlásról lehordott régi magazinokból, meg néha az előfizetett képeslapokból vágják a gyerekek.

Györgyi és testvére szintúgy nem könyvtári anyagból „dolgoznak“, mint a szerkesztő-fiúk. Vádolhatjuk-e mégis az iskolát, ha a felébesztett gyűjtőszervevény rossz irányba fordul és a könyvtár anyagát is veszélyezteti?

HALLGASSUK MEG magát a „vádoltat“. Általános iskolai tanár, több, mint tíz éve tanít, de a kedv és lelkesedés úgy árad minden szavából, mintha ma lépne először a katedrára. Elismeri, hogy a képek és más szemléltető anyag gyűjtése a legszélesebb körben mozog. Az iskola buzdítja, sőt sokszor kötelezi a gyerekeket, hogy gyűjtsenek és nem kérdi, honnan származik az anyag. A szaktanárok — elsősorban a földrajz, az irodalomtörténet és az ún. beszélgetési órák vezetői — egészévi programot készítenek és előre kiosztják a feladatokat. A gyerekek „rém“ ügyesek, mindent felkutatnak és felhasználnak. A gyűjtött anyag nem marad mindig a tanulóé — mint Györgyiéknél — hanem a közös munkával készült album, vagy a kivágott képekkel felkiosztott szemléltető falitábla megmarad az iskolában s a következő években is felhasználják a tanításhoz.

A képeket nem csak nyomtatott anyag-

ból veszik: a gyerekek rajzolnak, a nagyobbak fényképeznek is. Képeslevelezőlap formájában is szereznek be ábrát: képesek osztályonként felosztva a város minden dohányárudájának levelezőlapkészletét átkutatni. De nem tagadja, hogy az anyag túlnyomó része mégis könyvekből és folyóiratokból kerül elő. És bár főleg régi, kidobásra ítélt lapokat használnak fel, mégis előfordult, hogy egy földrajzi témához a képeket az egyik osztály 75 százaléka saját földrajzi tankönyvéből vágta ki. Igaz, az igazgató rögtön intézkedett s a hibáért mind az osztályt, mind a tanárt megintette.

De vigyázzon: — fejezi be a helyzetképet, csillogó szemében a szaktudás magabiztos komolyságával — még a lehetséges túlkapások felett sem szabad egyszerűen pálcát törnie annak, aki nem tartja szem előtt az iskolai nevelőmunka egész területét. Emlékezzék vissza saját diákkorára: mennyire kevésbé volt szemléletes akkor az oktatás. Betűből kellett földrajzot tanulnia, képet az idegen országokról ritkán mutattak. S más tárgyakkal is így van ez. Azután ez az utolsó évtizedben kialakult gyűjtőmozgalom pótolhatatlan nevelőérték is: fejleszti a megfigyelőképességet, az esztétikai érzéket, hasznosan tölti be az ifjúság szabad idejét s a közös tárgy- és képvadászat a leggyakorlatibb módon teremti meg a társas, kollektív szemléletet és szellemet. Mikor Petőfi életét tanultuk az ötödikben, gyerekeim az ország minden részéből, ahol Petőfi járt, levélben kaptak diáktársaiktól helyi képeket: tudják milyen volt a pápai kollégium; a pozsonyi országház. A kuruc szabadságharcról tanulva a Nemzeti Múzeum egész Rákóczi-kiállítását lerajzolták, az erről készült táblák ma is ott függnek az osztályterem falán.

Bizonyos, hogy a fiatalkor gyűjtőkedve a nevelő hasznos segítsége. Bizonyos az is, hogy a képek, műtárgyak szemléletén felnőtt ifjúság jobban fogja szeretni egykor a szépet, mint elődei — tehát a könyveket is. Nem elzárni, lakattal védeni kell tehát szabad polcainkat ezután sem. De kérjük meg nevelő-társainkat, az általános iskolák, gimnáziumok, technikumok tanárait és tanítóit: hívják fel a diákok figyelmét arra, hogy a könyv és a folyóirat magában véve is művelődési érték. Művelt ember nem vagdal és nem csonkít könyvet otthon sem, még kevésbé a könyvtárban. A gyűjtőmozgalomnak pedig az eddigiek mellett próbáljanak egy új irányt is adni: a kisdiák maga, vagy még inkább az egész osztály *együtt* gyűjtson könyveket és néhány *teljes* folyóiratot is. Tegye el az egyes számokat

és mikor az évfolyam befejeződik, saját, öntevékeny munkájával kösse be. Az így keletkezett folyóiratkötetek azután maradjanak az osztály, illetve az úttörőraj tulajdonában addig, amíg az iskolát el nem végzik. Elsősorban olyan értékes, szépen illusztrált folyóiratokra gondolok, mint az Élet és Tudomány. Természet és Társadalom, Ifjú Technikus. Így a teljes folyóirat lesz mindig a diák kezében, amelyben bármikor megtalálja a hangnál gyorsabb repülőgép legújabb típusát éppúgy, mint az amatőr-munkájához szükséges rádiókapcsolást, vagy — miért ne — egy-egy izgalmas labdarúgómérkőzés képét is.

És az iskolai munkához ne gyűjtessünk többé képeket? De. Csakhogy ezeket lehetőleg ne folyóiratokból és könyvekből vegyük. Használjunk fényképeket, levelezőlapokat, gyűjtsünk művészi reprodukciókat, esetleg bélyegeket.

VISSZATÉRVE külföldi laptársunk s

A SZOVJETUNIO ÁLLAMI KÖNYV-KIADÓVÁLLALATA 13 kötetben adja ki Vlagyimir Majakovszkij összes műveit. A most megjelent első kötetben az Októberi Forradalom előtt írott műveket közölték. A további kötetekben megjelennek Majakovszkij későbbi versei, színművei, tárcái és forgatókönyvei. Az utolsó két kötet Majakovszkij cikkei, jegyzetei, felszólalásainak gyorsírói feljegyzését és leveleit tartalmazza. Az új kiadásban több olyan Majakovszkij mű jelenik meg, amelyet összes műveinek korábbi kiadásába nem vettek fel. (*Litjeraturnaja Gazeta*)

A KÉPZŐMŰVÉSZETI KIADÓ ANKÉTJA

A Képzőművészeti Hetek alkalmából a Képzőművészeti Kiadó ankétot tartott a Művészeti Szövetségek Házában.

Dr. Fehér Zsuzsa, a vállalat főszerkesztője előadásában megállapította, hogy a Képzőművészeti kiadványok iránt egyre szélesebb rétegek érdeklődnek, akiknek igényét szépen kiállított és jól megírt könyvekkel kell kielégíteni. A hiányosságok között felsorolta, hogy kevés az összefoglaló mű s aránylag sok a részletmunka; nincs megoldva a falu képzőművészeti kultúrájának kérdése; az új, ifjú szerző nemzedék iráskészsége nem mindig áll tudományos felkészültsége színvonalán. Szólt a nyomdák-okozta nehézségekről: a festék, a papír sokszor nem olyan, mint a próbanyomat alapján várható lett volna.

Ismertette a legközelebbi terveket: bejelentette, hogy még ebben az évben megjelenik a régóta várt Magyar Művészettörténet I—II. kötet, ezenkívül még több mint húsz kiadvány lát napvilágot.

a kis Rolf példájára: lehet, hogy a módszer kivételesen, állandó gonddal és pláne orvosi segítséggel nevelt gyerekeknek beválik. De akkor is: téves, hogy az öszszevagdalt albumok *egységes* látáshoz segítik gyermekolvasóinkat s megszabadítják a modern ember ideges megszőrtőségától. Szerintem az apró részletek felé forduló, szűk látókörű specialista lehet a legjobb eredmény, amit elérhetnek így. Nem helyesebb-e ha a fiatalágot éppen a sokoldalú egész állandó figyelésére próbáljuk nevelni? Nem így képzi-e magát a sokoldalú és termékeny társas kapcsolatokban élő ember?

A kérdést vitára tesszük fel, de kétségtelennek tartjuk, hogy ép és *egészen* megőrzött könyvek és folyóiratok (persze nem akármilyenek!) a nevelésnek is több hasznot tesznek mint a bármely érdekes szempontok szerint gyűjtött vagdalék.

DEZSÉNYI BÉLA

Az előadást követő felszólalások során többen hiányolták a művészet őskorát és az antik művészetet ismertető munkákat, az orosz, olasz, francia és hollandi művészet egy-egy reprezentatív művét és különösen egy új, korszerű képzőművészeti lexikont. Többen kifogásolták, hogy a kiadó könyvei sajnálatosan kis példányszámban jelennek meg, aminek következménye, hogy több munka ma már valósággal ritkaságzámba megy, mert a megjelenés után egy-két nappal elfogyott. Egyik felszólaló megemlítette, hogy egy magyar kiadványt külföldről, valutáért kellett beszerezni a kutatónak, mert Magyarországon már régen nem kapható. Az ankét dr. Fehér Zsuzsa zárószavaival ért véget.

TURISTA- ÉS KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉPEK JELENNEK MEG NYÁRON

Hiányt pótló intézmény alakult nemrégiben Kartográfiai Vállalat néven, amelynek célja, hogy térképek kiadásával siessen részben az oktatás, részben az egész magyar nép művelődésének segítségére. A Kartográfiai Vállalat az egyetlen, térképek kiadásával foglalkozó kiadónk.

Néhány munkája máris megjelent a kirakatokban. Így a Magyarországi autóutak térképe, a középiskolák számára készült Földrajzi Atlasz és a Földrajzi Zsebatlasz.

Ez év tavaszán a természetjárókat örvendeztetni meg a Börzsöny, a Bükk, a Mátra és a Pilis hegység környékéről készült turista-térképekkel.

A hivatalokban és majd mindenütt, ahol adminisztrációval foglalkoznak, nagy érdeklődéssel várják Magyarország most készülő közigazgatási térképét, amely 118 x 84 cm-es méretben a nyár végén kerül forgalomba. Ugyancsak ez év nyarán lát napvilágot Budapest város térképe is.

Az iskolai földrajzi falterképek közül máris kapható Magyarország domborzata és vizei. A Magyar Népköztársaság megyéi, bányászata, ipara és közlekedése, A Föld felszíne, Európa domborzata és vizei és Afrika térképe. Ez évben kerül forgalomba az Európa országait és a Föld országait ábrázoló falitérkép is.

A földrengésekről*

A földfelszín, amelyen járunk-kelünk, és amelyen életünket leéljük, úgy él képezetünkben, mint a nyugalom színhelye, holott Földünk szinte állandóan „nyugtalanokodik”. Mélyét és felszínének talajrétegeit kisebb-nagyobb rengések rázkódtatják meg.

Szerencsére olyan országban élünk, ahol a földrengések ritkák, ezért első pillanatban talán nem is látjuk be a földrengéskutatás fontosságát. Bezzeg más nézetben vannak a japánok, akik sokszor igen komoly károkat szenvedtek a földrengések következtében.

A földrengések eredetét már az Ókorban is nagyjából helyes nyomon keresték. *Arisztotelész* szerint a Föld mélyében rejlő üregekben vízpára és különböző gázok vannak. Amikor ezek az anyagok ki-kitörnek a felszínre, meg-rázzák a Földet. *Hérakleitosz* viszont azon a véleményen volt, hogy a földrengések a vulkáni kitörésekkel állnak kapcsolatban.

„Megnőtt” a hegy

A legújabb kutatások során megállapították, hogy a földrengések túlnyomó része tektonikus eredetű. (Tektonika: az építészeti szaknyelvből kölcsönvett, görög eredetű szó, jelentése szerkezet-tan.) A hegységek képződése folyamán hevés mozgások zajlanak le napjainkban is. Erre mi sem jellemzőbb, mint az, hogy bolygónk legmagasabb hegycsúcsának, a Csomolungmának az utóbbi években lezajlott földrengések alkalmával több ízben is megváltozott a magassága. Úgy látszik, hogy a Csomolungma még mindig nem érte el végleges magasságát, ami ugrásszerűen változik. Az ugrásszerű változások ugyanis a földrengésekkel kapcsolatosak. Ezért a nagyobb földrengések után a geodéták ismételtlen meghatározzák a hegycsúcs magasságát. Kiderült, hogy állandóan növekszik. Előfordult, hogy egy erősebb földrengés után több mint 10 méterrel megnőtt.

A tudomány mai álláspontja szerint a földrengések lehetnek ún. *ipari földrengések*, amelyek során elhagyott bányák, tárnák omolnak be, s rendül meg a felettük lévő földréteg; a másik ok, amit fentebb említettünk, a *tektonikus földmozgás*, a harmadik pedig a *vulkánikus eredetű földrengés*. Egy német kutató, Sieberg szerint a rengéseknek 90 százaléka tektonikus, 7 százaléka vulkánikus és csak 3 százaléka támad helyi beszakadások következtében.

A földrengés-hullámok vizsgálata során megállapították, hogy a Földet évente közel 100 000 földrengés rázza meg, ami azt jelenti, hogy átlagban naponta 275 földrengés zajlik le. A földrengés sújtotta területek között Japán áll az első helyen, ahol évente átlag 1500 földrengést észlelnek, de 1895. november 1-én „rengésraj” rázkódtatta meg az ország földjét: ezen az egyetlen napon 118 földrengés volt. Földünkön két, erősen földrengéses terület ismeretes: az egyik a Földközi-tenger medencéjét, az Alpok, a Kaukázus és a Himalája övezetét öleli fel, a másik övezetbe Japán, a Malájji-szigetvilág és az Andok vidéke tartozik. A Föld többi részére a rengéseknek már csak 10 százaléka jut. A földrengések legtöbbször váratlanul következnek be, ez az oka, hogy annyi hatalmas áldozatot követelnek és olyan nagy pusztításokat végeznek. A történelem egyik legnagyobb földrengés-katasztrófája Japánt sújtotta 1923. szeptember 1-én. Többek között rombadöntötte Tokiót és Jokohamát, 316 000 ház pusztult el, 150 000 ember vesztette életét, 110 000 ember sebesült meg és 1 300 000 vált hajléktalanná.

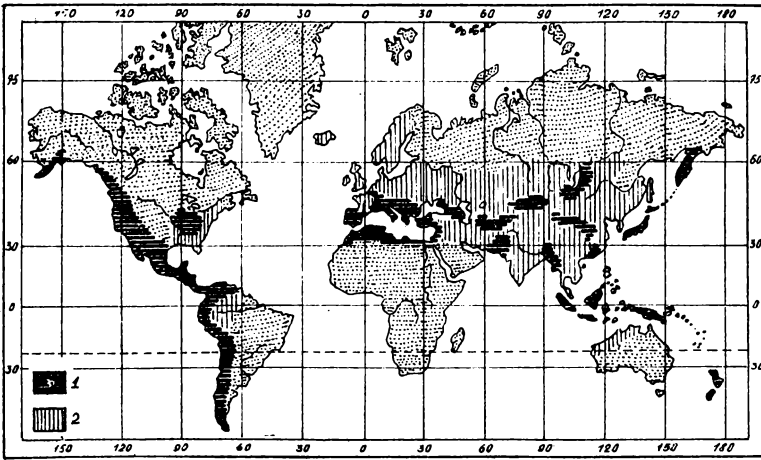
Hazánkban a nagyobb földrengések ritkák. Az első nagyobb, a történelemben is megörökített földrengés i. e. 455-ben zajlott le Sabaria — a mai Szombathely — városában, amely teljesen elpusztult. Nagyobb földrengés volt még 1763-ban Komáromban, 1810-ben Mórton, 1908-ban és 1911-ben Kecskeméten, 1925-ben Egerben, 1938-ban Pécsen és 1956. január 12-én Budapest környékén. E legutóbbi földrengés pusztítása Dunaharaszti és Taksony községben volt a legnagyobb.

A földrengések erősségi foka igen különböző, a nagyobbakat érezzük, a kisebbekről csak a rendkívül érzékeny műszerek adnak hírt. Az 1911. évi Amatai földrengéssel kapcsolatban a szovjet kutatók kiszámították, hogy a földrengés során megnyilvánuló energiát a Dnveprogresz nevű hatalmas erőmű is csak 325 évig tartó teljes kihasználással tudta volna előállítani.

Hol a legerősebb

A tudósok megállapítása szerint az ún. hipocentrumok (a földrengés fészkei) még 300—700 km mélységből is eredhetnek, de legnagyobb részük 25—30 km mélységből származik. A hipocentrum-

* Részlet Zerinváry Szilárd „A Föld fizikája” című, a Művelt Nép Könyvkiadóról a közeljövőben megjelenő művéből.

A Föld szeizmikus térképe
 1. A Föld erősen szeizmikus területei 2. A Föld kevésbé szeizmikus területei

ból a Föld felszíne felé tartó rengéshullámok természetesen az epicentrumban (azon a felszíni ponton, amely sugárirányban pontosan a hipocentrum felett helyezkedik el) bukkannak fel leghamarabb és legnagyobb erővel. A földrengés nem zárul le azzal, hogy a hullámok elérik az epicentrumot, innét mint felszíni hullámok terjednek tovább, mint a tóba dobott kő körül képződött hullámgyűrűk.

A rengések erőssége az epicentrumtól távolodva csökken, de változik a földrengés jellege is. Az epicentrumban ugyanis az alulról érkező lökések szinte a magasba igyekeznek dobni a Föld felszínén lévő tárgyakat. Az 1877. évi calabriai (Dél-Olaszország) földrengés egyik szemtanúja, aki az epicentrumban tartózkodott, így számol be a látottakról:

„A hegytetők hirtelen megemelkedtek, majd újra lesüllyedtek. Sok ház alapzataival együtt a levegőbe repült. A híd burkolókövei úgy repültek a levegőbe, mint az ágyúgolyók.“ Az epicentrumtól távolodva viszont a lökések oldalirányúak. A rengések erősségét az is befolyásolja, milyen mélyen van a hipocentrum. Minél mélyebben fekszik a szeizmikus fészek, annál nagyobb területet ráz meg a földrengés, a rengések viszont annál gyengébbek.

A földrengés és a holdrengés

Előfordul az is, hogy a rengések epicentruma a tenger fenekén van. Ilyenkor tengerrengésről beszélünk. Az 1923. évi tokiói földrengés alkalmával a tenger először visszahúzódott, majd hatalmas erővel zúdult a partokra. Igen nagy pusztítást okozott például a 1737. évi tengerrengés, amely a Ganges torkolatá-

ban zajlott le. Az özönár 11,5 m magasú hullámokat csapott ki a partra és 300 000 embert pusztított el.

Feltehető, hogy az ilyen nagyszabású tengerrengések és a velük járó özönárok szolgálták alapul a különböző népek (japánok, kínaiak, hinduk, babiloniak) mondavilágában szereplő özönvizekre. A biblia például egy babilon eredetű legendát vett át az özönvíz leírásánál. Több ékírásos emlék tanúskodik ugyanis arról, hogy valamikor Mezopotámia partvidékét elöntötte a tenger. Az ilyen nagyszabású elemi csapások híre természetesen nemzedékeken keresztül eljutott a többi keleti népekhez is, így kerülhetett a bibliába.

A tudósok egy része azon fáradozik, hogy a földrengésekben évi szakaszosságot mutasson ki. A japáni földrengésekben meg is állapították: egy-egy szakasz ideje nagyjából 7,5 év. De Kínában, azonkívül Skandináviában és Olaszországban is jelentkezik bizonyos szakaszosság. A másik rész a földrengések előre jelzésének kérdésével foglalkozik, különösen a földrengés helyének, idejének és erősségének jelzésével. Ennek a kérdésnek nagy gyakorlati jelentősége van, hiszen a lakosság figyelmeztetésével sok ember élete volna megmenthető.

Az égitestek világában is előfordulnak rengések. A Holdon például feltűnt, hogy felszínét sötét, keskeny, hosszú és szinte nyílegyenes vonalak szelik át. Ezeket rianásoknak nevezik és egykori kéregrengések (holdrengések) következtében jöttek létre. A kéregrengések törésvonala mentén egyidejűen heves vulkánkitörések is lezajlottak.

ZERINVÁRY SZILÁRD

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A kis bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

LENIN MŰVEINEK

17. és 19. KÖTETE

Szikra Könyvkiadó. Ara 18—18.— Ft.

A 17. kötet az 1910 december és 1912 áprilisa között írt műveket tartalmazza.

Ebben az időszakban Leninnek néhez harcot kellett vívnia a proletariátus önálló pártjáért, a marxizmus alapjain álló munkáspártért s a forradalom elleneségei — a likvidátorok és a hozzájuk hasonlórú ellenségek ellen.

Ugyancsak kemény harcot kellett folytatnia a likvidátorokkal kacérkodó békítgetők elvtelensége s az ellenforradalmi liberalizmus fellegvára, a kadet párt ellen is.

Több cikk foglalkozik a IV. дума választási kérdéseivel, a prágai pártkonferencia jelentőségével. Tudjuk, hogy a prágai konferencia kergette ki a pártból a mensevikeket, ez a konferencia rögzítette a bolsevik párt önálló működését.

A kötetben először jelenik meg Lenin néhány nagyon fontos cikke. Ezek közül külön említésre méltóak: a likvidátorokat, otzovistákat, vperjodistákat és trockistákat leleplező két levél, amely azt tűzi ki feladatul, hogy a párt egységének helyreállítása érdekében tömöríteni kell a párt erőt.

★

Lenin műveinek 19. kötetében az 1913 márciusa és decembere közt írt munkákat találhatjuk. Ez az időszak a forradalmi mozgalom újabb fellendülését hozta magával, így a kötet legnagyobb részében ilyen tárgyú cikkek vannak.

A marxizmus elméletének alapvető kérdéseit fejleszti tovább Lenin „A marxizmus három forrása és három al-

kotórésze“, „Az osztályharc liberális és marxista fogalmáról“, „Marx és Engels levelezése“ című munkáiban.

A nemzeti kérdés bolsevik programját dolgozzák ki és indokolják „Az OSZDMP nemzeti programjáról“, „A munkásosztály és a nemzeti kérdés“ című és egyéb írások.

A bolsevik párt erősítését és a munkásosztály egységét segítették elő a mensevikek, trockisták, bundisták és eszerek ellen írt cikkek: „Vitás kérdések“, „A munkásegységről“, „Egy szintén-trudovik“, továbbá a poronini nyári tanácskozás határozatai.

A politikai válság érlelődésére, a proletariátus vezető szerepére, a liberális ellenforradalmi burzsoázia arculatára mutat rá Lenin „Az 1912. évi sztrájkok eredményessége összehasonlítva a múlttal“, „A rendek és az osztályok szerepe a szabadságmozgalomban“, „A liberálisok a IV. дума védelmezőinek szerepében“ című munkákban.

A sztolipini agrárpolitikát, a parasztság szörnű helyzetét, a bolsevik párt ezzel kapcsolatos feladatait ismertetik a „Javul-e a parasztság helyzete vagy romlik?“, „A földbirtokrendezés és a falusi szegénység“ című cikkek.

Több magyarul első ízben szereplő cikk is van a kötetben, ezek megbélyegzik a likvidátorokat, akik az illegális párt megsemmisítésére törtek, leleplezi a likvidátor és trockista rágalmak alaptalanságát, feltárja az orosz burzsoázia ellenforradalmi szerepét, és megmutatja, hogy ez a burzsoázia hogyan fékezte az ország gazdasági fejlődését, szövetségben a feudális földbirtokosokkal. (S. M.)

Lenin Magyarországról. Szemelvények Lenin műveiből. Összeáll. a MMI. Bp. 1954. Szikra. VII. 176 old. 6 t.

Leninről. Versők és emlékezések gyűjt. Bp. 1950. Szikra. 88 old. 9 t.

Lenin Válogatott Művei. 1—2. kötet. 3. kiad. Bp. 1954. Szikra. 1091. 1076 old. 1—1 t.

A. Siskin

A KOMMUNISTA ERKÖLCS ALAPJAI

Szikra Könyvkiadó. Ára 22.— Ft.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1955 novemberében akadémiai díjjal tüntette ki A. Siskin „A kommunista erkölcs alapjai” című, hézagpótló művét, amelyet a Szikra Könyvkiadó most a magyar olvasóközönség számára hozzáférhetővé tett.

A szerző tudományos színvonalon, de ugyanakkor olvasmányos formában, mindenki számára érthetően tárgyalja a kommunista erkölcs legfontosabb kérdéseit, tudományos, marxista-leninista alapjait, leglényegesebb követelményeit, a kommunizmusért vívott harcban betöltött szerepét. Elméleti megállapításait a történelemből és az irodalomból vett számos példával támasztja alá.

Siskin könyve megismertet bennünket a különböző történelmi korok erkölcsével, s meggyőzően mutatja be, hogy a kommunista erkölcs, amely az előző korok legjobb erkölcsi hagyományainak egyenes folytatása és továbbfejlesztése, az erkölcs fejlődésének minőségileg új foka. Míg valamennyi kizsákmányoló osztály erkölcsi tanítása szentesíti a termelőeszközök magántulajdonát és a kizsákmányolást, a kommunista erkölcs azoknak az erkölcsöknek, akik a kommunizmusért, mindenfajta kizsákmányolás megszüntetéséért harcolnak.

Siskin a kommunista szellemű nevelés kérdéseivel foglalkozva rámutat a szovjet irodalom óriási erkölcsnevelő jelentőségére, a szép és az erkölcsös harmonikus egységére, s hangsúlyozza az írók nagy felelősségét.

Lenin megállapítása szerint: „A kommunista erkölcs alapja a kommunizmus megszilárdításáért vívott harc.” A marxizmus elveti a burzsoá filozófia módszerét, amely az erkölcsöt „társadalmi” és „egyéni” erkölcsre osztja. Az egyén a közösségben, a nép érdekeiért folytatott harcban jut el az erkölcsi fejlődés magas fokára.

A kommunista erkölcs nem kirakat-erkölcs. A kommunista tudatában van erkölcsi felelősségének, amellyel tetteiért tartozik. Az öntudatos kommunista magánélete szervesen összefügg az egész társadalom életével. Siskin részletesen foglalkozik a magánélet és a társadalom kapcsolatával, a barátság, a szerelem, a házasság, a család problémáival.

E rövid ismertetés csupán izelítőt szeretne adni, hogy felkeltse az érdeklődést a mű iránt, amely majd beszél önmagáért. (Bárány Zsuzsa)

SZÉPIRODALMI MŰVEK

SHAKESPEARE ÖSSZES DRÁMAI I—IV.

Új Magyar Könyvkiadó.

Ára félbőr 400.—, vászonn 300.— Ft.

Alig néhány évvel ezelőtt jelentek meg utoljára Shakespeare összes drámai művei a Franklin Társulat kiadásában. Rövidesen minden példány elfogyott és egyre sürgetőbbé vált egy újabb kiadás. Ennek előkészítésére azonban idő kellett. Az új kiadás szerkesztői úgy vélték: nem lenne helyes változatlanul adni a korábbi fordításokat, tökéletesebbet, az eredetit jobban megközelítőt kell nyújtaniuk.

A jelen kiadásba a múlt században készült fordítások közül csak *Vörösmarty, Petőfi és Arany Jánoséit vették fel, de ezeket is igazított formában*. A félreértett vagy ma már avultnak ható szavakat, kifejezéseket legjobb műfordítóink újakkal cserélték fel, gondosan ügyelve arra, hogy az eredeti minden ízét, leleményét, szépségét megőrizték. A felfrissített szövegrészek klasszikus fordítását jegyzetben közli a kiadás, így bárki megállapíthatja, hogy az új fordítók mély tisztelettel, óvatosan, s valóban csak a szükséges helyeken frissítették fel a nagy költők munkáját.

Tizenegy drámát újra fordítottak, köztük Arany László *A két veronai ifjúját* és Kosztolányi *Romeó és Júliáját* is. E kettő látszott a legmerészebb vállalkozásnak, meg kell állapítanunk azonban, hogy ez a két új fordítás is sokkal hívebben adja vissza Shakespeare eredeti szövegét, gondolatait, drámaiságát. Legföljebb csak annyit tehetünk ehhez hozzá, hogy Mészöly Dezső, a *Romeó és Júlia* új fordítója bátrabban meríthetett volna a korábbi fordításból, s nem egy megoldását átvehette volna.

A már említett költőkön kívül *Somlyó György, Vas István, Németh László, Weöres Sándor, Szász Imre, Jékely Zoltán, Szabó Magda, Gáspár Endre, Faludy György, Fodor József, Devecseri Gábor, Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Rónay György, Vajda Endre, Kardos László, Aprily Lajos, Lator László, Kosztolányi Dezső és Babits Mihály* fordításait közli a kiadás, mely jegyzet apparátusában is jóval többet nyújt az előzőnél. Shakespeare életét, életművét, majd műveinek sorsát, végül a jelen kiadás történetét az első kötet élén *Kardos László* ismerteti és értékeli. E nem rövid és alapos tanulmány igen jó vezetője a legnagyobb drámai zseni műveinek olvasásához, s elősegíti tökéletesebb megér-

tésüket. Az egyes kötetek végén minden egyes darabhoz kisebb tanulmányok találhatóak, ezek az egyes művek keletkezésére és későbbi történetére, különösen a magyarországra világítanak rá; ezeket követik a tulajdonképpeni jegyzetek, amelyek nélkül — nevéket, utalásokat, kifejezéseket magyaráznak meg — élvezni még lehet a drámákat, de valóban s minden részletében megérteni nem. Az olvasó komoly hálával tartozik ezek íróinak.

A kiadás külső formája méltó a tartalomhoz, papírosa finom, kötése mérték-tartó, tipográfiája könnyen áttekinthető és szép. Némi bosszúságot csak az igen terjedelmes hibaigazító okoz, még annak ellenére is, hogy csak igen apró nyomdai (vessző, pont, betűcsere) hibákra hívja fel a figyelmet. (Z. V.)

Mazo de la Roche JALNA LAKÓI

Magvető Könyvkiadó. Ára 6,— Ft.

Ez a regény a könnyű műfaj gyermeke, Strauss-keringő és nem Beethoven-szimfónia, nagyképu naivitás tehát számunkra tőle a nagy családrégények széles látómezejét, a társadalom hősapkás hegyvonulatainak és fénytelen szakadékeinak, kítőró és szunnyadó vulkánjainak részletes és elemző rajzát, mint ezt a könyv tájékoztató célzatú bevezetője teszi.

Története jóformán alig van és az is távol áll attól, hogy rendkívüli legyen. Egy gazdag kanadai farmercsalád felszíni egységét, melyet a széleslendős nagymama személyében is szimbolizál, szétfeszítik az élet fiatal erői. A robbanás megtörténik, de hatása nem élesen tragikus: líraian melancholikus, amint az egész regénynek ez a kedves, édesbús melancolia az alaphangja és szemlélete.

A regény legjobban sikerült fejezete: a Vasárnap, s ezen belül is az a minden durva él nélküli, mégis leleplező, igaz, emberi részlet, melynek a „a Whiteoak-család templomi gondolatai“ címet lehetne adni.

A Jalna lakóit Mazo de la Roche megírta színdarabnak is, ez a regény azonban szinte kiált a film után.

A könyv kiállításáról csak annyit, hogy Korcsmáros Pál illusztrációi néhány kedves rajz kivételével nem találnak eléggé a regény hangulatához, és sajnos, nem egy közülük kifejezetten primitív.

A magyar olvasók hálásak lesznek az írónőnek, a fordító Szinnai Tivadarnak és a kiadónak a kellemes órákért. (G. Vészi János)

Háy Gyula

SORSOK ÉS HARCOK

Szépirodalmi Könyvkiadó. Ára 29,50 Ft.

Mintegy másfél évvel ezelőtt jelent meg Háy Gyulának 1932 és 1940 között írt öt színműve, a neves drámaíró most hét további darabját tette közzé. Ez a mostani gyűjtemény egyenetlenebb és sok tekintetben problémátikusabb az elsónél, de ugyanakkor — az életmű megítélése szempontjából — érdekesebb, tematikailag változatosabb. Időben is többet ölel fel: tartalmazza Háy 1929—30-ban írt első játszott drámáját, és a legújabbat, a még előadásra nem került „Varró Gáspár igazsága“-t. Közös vonásuk, hogy valamennyi a maga születése idejében forrón aktuális, „napi“ témát dolgoz fel. A „Főkapitányság“ a Horthy-Magyarország rendőrségének központjában játszódik egy kommunista-ellenes terrorakció napjaiban. A legélesebb harcban áll szemben egymással a két világ, a még uralmát tartó múlt és a már — átmeneti bukásában is — diadalmaskodó jövő. Reflektorfényben mutatja be a létűnő társadalom mély politikai és erkölcsi válságát. A mű keletkezésének körülményeit tekintve érthető, hogy a képnek ez az oldala jobban sikerült; a kommunisták ábrázolása egysíkúbb, halványabb. Tartalmazza a kötet Háy legnagyobb sikerű darabját, az azóta megfilmesített „Élet hídjá“-t is, az újjáépítés hősi harcainak ezt a nagypátosú drámáját. Az „Erő“, amelyet három évvel ezelőtt mutattak be Budapesten és azóta sok külföldi színpadon is, a modern tudományos kutatások alapvető kérdései kapcsán ismét az európai értelmiség dilemmájában elemzi korunk alapvető világgpolitikai problémáját. A háború és béke erői detektívregényszerűen izgalmas történet keretében ütköznek meg, sajnos, azonban ennél többet a dráma nem is igen ad; a probléma valóban művészi feltárása és a jellemek hitelessége terén alatta marad a vállalt feladatnak és az író képességeinek. A „Három nehéz nap“ műfajában különbözik a kötet többi darabjától: komédia. Talán a komédia műfaji korlátai okozzák, hogy a darab — különösen olvasva — nem váltja ki a kívánt hatást. A „Varró Gáspár igazsága“ azt példázza, hogy a párt igazsága és az egyszerű emberek igazsága, a kommunista politika és az élet igazsága — azonosak.

Ezek a darabok színpadra készültek, egyikük sem „könyvdráma“. Mégsem érdektelen — és nemcsak egy szűkebb irodalmár kör számára — hogy nyomtatásban megjelentek. (M. L.)

Kosztolányi Dezső

VÁLOGATOTT VERSEI

Szépirodalmi Könyvkiadó. Ara 23.— Ft.

A merengő idill, a révedő nosztalgia zenéje szól az első Kosztolányi-kötetekben, — s a gyermekkor emlékeit idéző versek lágy, intím érzelmességének sok eleme él tovább a csodálatos utolsó versig, a *Szeptemberi áhitatig*. Mi ezeknek a „gyermekpanaszoknak“ legmélyebbre hatoló varázsa? Emberség, magyarság és vonzó, kitárulkozó érzelmesség sok jellemző modern színe ragyog itt az emlékek búsan tölülő hullámain. Ez marad Kosztolányi költészetének legsajátosabb vonása később is. A költői magatartás és a forma szeszélyes változásai során jócskán kap helyet költői pályáján a sztoikus bölcs kételkedő derűje, az élvezet-egészítizmus élettől idegen póza; a kurzus mocsarába tévedő opportunisták könnyelműsége sem hagyja érintetlenül verseit, de a részvét és humanizmus gyönyörű vallomása és éppen nem rokonszenves versek szomszédságából sem hiányoznak. Újra találkozz a rég ismeretekkel, végiglapozva az *egész Kosztolányit* bemutatató gondos válogatást, ezt a melegszívű, az élet válságaira, fellobozásaira elbűvölő tisztasággal és finomsággal visszhangzó költőt érezzük igazán maradandónak.

Kosztolányi költészete távol áll a Nyugat-mozgalom forradalmi szárnyától, még Babits Mihály és Tóth Árpád társadalmi szempontból jelentős meglátásokig eljutó költői fejlődésétől is. De Kosztolányi költészete is „*a magyar fejlődésnek, a magyar polgárosodásnak, a magyar értelmiség európaián korszerűvé válásának adekvát művészi kifejezése*“ (Lukács György). Életművének legnagyobb értékei közé tartozik — a már említettek mellett — a költői realizmus nagyszerű változatossága. A *bús férfi panaszaiban*; az utolsó évek verseiben pedig a nagy művész humanista pátosza, a nyelv és a verselés virtuóz közvetlensége, gazdagsága.

A kötetet összeállító Vas István írta a bevezető tanulmányt is. Tanulmánya — bár nem egy elvi jelentőségű új megállapítást tartalmaz — nem lép fel azzal az igénnyel, hogy tisztázza a Kosztolányi életművével kapcsolatos irodalomtörténeti kérdéseket. Mély átéléssel, a szempontok gazdagságával, sokoldalúságával vezeti be az olvasót Kosztolányi költészetébe. (*Pók Lajos*)

Kosztolányi Dezső: Pacsirta. (Regény.) — Új kiadás. — Bp. 1949. Révai. 217 old.

Kosztolányi Dezső: Idegen költők. (Műfordítások.) — Új kiadás. — Bp. (1947.) Révai. 541 old.

Jeszenyin VERSEK

Új Magyar Könyvkiadó. Ara 10.— Ft.

Harminc éve halt meg — egészen fiatalon — Szergej Jeszenyin (1895—1925), a nagy szovjetorosz költő. Szegényparasztok gyermeke; húszéves sincs, amikor szülőfalujából Szentpétervárra kerül s itt mindjárt felfigyelnek a hosszúhajú, féktelen rjazanyi parasztkölyök gyönyörű, az orosz népköltészet legszebb színeit idéző és eredeti, sajátos módon vonzó lírai tehetségről tanúskodó verseire.

Amikor elindul költői pályáján, még dekadens, individualista törekvések tobzódnak az orosz irodalmi életben. Ezek az irodalmi hatások — főképp az imaginizmus — nem hagyják érintetlenül Jeszenyin költészetét. Haláláig izzó ellentmondások élnek költészetében együtt s egymás mellett: forró népszerűség és kocsmagözös dekadencia, a Forradalom ügyének rajongó, harcos szolgálata és szkeptikus elernyedés, lágy, elomló líraiság és temperamentumos melldöngetés. Gorkij megállapítása jellemzi legjobban Jeszenyin költői alkatát és költészetének alaphangját: „Szergej Jeszenyin nem annyira ember, mint egy olyan szerv, melyet a természet kizárólag költészetre teremtett, hogy kifejezze a mezők mélyeségei bánatát, a szeretetet minden iránt, ami a világon él, s a könyörületet, amelyre minden másnál jobban rászolgál.“

Jeszenyin elsősorban az orosz tájak, a hazához való ragaszkodás és a szerelem költője. A természet szépségeiről az egész világirodalomban kevesen írtak szebb verseket. A tájfestő lírába csodálatos tisztasággal fonódik Jeszenyinnél az aggódó hazaszeretet érzése: „*Az erdő már némán holtra dermedt, — a sötét, mint kendő lóg a fán, — sírós gond nyom itt szívet és lelket — szülőföldem, haj, nem vagy vidám.*“ — A kötet szerkesztője (a szerkesztő személye nem állapítható meg a könyvből...) bemutatja a forradalom ihletéből született szép Jeszenyin-verseket is, amelyek méltán csatlakoznak Majakovszkij és Blok hasonló ihletű műveikhez.

A verseket tizenhárom fordították. A sok fordító ezúttal sem használt a könyvnek. A fordítások általában igen jók (legsikerültebbek Illyés Gyula és Rab Zsuzsa versfordításai). — de a műfordítók eltérő egyénisége, költői modora nem teszi lehetővé, hogy a költőről egységes kép alakuljon ki az olvasóban. — Jeszenyin költői pályájáról Köllő Miklós bevezető tanulmánya tájékoztatja az olvasót. Megjegyezzük azt is: érthetetlen, miért kell verseskönyvet ilyen szemrontó apró betűkkel kiadni? (*P. L.*)

Petru Dumitriu

MÁRCIUSI SZÉL

Új Magyar Könyvkiadó. Ára 21.50 Ft.

Dumitriu a felszabadulás után kibontakozó román írónemzedék egyik legtehetségesebb tagja. Neve már nálunk sem ismeretlen, a Farkasvadászat és a Családi ékszerek című művei emlékezetes sikert arattak. E két elbeszéléshez most új két írás csatolásával — Davida és Márciusi szél — több mint huszonhárom-íves kötet született.

Dumitriu szélesskálájú művész, témái változatosak. Elbeszéléseiben az 1907-es parasztlázadásról, a szocializmus új rendjéért küzdő Romániáról, a feudális, török elnyomás gyötörte Munténiáról szól. Tárgyváltásztása minden esetben a drámai pillanatoknak kedvez — nem véletlen, hogy az író már színpadi művel is próbálkozott —, cselekményeit a jellemek belső ábrázolása révén építi, gyakran úgy, hogy még gondolataikat is dialógusok segítségével fejt ki, s csak elvétve mesél. Világlátása, stílusa érezhetően magán viseli a nagy orosz klasszikusok éltető befolyását, legalább is, ami a megjelenítést és a hangulati varázs megteremtését illeti. Am a kor levegőjének pompás érzékeltetésével egyidejűleg a sajátos román nemzeti színek sem halványulnak el.

A Márciusi szél megjelentetése — a kitűnő fordítást Réz Ádám végezte — a Duna-medence sok évszázadokig egymás ellen uszított népeinek barátságát szolgálja, hisz a barátság az egymás megismerésével kezdődik. Az Új Magyar Könyvkiadó elismeréseméltó szándékát a címlap ízléstelensége azonban a legkevésbé sem dicséri. Dumitriu új kötete, a gondos fordítás, igényesebb kivitelezést érdemelt volna. (G. Gy.)

Dumitriu: Farkasvadászat. — Júniumi éjszakák. Regények. Ford. Aradi Nóra. Bp. 1950. Szépirodalmi Kk. 151 old.

Dumitriu: Családi ékszerek. Regény. Ford. Réz Ádám. Bp. 1950. Szépirodalmi Kk. 146 old.

— U. az. — Bp. 1954. Szépirodalmi Kk. 299 old. (Olcso Könyvtár.)

Leonid Leonov

OROSZ ERDŐ

Új Magyar Könyvkiadó. Ára 44.50 Ft.

A polgárháború győzelmes befejezése után fellépő új szovjet írónemzedék gárdájába tartozik Leonid Leonov. Elbeszéléseit, regényeit Solohov, Osztrovskij, Furmanov, Fagyejev, Fegyin írásaival egyidőben ismerte meg a szovjet olvasóközönség. A Nagy Honvédő Háború idején írt „Invázió” című színdarabjéért Sztálin-díjat kapott. „A jelentéktelen ember” című színművét most játsszák a Magyar Néphadsereg Színházában.

Legújabb regényét, az Orosz erdőt 1953-ban írta. A több, mint 600 oldalas mű középpontjában, mint arra a cím is utal, az orosz erdők, pontosabban a helyes erdőgazdálkodásért vívott harc áll. Leonid főhőse, Ivan Matvejevics Vihrov professzor egész életét az amerikai stílusú rablógazdálkodás elleni küzdelemnek szenteli, amely csak pusztítja az erdőket, anélkül, hogy gondoskodnék a kiirtott erdők pótlásáról. A szerző regényét 1941-ben, a német fasizmus hitszegő támadásának napján indítja el, azonban egyes fejezetek állandóan visszanyúlnak a múltba. Ezzel is jelzi az író, hogy e küzdelem gyökerei mélyen visszanyúlnak a forradalom előtti évekbe. A szakmai téma ellenére a regény alaphangja erősen romantikus. A romantikát elsősorban a jellemzés módszerében találhatjuk. Az író a nagyszerű szovjet emberek egész sorát vonultatja fel előttünk: Vihrov professzort, a szerény, ünnepi babérokra nem pályázó, csak a hivatásának élő tudóst, leányát, a fitos orrú kis komszomolkát, Polját, az Ifjú Gárda hőseinek méltó párját. Ugyanilyen romantikus figura a regény negatív alakja, Vihrov ellenfele, Gracianszkij is, a szovjet rendszer ellenségének sokrétűen megrajzolt típusa. Szinte mániákus gonoszsága, aljassága ellenére sem érezzük azonban elég meggyőzőnek, hogy a szovjet erdőgazdaság ellen elkövetett minden bűnért csupán ő felelős.

A hűség, az eredetivel íróilag egyenértékű fordítás Szöllösy Klára tehetségét dicséri. (M. G.)

A KÖNYVBARÁT MÁRCIUSI SZÁMÁNAK TARTALMÁBÓL

A Könyvbarát-mozgalom könyveiről. — *Írói arcképek: A Csapajev írója — Furmanov, a Nobel-díjas Laxness, Anatole France.* — *Örkény István készülő regényéről.* — *Kis esztétika. A megismerés különböző formái.* — *A könyv történetéből: A középkor könyvtárai, a Vivárium.* — *A könyv a nagyvilágban.* — *A szabadságharc tábori nyomdái.* — *Legkedvesebb könyveim. Veres Péter, Kónya Lajos, Simon István nyilatkozatai.* — *Mosolygó világirodalom.* — *Könyvkiadóink terveiből.* — *Eseménynaptár.* — *A legújabban megjelent könyvek ismertetései.* — *Keresztretjévény.*

Walter Scott

IVANHOE

Ifjúsági Könyvkiadó. Ára 31,50 Ft.

Közel másfél évszázaddal a regény megjelenése után már kétségtelen, hogy nem egyedül a témaválasztás az Ivanhoe varázsának forrása. És ha igaz is, hogy Scott e művével új irodalmi műfajt: történelmi regényt teremtett, jelentőségét, el nem évülő népszerűségét mégsem csupán ez magyarázza.

Az Ivanhoe azért változatlanul gyönyörködtető olvasmány, mert írója összhangot tudott teremteni a romantika nemes hagyományai és a realista regény társadalom-kritikája között. Scott hősei — XII. századvégi lovagok, szegénylegények, parasztok — háborúskodnak, lovagi tornákon viaskodnak egymással, lányokat rabolnak, boszorkányokat égetnek, de e romantikus kellékek mögül mégis a történelmi kor viszonyainak és szereplőinek hiteles arca bukkan elő. És a romantikával párosuló, a történelmi hitelesség, az izgalmas cselekmény, a regény mintaszerű felépítése mellett a *humanista szellem* teszi Scott művét maradandó értékűvé. A regény a középkorban játszódik, de az író saját korához sőt a mi korunkhoz is szól: állást foglal a vallásos vakhit, a háború, a faji gyűlölet, a nacionalizmus ellen. Rebekában Scott nemcsak egy vonzó leányalakot teremtett, de vádat is emel mindazok ellen, akik az igazi humanizmus útjáról letérnek. „Hatalmas Isten! — mondja a leány. — Hát azért teremtetted az embert a magad képmására, hogy... ilyen kegyetlenül megnyomorítsák egymást?”

Scott nagy erénye a színes, eleven emberábrázolás: minden hőse kitűnően rajzolt típus, Richard királytól kezdve Wamba bolondig. Ugyane színesség, túlarádó elevenség jellemzi az események leírását is, akár várvívásról, akár lakomáról van szó. Mindezen felül a regényt — a sötét események ellenére — lélek-ből jövő humor teszi kedvessé.

Színnei Tivadar fordítása kiválóan alkalmazkodik tárgyához, mai nyelven is érzékeltetni tudja a történelmi kor levegőjét, a regény fordulatos cselekményét, a változatos jellemeket.

(Vámosi Pál)

A KÖNYVBARÁT SZERKESZTŐSÉGE köszönetét fejezi ki Nyilasi Sándor budatétényi, Békés György hatvani, Major Margit alapi, Szert Iona dédestapolcsányi, Varga Tibor pápai, Liborcz Alice budapesti könyvtárosoknak, valamint a budapesti Művelt Nép és a dorogi könyvesboltoknak; lapunk barátainak, akik a legtöbb előfizető szerzésével eredményesen segítették lapunk olvasótáborának növelését.

Jacobsen

NIELS LYHNE

Új Magyar Könyvkiadó. Ára 15,— Ft.

Jacobsen fejlődésregényének, a Niels Lyhne-nének óriási hatása volt nemzedékére. Tudjuk, hogy Rilke is csodálói közé tartozott. Valóban, Jacobsen a XIX. század dán irodalmának legkiemelkedőbb alakja, oly koré, amikor a szépség gazdag fénye már elfordulóban volt egy vak és rabszolgalelkű nemzedéktől.

Jacobsen hőse jellemének eredeztetésében az átöröklés és környezet erőitől való függését mutatja be, majd lelki fejlődésének elmélyült művészi rajzát adja. Az a roppant érzékenység, amely a természet leírásában és az emberek lélektani átvilágításában Jacobsennél megnyilvánul, továbbá kifejezőeszközeinek gazdagsága ma is hatással van az olvasóra. Jacobsen az impresszionista próza legnagyobb mestere a világirodalomban.

Jacobsen a modern magányosság és az élet után való meddő vágy ábrázolója. Hőse azon emberek egyike, akik nem élnek békében önmagukkal és ezért nagyon is rászorulnak arra, hogy másoknál keressenek megnyugvást. Nielsben nincsen elegendő kitartás, nem tudja önmagát kellően koncentrálni. Valami hiba van benne, valami olyan fogyatékoság lényé legmélyén, amely megakadályozza, hogy igazán kihozzon magából valamit, hogy kiteljesedjen igazi önmagává.

A Niels Lyhne én-regény, a századvég elernyedte, fáradt, szomorú emberének kifejezője. Ezzel ellentétben áll az a következetesség, melyet a szellem szabadságáért, a humanista életeszemléyért küzdve tanúsít. Ezek is Jacobsen vonásai, aki, amennyire szelíd természete megengedte, harcós materialista volt. Nagy hatással volt rá Feuerbach filozófiája. Niels Lyhne így foglalja össze világnézetét: „Azon a napon, amikor az emberiség felszabadultan újjonghatja: nincs Isten, azon a napon, mintegy varázsütésre új ég és új föld születik. A szférákból fenyegetően néző mennyei szempár helyébe akkor lép csak az ég végtelen és szabad térsége. A föld csak akkor lesz igazán a miénk és mi az övéi, ha az a világ, mely az üdvözlésben és a kárhovatban hisz, szétpattan, mint egy buborék... A szeretetnek az a roppant áradata, amely jelenleg Isten felé tör, akkor, ha az ég üres lesz, előnti a földkerekséget...” A fordítás a dán eredetiből Faludy György munkája. (Katona Jenő)

Dickens

A PICKWICK-KLUB

Új Magyar Könyvkiadó,
Ara félvászon 65.—, egész v. 71.— Ft.

Kosztolányi ugyan a divatjamúlt cz-betűtől búcsúszván ezt írta: „Íme a sir-felirata: Czammogó voltál szegény cz, czáltalán cziczoma és elpusztultál czim-bora. No, isten veled.“ — Mégsem ilyen egyszerű a megszokottól megválni. Aki sokat forgatta, olvastatta Dickensnek 1906-ban, a Révai-testvérek kiadásában és Hevesi Sándor fordításában megjelent Pickwick-Club-ját, megszerette ezt a könyvet. De nemcsak a könyvet, hanem hibáit, fordításbeli gyengeségeit is, sőt még avatag cz betűit is. És most, az új átdolgozás láttán akaratlanul is gyanakodva lapozgat a szépkülső új könyvben: vajon mit hozott a régi Hevesi-fordítás átdolgozása? Mi újat, szebbet nyújt?

Nos, a gyanakvó megnyugodhat. A „portörítés során“ ugyan néhol megkarcolódott a patinás felület, de általában közelebb került a könyv nyelvezete a maihoz — ami erény is, de hiba is lehet.

A régi kiadásban például a vándorszínesz így avatkozik bele Pickwick úr és a békocsis vitájába: „Miféle tréfa ez?“, az újbán pedig ezt mondja: „Mi ez a cirkusz?“. Úgy érezzük, a „cirkusz“ szó nem elég időtálló, hiszen tegnap még (s valóban, szinte tegnap volt!) az utca nyelvén ez a helyzet „balhé“ volt, s ki tudja, meddig él a „cirkusz“? Vagy egy másik helyen a régi szerint: „... ahol Pickwick úr és barátjai állottak“, az új szerint: „... ahol Pickwick úr ácsorgott kis barátaival“. Furcsa ez a „kis barátai“ kifejezés, hiszen a pocakos *Tupman* úr, a költői lelkületű *Snodgrass* úr, vagy a sportoló képességeivel kérkedő *Winkle* úr kinőtt már abból a korból, amikor Pickwick úr „kis barátainak“ lehetett volna őket nevezni. Az ilyen és még néhány hasonló modernizálástól eltekintve az átdolgozás — *Ottlik Géza* munkája — jól sikerült.

A regény meséje oly egyszerű, hogy szinte nincs is. A naív Pickwick úr és három barátja utazgatással gyarapítja ismereteit. Dickens megjáratta velük az idillien festett angol vidéket, de Pickwick úrral az adósok börtönét is, (ami az írónak másutt is előforduló témája), s nem tud róla elég sok rosszat írni. Kikapasztalják — s az író kifigurazza — az angol élet számos furcsaságát, visszatetsző, felháborító farizeizmusát, amelyek között naívan csetlenek-botlanak, miközben a Sancho Pansaián józanészű inas, Weller Samuel szinte kézenfogva vezeti

ki őket a nem egyszer veszedelmessé váló hínárból.

Benedek Marcell előszava sokat segít a meleg humorral megírt regény és Dickens egész életművének megértésében. A Pickwick-Klub a Világirodalom Klasszikusai-sorozat egyik közkedveltségre joggal számottartó könyve. (K. E.)

Kaján Tibor

KAJÁN RAJZOK

Magvető Könyvkiadó. Ara 16.— Ft.

Karikaturistáink rajzai egész a legutóbbi időkig csak a Ludas Matyi és más folyóiratok hasábjain láttak napvilágot. Így kurta élet után feledésre, elmúlásra voltak ítélve. Hogy mennyire méltatlanul, ezt most látjuk, hogy Kaján Tibornak a legutóbbi tíz évben rajzolt karikatúrái kötetbe gyűjtve megjelentek. Nemcsak érdekes és mulatságos könyv ez, hanem — bátran állíthatom — izgalmas is. A gúnyrajzoló szemszögéből nézve — az elmúlt tíz évnek a történetét is tartalmazza. A legrégebb rajzok sem avultak semmit, sőt, még mulatságosabbnak — mert derűsebbnek — tűnnek tíz év távlatából. 1945. első hónapjaiban nagyon „komoly“ valóság volt például az, amit egy kis rajz ábrázol: egy csonttá és bőrré soványodott alak áll az orvos előtt, s azt mondja: „Nem tudok enni“, az orvos: „Hm, ... mit adjak magának?“, a beteg: „Az élelmiszerjegyeit!“. Ma ez megmosolyogtató s tanulságos emlék. De nemcsak a letűntet idéző rajzai fogynak meg s készítenek mulattatva és szórakoztatva gondolkodásra, hanem úgy szólván mind. Kaján ért hozzá, a jellemző, a lényeges hibákat, gyengeségeinket tűzze tolla hegyére, s nemcsak apró szokásainkban, hanem jellemünkben, s társadalmi életünkben fellelhetőket is. Sokszor önmagunkon nevetünk, s kínosan nevetünk, ha rajzait nézegetjük. Sok olyasmire figyelmeztet, amit, ha komolyan vágnának a szemünkbe, megsértődnénk, de így, humorba csomagolva, elviselünk, s talán — itt-ott — okulunk is belőle. (Z. V.)

A notórius kölcsönkérő megfélemezése

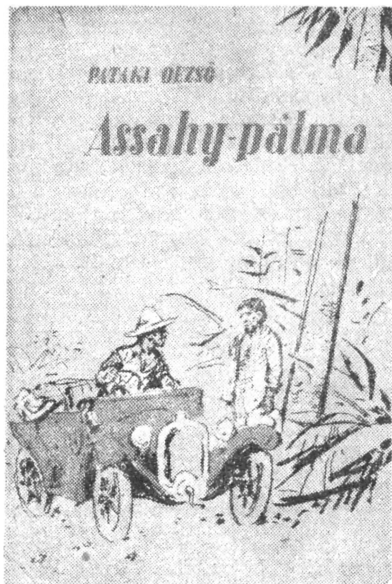
Pataki Dezső

ASSAHY-PÁLMA

Dunántúli Magvető, Pécs. Ára 13,50 Ft.

„E kötet egy kitűnő fiatal író mutat be, ki — mint valamennyiünk — bizonyára gyakran tévedett, de csak egyszer vétkezett: azzal, hogy meghalt.“ Így kommentálja *Déry Tibor* előszava *Pataki Dezső* novellás kötetében a szerzőt, akinek egyetlen önálló kötete sem jelent meg életében, s rövid lélegzetű írásai is csak hébe-hóba kaptak nyomdafestéket. Hivatalos „forschriftok“ és megrögzött társadalmi konvenciók szerint még írónak sem ismerték el. E poszthumusz-kötet novellái láttán egyszerű erkölcsi megfontolások szerint azonban egy kitűnő hivatásos íróval gazdagodott nemzeti irodalomtörténetünk. A nagyközönség körében eddig sajnálatosan ismeretlen Pataki csakugyan hivatásos író volt, mert hittel, alapos mesterségbeli tudással és élményszerű hűséggel írta mindazt, ami tíz évvel tragikus halála után, íme, közkinccsé vált. Remekműveket írt.

Keveset, de jól és igazat. Menekülni kívánva a hazai mostoha sortól, rövid élete egy időszakában Latin-Amerikában szeretett volna új hazát találni, miként több más magyar kortársa. Keserves tapasztalatai, élményei haza hozták ama belátással, hogy a külföldi szenvedéseknél magasztosabb itthon, szülőhazájában szenvedni, s amennyire csak lehet, itthon küzdeni azok ellen, akik miatt az igaz embereknek szenvedni kell. Ezzel a tanulsággal braziliai élményű novelláit —

a kötetnek mind a 12 novellája a braziliai életet tükrözi — a magyar olvasók lelkéhez témában is igen közelállóknak érezzük. Nem kalandos messziség az, ami megragad e kis remekművekben, hanem ami a tengerentúli szenvedők nyomorúságában s lelki elesettségében a mi egykori hazai állapotunkkal volt siralmasan rokon.

Remekművekről beszéltünk. Csakhogy ezek a remekművek, fájdalom, torzók. Mert a szerzőt úgy ragadta ki közülünk a tragikus halál, hogy nem írhatta meg a legszebb hátrahagyott művénel is remekebbet. (N. T.)

Baktai Ferenc

A KÖBÁNYAI ELŐÖRS

Szikra Könyvkiadó. Ára 3,20 Ft.

1944 sötét emlékezetű őszén a Kommunista Párt egyik központi vezetőségi tagja felkeresett egy kis kőbányai munkásházikót. Néhány nappal később új „lakók“ költöztek az eldugott házba. Némelyek civilben voltak, mások egyenruhában, puskával jöttek. Hamarosan ugyancsak megszorodott a kőbányai nyilas nyomozók munkája. Ismeretlen egyének röplapokat szórtak, majd táborig telefonvonalakat vágtak el. A párt Kőbányán is felvette a harcot a nyilas nemzetvesztők ellen...

Egy büntetőszázadba hurcolt kommunista munkás Komáromban lekapcsolt két vagon fegyvert és lőszert egy Németországba irányított szerelvényről. Egy héttel később egy raccsoló beszédű, pökheni horthysta tiszttel jelent meg embereivel a ferencvárosi pályaudvaron és szekerekre rakatta a fegyverrel és lőszerral megtöltött két vagon tartalmát. Ettől kezdve egyre több nyilas járőr nem tért vissza reggelre. Kommunisták kezében dördült el a fegyver...

Így kezdték harcukat a kispest-kőbányai partizánok. Történetük 1945. január elején ér véget. A szovjet csapatok elérkeznek a szabályos katonai egységnek álcázott partizánok szállásáig, s ekkor a partizánok tüzet nyitnak a német csapatokra és egyesülnek a felszabadító szovjet katonákkal.

Felszabadulásunk tizedik évfordulója komoly lendületet adott a felszabadulásunk történetével foglalkozó irodalomnak. Ez a kis könyv egyik értékes darabja ennek a témakörnek. Legnagyobb sikere az ifjúság között lesz; hiszen a könyv szereplőinek javarésze ifjúmunkás, és cselekménye is elsősorban a fiatalok képzeletét ragadja meg.

A Szikra Könyvkiadó érdeme, hogy a szépen illusztrált és térképvezérléssel is ellátott kis kötet olcsó, mindenki számára elérhető áron lát napvilágot. (B. Gy.)

Heinrich Mann
AZ ALATTVALÓ

Új Magyar Könyvkiadó. Ara 28,50 Ft.

„Aki másokon taposni akar, annak túrnie kell, hogy rajta tapossanak, ez a Hatalom vastörvénye“. Ebben a mondatban sűríti össze Heinrich Mann híres „alattvalójának“, Diederich Hesslingnek jellemét, életfilozófiáját és programját is. Puhány, akarattalan, félszeg, ellen-szenves, pedantériára és féktelenségre egyaránt befolyásolható bábuként ismerjük meg Diederichet pályafutása elején, hogy terrorista, minden cselszövésre és kegyetlenségre képes, hatalmi tébolyában és sikereiben elvakult politikusként búcsúzzunk el tőle a regényt záró szégyenletes emlékmű avatónnepségen. De életelve, politikai meggyőződése most is csak a Hatalom szolgálata. Császárhűsége, konzervatívizmusa, nacionalizmusa, mind erről az egy töről sarjad. Vigyázat, ilyen, embernek csúfolt férgeket tenyészt ki a zsarnokság! — ez a könyv első tanulsága. Vigyázz, ilyen aljas, mindenre képes gazfickók vállán nyugszik a nép ellenségeinek uralma — ez a második.

Néhány évvel ezelőtt filmszínházaink nagy sikerrel játszották Budapesten is az Alattvaló filmváltozatát. S akik a filmet látva a regényre emlékeztek, most — a regény új kiadását lapozgatva — a film néhány felejthetetlenül mulat-ságos jelenetét látják megjelenni a képzetet vásznan. Milyen ellenállhatatlanul humoros, és mégis mennyire mélyen le-leplező például Hessling és Guste násza, mikor a szerelmi hév legmámorosabb perceiben az ifjú férj a császár iránti kötelességeikre emlékezik, mondván: „a dolog magasabb célja az, hogy becsülettel szolgáljuk öfelségét és haderejét derék katonákkal szaporítsuk“. A legtöbb amit a regénytől kapunk: Diederich megszólalásig eleven és a legapróbb rezdülésekig hiteles jellemzése, a karrierizmus, szervilizmus, nacionalizmus, a császárhűség és konzervatívizmus pontos és elemző természetrajza, amely nemcsak a vilmosi időkben, hanem mindenkor érvényes, elrettentő példa. Érvényes és tanulságos még akkor is, mikor a Diederich Hesslingek már nem „a siker emberei“, nem a hatalom támaszai, hanem a nép győztes hatalmának ellenségei.

Heinrich Mann kitűnő regényét *Lányi Viktor* gördülékény, szép és szellemes fordítása hozza közel a magyar olvasókhoz. A remekebbnél remekebb illusztrációk alkotóját a kötet nem tünteti fel, s így feltételezzük, hogy a német nyelvű kiadásból vette át — helyesen — az Új Magyar Könyvkiadó. (F. A.)

Györe Imre
FÉNY

Magvető Könyvkiadó. Ara 3,50 Ft.

Vidékről származó huszonkét esztendő fiatalember jelentkezik e harminc-negyven verssel és máris fel kell figyel-nünk hangjának sokat ígérő melegségére, színeire, formakészségének változatosságára. A költemények tanúsága szerint az ifjú költő József Attila, Illyés Gyula és Juhász Ferenc nyomdokain halad magabiztos, bátor léptekkel. Györe már annak a generációnak képviselője, mely élményei javát a felszabadulás után szerezte. A régi világot jelentő multhoz csak a koragyermekkor laza szálai — első emlékek — kötik. A paraszti nyomor e korszakát a személyes élmény helyett ő is egyre inkább az Apa, Nagypapa egykori életének idézésével fejezi ki. Györe e csoportba tartozó néhány tömörveretű verse (Öregapám, Régi karácsony, Nyomor, Számadás) mellett tájleírásából és szerelmes dalai érzékletes képeiből érezzük, hogy valóban költő jelentkezett. Dicséretül még hadd említsük meg, hogy *e lírában nyoma sincs az ifjú költőinkre oly gyakran jellemző koravén fáradtságnak.*

Györe további fejlődését a valóság izzó kérdéseivel való bensőséges találkozás fogja elősegíteni. (V. B.)

K. Fegyin

VÁROSOK ÉS ÉVEK

Új Magyar Könyvkiadó. Ara 26.— Ft.

Fegyint, a szovjet próza ez idős, sajátos stílusú képviselőjét nem legújabbán megjelent könyvei alapján ismeri meg a magyar olvasó. „Az első örömök“, a „Diadalmas esztendő“ s „Az Arkturusz szanatórium“ alapján kapott kép most csak teljesebbre kerekedik az 1955-ben megjelent „Európa elrablása“ és a „Városok és évek“ című regényekkel.

A „Városok és évek“-et több mint harminc évvel ezelőtt írta Fegyin. A könyv egyik hőse Andrej Sztarcov orosz fiatalember, aki az első világháború előtt Németországba vetődött s ott is rekedt a háború idejére. A regényben a korabeli Németország életének, társadalmi arcának olyan jellemző vonásai bontakoznak ki, hogy az író méltán mondja könyvről: egyik hőse maga a háborús Németország. Andrej Sztarcov a háború előtti orosz értelmiségi fiatalosság egyik sajátos típusának képviselője, aki — miként hozzá hasonló kartársai — gyűlöli a háborút, de a dolgok lényegére vonatkozó felismerései csak részfelismerések maradnak. Elindul a forradalom útján, de

az események, méginkább előítéletei, a forradalom árulójává teszik. A hányatott németországi évek után — egy nagy szerelemmel szívében — hazajut a forradalmi Oroszországba, ott találkozik egykori német festő barátjával, Kurt Wann-al, aki a forradalom szülőhazájában maga is bolsevikká lett. Sztarcovot azonban nem képes megmenteni már barátja sem „... az utolsó pillanatig nem követett el semmit, csak várta, hogy ahhoz a révhez sodorja a szél, amelybe be akart jutni“ — mondja hőséről az író. Andrejt polgári előítéletei és jellemének hibája akadályozták meg, hogy azonosuljon a forradalommal. Gyengesége bűnhöz vezette, bukása az író ítélete.

A könyv által megrajzolt Németország porosz militarizmusának egyes ritmusai-ban már körvonalazva van a későbbi hitlerizmus számos jegye.

Külön érdekessége a könyvnek, hogy bevezetésképpen alapos önéletrajzi írást közöl Fegyin tollából, az utolsó lapokon pedig az író gazdag elemző jegyzeteit a könyvről, a könyv hőseiről és Németország útjáról. A fordítás munkáját Miklós István és Szentimrei Jenő végezték. (Szűcs Andor)

Fegyin: Az Arkturusz szanatórium. Regény. Ford. Lányi Sarolta. Bp. 1954. Új Magyar Kk. 134 old.

Fegyin: A diadalmas esztendő. (Regény.) 1—2. kötet. Ford. Gergely Viola. 3. kiad. Bp. (1950.) Révai. 330, 310 old.

Fegyin: Első örömök. (Regény.) Ford. Gergely Viola. 3. kiad. Bp. (1950.) Révai. 340 old.

Kalász Márton

HAJNALI SZELEK

Dunántúli, Magvető. Ára 2,50 Ft.

Az utóbbi években az irodalmi folyóiratok hasábjain többször találkoztunk az egykori kiskanászból lett fiatal költő, Kalász Márton erős valóságérzéről tanúskodó hamvas verseivel.

Költeményeinek összessége még inkább hitelesíti e megállapítást. A verset kiváltó élmények a falu apró, mindennapos jelenségeiből születnek meg. A realista költői látásmód varázsára a poézis sugaraiban ragyog a szítáló eső, a köcsög az asztalon és a szálló vadlibák sora. De éppen fejlett valóságglátása menti meg a szerzőt az „ezüstös, aranyos“ parasztidillek romantikájától, az emlékekben való megrekedéstől. A felszabaduláskor tízesztedősnél alig idősebb ifjúnak a mai valóság kifejezése nem program, hanem magától értődően természetes.

Kalász a jelen dalosa, aki *A részeg, Egy aggintézet homlokára, Sárhátú búcsú, Hordárok nevében, Nyári zivatar, Búcsú*, de méginkább valóban töretlenül szép és formailag tiszta *Szegődés* című önéletrajzi elbeszélő költeményében az emberi viszonylatok, a régi és az új küzdelmének hivatott lírai kifejezője. Verseiben tömörség és egyszerűség, erőteljes kép-teremtő készséggel párosul.

Úgy hisszük, a magyar falu ismét költőt küldött. (*Vihar Béla*)

IFJÚSÁGI MŰVEK

Jékely Zoltán

CSUNYINKA ÁLMA

Ifjúsági Könyvkiadó. Ára 14,— Ft.

Ha a könyv műfaját kellene meghatározni, csak némi habozással lehetne azt mondani róla, hogy mesekönyv. Inkább különös költői játék egy kislány álmáról. Költői játék, amelyben részt vesz néhány báb és egy kitűnő fényképész is.

Csunyinka, az ötesztedős kislány valahol a Dunamenti erdők alatt lakik egy kis deszkaházban, ahol valamikor régesréggen egy vár állott. Csunyinka sokat hall a vár régi lakóiról, nem csoda hát, hogy éjszaka az ezüstszerű holdsugáron eljönnek hozzá különféle csodás lények, egy királyfi színarany biciklin, egy királynő drágamivű rolleren és triciklin egy majom. Cendrő királyfit számtalan vesztélyből menti ki az ügyes, jószívű Csunyinka, ezért jutalmul elviszik Mordias király várába. A király azonban nem engedi, hogy Cendrő királyfi eljegyezze Csunyinkát. Cendrő kimenekül szomorú rabságából és utoléri a lányt, aki közben hazatért. És ha leánykát egy hangosan kukorékoló fehér kakas fel nem verné álmából, tán még a kézfogót is megtartanák.

A csengő rímekbe szedett bájos történetet nem csupán illusztrálják, hanem szervesen kiegészítik a kiváló fényképek. A bábok tervezője és készítője, *Girardi Kornél* tökéletesen átérezte a történet hangulatát és kifejezésre is tudja juttatni. A fényképeket *Gink Károly* készítette. Művésziek, szépek, egyszerűek.

Dicséret illeti az Ifjúsági Könyvkiadót, amiért költő mesekönyvét adta ajándékkul a gyerekeknek és a tartalomhoz méltó kiállításban jelentette meg ezt a szép könyvet. (*Szilágyi Lilla*)

Jékely Zoltán: Felséges barátom. Bp. 1955. Magvető. 199 old. (Vidám Könyvek.)

Komjáthy István
MONDÁK KÖNYVE

1936. évi Könyvkiadó. Ára 30,— Ft.

Széles koncepciójú, nagygényű mű a Mondák könyve. A magyar mitológiát úgy igyekszik összeállítani, hogy az mind tudományos, mind pedagógiai, mind pedig művészi szempontból megfelelő olvasmánnyá kerekedjék.

Az író utószava beszámol a könyv anyagának forrásairól:

1. Magyar népmeséket használ fel Komjáthy István — részben a közvetlen halomásból szerzeteket, részben tudós gyűjtésből összekerülteket. Ugyanilyen utakon kerültek hozzá feldolgozásra egyéb mitológiai elemek: szokások, babonák, rigmusok.

2. Tanulmányozta a rokonnépek hitregei anyagát, népköltészetét.

3. Magyar őstörténeti kutatásokat végzett László Gyula idevágó munkája (a honfoglaló magyar nép élete) segítségével. Felkutatta a külföldi és magyar krónikások megfelelő anyagát.

4. Végül művészi ihletést nyert Arany János: Buda halálából.

Szerkezetileg a könyv öt részre tagolódik: az első két rész (Puszta és Hunor) különböző mitológiai mozzanatok önálló történeté szövése, A harmadik rész (Kevé) átmenet a mondaiság és a történelmiesség között: történelmi kutatások eredményein alapszik, de a mondák, krónikák felfogásában és anyagában sok a naivitás és az anakronizmus. A negyedik és ötödik rész (Attila, Almos) hazai krónikáink történeti anyagát tartalmazza.

Az író megjelöli távolabbi célját: a kötet folytatásaként fel akarja dolgozni a királymondákat, majd a Hunyadi monda-kört.

A könyv anyaga műfaját illetően is roppant változatos: a prózai elbeszélő részek között betétként szerepelnek különböző rigmusok, regölések, népdalok, medvénekek, népballadák, népi szólások. Mindezt a hatalmas és heterogén anyagot az író bizonyos eszmeiségek szolgálatába kívánja állítani. Erősen kihangzik például az a tétel, hogy „csak hősként érdemes élni”, vagy az a kérdés, hogy „mi az ember dolga a földön?” A felelet: „hogy szembenézzen a bajokkal, s megküzdjön velük”.

A 10—14 éves közönségnek az olvasmánnyal szemben támasztott egyetlen igénye a szórakozás; az idősebb olvasó már bizonyos tudományos és művészi érdeklődéssel közeledik a művekhez. A hatalmas mondagyűjtemény — úgy látszik zsúfoltsága miatt túlszórakoztatja, fásaszt-

ja a kisebb gyereket. Az egymásba folyó csodás történetek nem hatnak megnyugtatóan az alsóbb korosztály olvasóira. Még egy — az író hibáján kívülálló — oka is van a mondák fásasztó hatásának: olyan szimbolikával van dolga a gyerekolvasónak, melyek merőben újak, szokatlanok számára. A nyugati mesekultúrán nevelkedett nemzedékek egészen más jellegű meseanyagot hagyományoztak utódaiknak, mint a magyar mondák gyűjteménye. Márpedig a napjainkban megélenkült népmesekultusz, a sok magyar népmese-válogatás világos kapcsolatot mutat a magyar mitológiával. Ezért hasznos és időszerű kiadvány Komjáthy István könyve. (V. P-né).

**ISMERETTERJESZTŐ,
TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVEK**

V. V. Sztaszov

OROSZ MŰVÉSZET

Képzőművészeti Könyvkiadó, Ára 95,— Ft.

A XIX. század második felének orosz festészetéről szólnak a közel kétszázoldalas mű tanulmányai Vlagyimir Vasziljevics Sztaszov, a múlt században élt orosz művészeti kritikus tollából. Sztaszov működése a művészeti kritikában párhuzamos volt a nagy orosz forradalmi demokraták, Belinszkij, Cserniszovszkij és Dobroljubov, az irodalomkritika terén folytatott munkásságával.

Sztaszovnak legkiemelkedőbb tanulmányai és kritikái azok, amelyeket az orosz Vándorkiállítási Társaság (Peredvizsnyikek) kiállításairól és egyes tagjainak munkásságáról írt. Ezeknek az írásoknak válogatott gyűjteményét tárja elénk e mű, amelyből megismerhetjük a múlt század második felének, az orosz realista művészet forradalmi szakaszának értékeit.

Sztaszovnak már 1953-ban megjelent magyar nyelven Az orosz művészet huszonöt éve című műve (a Művelt Nép Könyvkiadónál.) E tanulmányok olvastán kibontakozik előttünk az orosz festészet aranykora, mestereinek haladó szelleme, mesterségbeli tudása, alkotásaiknak társadalomnevelő szerepe és Sztaszov kritikai jelentősége. Tizenhét kisebb-nagyobb tanulmányt tartalmaz a mű, melyek közül különösen a Repin, Szurikov, Siskin és Verescaginról szólók ragadják meg az olvasó érdeklődését. A két év előtti orosz festészeti kiállítás minden látogatója élénk emlékezéssel fogja a kötetben az akkor eredetiben megismert képek egy részét viszontlátni.

A kötetet Bacher Béla előszava vezeti be és a Vándorkiállítási Társaság tagjainak rövid életrajza és jellemzése, valamint gazdag, száztizenhárom lapnyi, részben színes képanyag egészíti ki. A reprodukcióknak, sajnos, nagy hibája, hogy nem az eredeti művekről, hanem azok reprodukcióiról felvett fényképek alapján készültek. (Cz. Á.)

Gábor Andor

ÖSSZEGYŰJTÖTT CIKKEK I.

Szépirodalmi Könyvkiadó. Ara 32,— Ft.

Az olvasók széles tömegei nagy örömmel szereznek arról tudomást, hogy Gábor Andor összegyűjtött művei most egymásutáni kötetekben megjelennek. Az 500 oldalas könyv, összegyűjtött cikkeinek első kötete, az 1920—21-ben Bécsben írt cikkeit tartalmazza, a Bécsi levelet. Ezt a kötetét úgy őrzik azok, akiknek megvan, hogy már szinte hozzáférhetetlen. Ez természetes is, hiszen a Horthyuralom első éveinek szörnyűségeire kegyetlenebbül, maróbb gúnnyal, leleplezőbben senki se mutatott rá, mint ezekben a bécsi cikkeiben Gábor Andor. A proletárdiktatúra utáni világ börtönében töltött több hónapja után került Bécsbe és ott hihetetlen elszántsággal és bátorsággal kezdte meg harcát az akkori magyar világ gonosztevői, gyilkosai, törpe törtetői ellen. A gúny ölé fegyverével harcolt ellenük. Horthy, József kir. herceg, Osztenburg, Héjjas és a többiek go-

noszságait velejükbe látóbban senki se mutatta meg nála. Távol élve is mindenről tudott, ami az országban történt és ezekben az írásaiban mindent le is leplezett. Rákosi Jenő, Andrassy Gyula, vagy Friedrich István, Bangha Béla, Herczeg, Hegedüs Lóránt és Zadravetz — nincs hely a hosszú soron itt végighaladni, mind sorra kerülnek kegyetlen valóságukban ezekben a cikkekben.

A múlt finnyás bírálói Gábor e cikkeinek hagját bírálták, útszélinek, gyűlölködőnek mondták. Igaz, hogy gyűlölet is fűti át sorait, de ez érthető: írójuk gyűlölte a gonoszt, az aljasságot, mindent, ami népe, hazája vesztere tört. E gyűlölet mögött azonban határtalan szeretet élt az ártatlanul üldözöttek, a hazának és a népek a szeretete, és az eszméé, amelynek diadala szabadított meg bennünket attól a világtól. (Simándi Béla)

Osváth Béla

SZIGLIGETI

Művelt Nép Könyvkiadó. Ara 13,— Ft.

Szigligeti Ede, az úttörő drámaíró és közepes színész élete a tulajdonképpeni tárgya Osváth Béla könyvének, ami azonban ugyanakkor a magyar színház történelméről és a magyar drámairodalom múlt századi fejlődéséről is érdekes áttekintést nyújt. Elsősorban azért érdekes — és jelentős értékű — ez az irodalmi és színház-történeti áttekintés, mert az eseményeket, adatokat a kor társadalmi és nemzeti problémáinak tükrében tárja fel s így Szigligeti életpályája, e könyvben érintett irodalmi és színházi problémák igen sok mondanivalót tartalmaznak a mi korunk olvasói, sőt írói számára is. Szigligetinek és sok kortársának — íróknak, színészeknek — élete, harcok állásfoglalás a népügye mellett. Erdemeiket még célkitűzéseiknek társadalmi helyzetükből eredő korlátai sem homályosítják el.

Hasznos könyv a „Szigligeti“ azért is, mert magának a népszínműnek értékelésével is foglalkozik, legalábbis felveti ennek az értékelésnek szükségességét, s megfelelő alapot is ad hozzá. Osváth munkája legfeljebb ott kifogásolható, ahol — megfelelő tárgyi alap nélkül — Szigligeti szocialista kapcsolataira következtet.

Szólni kell a bő jegyzetanyagról, mely sok helyen valóban gazdagítja az ismereteket, megkönnyíti a kor és az események megértését. Feleslegesegek azonban a könyvvégi jegyzetek, melyek csak a minduntalan lapozni kényszerülő olvasó idejét rabolják, anélkül, hogy bármit nyújtanának. (Hajdu Ferenc)

Henszlmann Lilla

STROBL ALAJOS

Képzőművészeti Könyvkiadó. Ara 50.— Ft.

A Magyar Mesterek sorozatban Strobl Alajosnak, a nagy magyar szobrásznak pályaképét írta meg *Henszlmann Lilla*. Könyve végigkíséri a művészt munkásságának egész folyamán, s annak különböző periódusain, amelyek közül az első a hetvenes évektől a Milleniumig, a második az első világháborúig s a harmadik az első világháború katasztrófájától haláláig tartott.

A nagy alapossággal megírt munka legjelentősebb realista szobrászunk komoly megismerését teszi lehetővé mindazok számára, akiknek érdeklődését egyébként csak az operaházi Liszt és Erkel szobrok, a Múzeum-kerti Arany János, továbbá a Semmelweiss és Jókai emlékművek s talán legszebb műve, az Anyánk ragadták meg. Stroblnak remek s máig felül nem múlt portréiban kora igen sok jellegzetes egyéniségét, például Vajda János, Pulszky Ferenc, Keleti Gusztáv, Szilágyi Dezső, Szinyey Merse Pál, Jászai Mari-t örökítette meg. Mindezek összefoglaló elemzését először a szerző kísérli meg.

Henszlmann Lilla érdekes képét adja Strobl emberi egyéniségének is. Strobl egész életének berendezésében akként igyekezett korának szürkesége, kispolgári uniformizálása elől menekülni, hogy a valóságot tündöklővé akarta átalakítani, egy új renaissance világot próbált maga köré felépíteni. Ugyanekkor azonban munkamódszerét fegyelmhezesség, fáradtságot nem ismerő kitaró szorgalom és a témába való teljes elmélyülés

jellemezte. Egész életében hajnalban kelt és napestig dolgozott óriási munkabírással és munkaszeretettel.

A könyvet gazdag, az egykorú folyóiratokra és napilapokra is kiterjedő irodalom és nyolcvan reprodukció egészíti ki a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatától megszokott szép kiállításban. (*Czobor Agnes*)

Ákos Károly

A MISZTICIZMUS

LÉLEKTANA

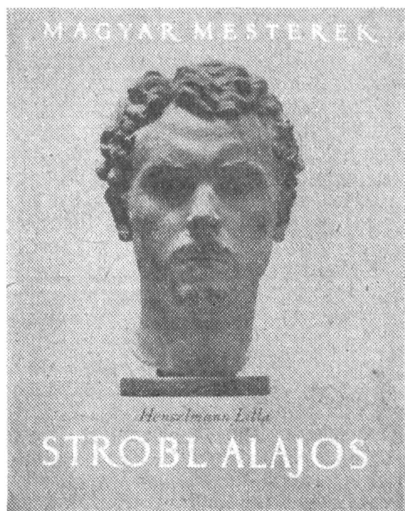
Művelt Nép Könyvkiadó. Ara 14.— Ft.

A miszticizmusnak a részkérdéseiről is kevés munka jelent meg a magyar irodalomban. Ami érdemleges megjelent, az többnyire zárt körben, jórészt különböző szakmabeli olvasók számára. Nem közbömbös feladatra vállalkozott tehát *Ákos Károly*, amikor könyvével valósággal ösvényt vágott egy olyan területen, ahová sem a tudomány szakembereinek, sem a tudományéhes tömegeknek nem volt eddig alkalmuk mélyen betekinteni.

Az olvasó mindenképp előtt nyomon követheti Ákos tolmácsolásában a tudat kialakulását mind biológiai, mind kezdetleges pszichés előzményeivel. Megvilágítja a tudatos gondolkodás és tudatos tevékenység formai és tartalmi föltételeit, a nyelv kialakulását és rendeltetését. Majd a hamis tudat és a nyelv kétös közlési formáján keresztül rámutat a miszticizmus jelentésére, s bemutatja a miszticizmus jelenségeit.

Érdeme a szerzőnek, hogy amit a hamis tudat szerepe nyomán miszticizmusnak tekint, azt nem csupán a vallásban marasztalja el, de a vallási életen innen és túl is. Ily értelemben úgy küzd a vallás hamis szerepe ellen, hogy nem kívánja lebecsülni mindazt az emberségesen pozitív megnyilatkozást, ami a művészet és a tudomány alkotó megnyilatkozásai mellett helyel-közzel a vallásban is megnyilatkozott. Ily értelemben a vallásnak nemcsak a Sztálin-méltatta kultúra-hordozó értelmét becsüli érdeme szerint, de a jószándékú vallásos emberek önértétét sem sérti.

Egy ilyen úttörő témájú könyv alkotó érdemeivel csaknem vellejár valamelyest néhány hiányossága. Hiányoljuk például, hogy a régi miszticizmus fogalmai sorában nem foglalkozik a bilokáció (egyszerre két helyen való megjelenés) hívéseivel, vagy, hogy korunk miszticizmusát csak a spiritizmusra és az újabb asztrológiai elképzelésekre szűkíti. Néhány pongyola fogalmazás is akad a műben, de ezek elenyésző, s könnyűszerrel korrigálható hibák. (*Nagy Tibor*)

Rákos Ferenc

NEMZEDÉKRŐL NEMZEDÉKRE

Művelt Nép Könyvkiadó. Ara 29. —Ft.

Arany János írja „A magyar nemzeti vers-idom“-ról szóló értekezésében, hogy „a közmondatok... magába a nyelvbe olvadva szállnak firól fira, nemzedékről nemzedékre...“ A *Nemzedékről nemzedékre* című orosz-magyar közmondás és szólásmondás gyűjtemény nagy költőnk említett megállapításának további gondolatfűzését is emlékezetünkbe idézi. „*Ki tudná azok nagy részének keletkezési helyét meghatározni? Talán némely példaszó, mely ma is közfoglalomnak örvend, már a Volga partján honos vala...*“

Ezért is érdekes forgatni dr. Rákos Ferenc összehasonlító közmondás- és szólásmondás gyűjteményét, hiszen Volga és Duna térben és időben eddig soha nem volt közelségbe került s azok a magyar mondások — amelyek egy része a Volga partról indult el — ma is „közfoglalomnak örvendenek“ s napjaink embereihez még mélyebb és hasznosabb tanulságokat közvetítenek, mint eddig bármikor.

Természetesen nem annyira érdekesége, mint inkább hasznos volta teszi jelentőssé függelékeivel együtt ezt a szép kiállítású könyvet, amely gyűjtőjének és összeállítójának szavaival: „*izelítőt ad az orosz nép életbölcességének, költői alkotóerejének közmondásokban és szólásmondásokban is megnyilvánuló végtelen gazdaságáról...*“ Igen hasznos lesz ez a könyv a gyakorlatban, mert az eddig ismert segédesszók mellett jó segítséget nyújt az oroszul tanulóknak, tanároknak, orosznyelvű könyvet olvasóknak, fordítóknak és szerkesztőknek. Ezt a hasznosságot segíti a függeléként adott orosz és magyar szójegyzék, a gyűjteményben előforduló leghasználatosabb magyar közmondások és szólásmondások betűrendes mutatója és az ezernyolc orosz közmondás és szólásmondás betűsoros jegyzéke (a megfelelő magyar mondásokkal együtt) az orosz ábc szerint. (P. M.)

Békés István: *Ökölbe szorított szó.* A magyar nép közmondásai és szólásai. Összeállította és bev. ellátta —. Bp. 1952. Művelt Nép. 82 old.

Almásy János: *Hatezer magyar közmondás.* Bp. (191?) Franklin. 376 old.

Tóth Béla: *Szájról szájra. A magyarság szálló igéi.* 2. kiad. Gyűjt. és magy. —. Bp. 1901, Athenaeum. 506 old.

Major Máté

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNET II.

Műszaki Könyvkiadó. Ara 83.— Ft.

A mű első kötete az ősközösségi és rabszolgatársadalmak építészetének történetét tartalmazza. A három kötetre tervezett egyetemes építészettörténet második kötete a feudális társadalmak építészetének történetéről nyújt áttekintést. Az első kötet az *egész világ építészetéről* szól, a második csupán *Európa népeinek építészetével foglalkozik* és csak azoknak a népeknek az építészetét érinti, amelyek az európai építészetre közvetlen hatással voltak. A munka bő ismertetést nyújt Oroszország és Magyarország építészetének történetéről is.

A szerző szerint e mű elsősorban a laikus olvasó számára készült és olyan tudományt kíván népszerűsíteni, amelynek a marxista-leninista elmélettel való összehangolása még csak a kezdet-kezdétén tart, de máris rámutat a dialektikus összefüggésekre és megmutatja a harmonikus fejlődés útját.

A könyv nyomdai kivitelezése, külső megjelenési formája és tipográfiája az első kötetéhez hasonló; a gazdag fénykép- és ábraanyag elsősegíti a szerző fejtegetéseinek mélyebb megértését. (A. L.)

MÉLYÉPÍTŐ MŰVEZETŐK ZSEBKÖNYVE

Műszaki Könyvkiadó. Ara 80.— Ft.

Kultúrmérnöki létesítmények kivitelezésénél a legfontosabb személyek egyike a művezető. A zsebkönyv mindazokat a műszaki alapismereteket tartalmazza, amelyekre a művezetőknek, kivitelező munkájuk során szükségük van.

Áttekintést ad a számtan, mértan, geodézia, fizika, statika, meteorológia, vízrajz és talajmechanika alapfogalmairól, ismerteti a mélyépítőipari anyagok, természetes kövek és kötőanyagok, mesterséges és növényi építőanyagok, fémek, festékek és üveg, folyékony üzemanyagok és ipari gázok fizikai és technológiai tulajdonságait, alkalmazási területeit, majd a mélyépítési föld- és kőmunkák, faburkolatok, téglaszerkezetek, szigetelések, fa-, acél- és betonszerkezetek, út-, víz- és alagútépítések korszerű módszereit yázolja. Külön fejezet írja le a hőerőgépeket, villamosgépeket és kompresszorokat, emelőgépeket és szállítóeszközöket, szivattyúkat és darukat, betonozó és cölöpverőgépeket, út- és vasútépítőgépeket, gépi szerszámokat, valamint üzemeltetésüket, karbantartásukat (A. L.)

Rajki Béla

**A VERSENYŰSZÁS
TECHNIKÁJA**

Sport Lap- és Könyvkiadó. Ara 22.— Ft.

Ez az a könyv, amire nyugodt lélekkel lehet használni az agyoncsépezt szót: hézagpótló. Még inkább azzá teszi, hogy szakember szól minden sorából. Különös jelentőséget ad a munkának, hogy nemcsak az egyes úszásnemek technikáját ismerteti, hanem *pontos edzés-tervet is kidolgoz a versenyző számára: olyat, amit az úszókon kívül más versenyzők is követhetnek. Részletesen tárgyalja a mellúszást, a pillangózást, a delphinúszást, a hátúszást, a gyorsúszást, mindegyiket a legegyszerűbb tudnivalóktól a legfontosabbig: a kar- és lábütem összehangolásáig és a lélegzétvételeig. Aprólékos részletezéssel ismerteti a fordulás technikáját, majd a legjobb magyar és szovjet versenyzők egyéni sajátosságain keresztül megmagyarázza sikereik „titkát”. A könyv végén 21 képes táblamellékletet ad, amelyeknek kitűnő fényképfelvételei a különböző úszásnemek legapróbb mozzanatait is megőrkítik. Kár, hogy a célbaérés pillanatáról, a célbanyúlás tizedmásodperceiről nem szól, pedig bizonyos, hogy erről is volna mondanivalója.*

Úszósportunk soktízezes tábora nagy haszonnal forgathatja *Rajki Béla* jól sikerült könyvét. (K. P.)

Lányi—Wiesinger

AKVARIISZTIKA

Művelt Nép Könyvkiadó. Ara 46.— Ft.

Régen, különösen Rousseau idejében „scientia amabilis”-nak, szeretetreméltó tudománynak nevezték a növények gyűjtését és tanulmányozását. Ma ez az elnevezés méltán vonatkoztatható az akvarisztikára. Megtanít a természetben uralkodó biológiai egyensúly törvényszerűségére, a víz fizikai és kémiai tulajdonságaira, a vízi növény- és állatvilág lélegzése és táplálkozásmódja között mutatkozó lényeges különbségekre, vagyis *ki-csínyben bemutatja és szemlélteti a vizek élővilágát.*

Az akvarisztika mai fejlettségében a tudomány új ágazata. Bár az ókorban is tenyésztettek, vagy neveltek a kínaiak,

a görögök, a rómaiak edényekben, kisebb medencékben „díszhalakat” és egyéb vízi állatokat, de ezeknek nem az volt rendeltetésük, ami Ward és Johnston kísérletei alapján Warrington üveglapokból összeállított első akváriumának lett, amelyben az élő állat a piko (*Gasterosteus*) és néhány csiga, a növény pedig a *Vallisneria* volt. Tulajdonképpen a múlt század ötvenes éveiben fordult a figyelem az új, üveges halmédence felé, amely az „akvárium” nevet az angol Grossetól kapta. Az első akvarisztikai könyvet, amely már részletesen az tudományos alapon foglalkozott az akváriumok berendezésével A. Rossmässler, német zoológus írta 1857-ben. *Behyna* Miklós „Akvarium” című könyve, amely éveken keresztül támasza volt az akvarisztika magyar művelőinek, elfogyott s így érthető, hogy *dr. Lányi György* és *dr. Wiesinger Márton* most megjelent „Akvarisztika” című könyvét nagy örömmel fogadta a díszhal kedvelők, helyesebben a biológia rejtelmeit kutatók, tanulmányozók mindinkább növekedő tábora.

A könyv a legújabb tudományos megfigyelések, kísérleti eredmények alapján foglalkozik az akváriumok berendezéseinek kérdéseivel, az akvárium benépesítésével, valamint az akvárium és lakójának gondozásával. Különösen figyelemreméltó a könyv sok szép színes illusztrációja, ami ékes bizonyítéka könyvkiadásunk fejlett izlésének és nagyvonalúságának. (*Natter-Nád Miksa*)

Lányi György: Magyarország halainak szervezete és rendszertana. Bp. 1952. Mezőgazdasági Kk. 107 old.

Georges Sadoul
CHAPLIN

Művelt Nép Könyvkiadó. Ara 18.— Ft.

Charles Chaplin élete és művészete egy a filmmel, a filmművészet kialakulásával, egész történetével. Átfogó képet adni erről a zseniális emberről tehát nem könnyű feladat. Georges Sadoulnak, a legkiválóbb francia filmszakembernek és kritikusnak szinte maradéktalanul sikerült. Könyve bő képanyagával felidézi bennünk azokat a nagyszerű művészi élményeket, melyeket a század e legeredettebb tehetségének köszönhetünk; ezenkívül a Chaplint körülvevő kor érdekes, színes ábrázolásával, művészetének és ezen keresztül a filmművészet lényegének, műfaji problémáinak feltárásával ezirányú ismereteinket bővíti.

A művészetek közül — ha a maradáság mértékét nézzük — a színész munkája a leghálátlanabb. A színészi alakítás legjobb esetben is csak a kortársak emlékezetében, tanítványokra gyakorolt hatásában él tovább. Lényegileg a film sem segít ezen, mivel alakulóban lévő műfaj lévén, az egyes filmek és szereplők elég hamar kihullnak az idő rostáján. Csak a korszakalkotó zsenikre emlékezünk.

Amióta Chaplin elhagyta gyermekkorának színhelyét, az angol nyomortelepeket, amióta a siker, a hír szárnyára kapta, egészen a mai napig Chaplin inspirációja mindig a tömegek felé irányult. Az imperialista munkásellenes világban mindig a kisembert, a kizsákmányolt, agyonhajszolt és éppen ezért hazátlan nélkülözőt lopta szívünkbe. Ő maga így vall erről: „Komoly filmeket akartam készíteni, amelyek gúnyos, szánakozó, szatirikus mondanivalójukat vidám és bohókás jelenetek mögé rejtik.” Ezért is tudta meghódítani a világ minden országának milliőit, és a filmcsillagok oly záporozó hullása közepette ezért nem felejtik el őt sehol, ahol dolgozó és küzdő emberek élnek.

Chaplin művészi programját és ellenállhatatlan hatását a tömegekre a milliomosok Amerikája természetesen nem kisérté rokonszenvvel. Arról az oldalról politikailag és hazug, képmutató erkölcsöszi botránypercek jelzik egy-egy nagy művészi állomását. Az üldözés fokozódó tendenciája végül is elviselhetlenné teszi Chaplin életét Amerikában. 1952. év végén harmadszor jött vissza Európába és 1953. április 16-án, hatvanadik születésnapján, a lausanne-i amerikai konzulátuson visszaadta azokat az okmányokat, amelyek elvben megengedték volna az Egyesült Államokba való visszatérését.

Így minden hidat felégetett Hollywooddal, melyet nagyrésztben ő tett híressé.

Sadoul könyve az első burleszektől, a Kölyök, az Aranyláz, a Modern idők, a Diktátor és a többi film nyomában végigkíséri Chaplin ragyogva ívelő pályáját egészen az utolsó alkotásokig, a Monsieur Verdouxig és a Rivaldafényig.

A fordítás (Szávai Nándor munkája) *kifogástalan*. A magyar kiadvány ott kelt némi hiányérzetet, ahol olyan filmről van szó, amely még nem került hozzánk. (Rivaldafény.) Sadoul különböző — nálunk már bemutatott — filmekkel kapcsolatos utalásait is helyell-közzel ki kellett volna egészíteni, magyarázó jegyzettel kellett volna ellátni, hiszen Sadoul könyvét elsősorban azoknak írta, akik jól ismerik Chaplin filmjeit. — Párizsban egyébként van egy mozi, mely állandóan régebbi kiváló, klasszikusnak számító filmeket tart műsoron — köztük nem utolsósorban Chaplin filmjeit. Vajha ez nálunk is lehetséges volna! — De ez már kívülesik e kitűnő, tanulságos és szórakoztató könyv ismertetésén... (T. Polgár István)

Lajkó Gábor—Váraljai Vilmos

TÁVIRÓTECHNIKA I.—II.

I. Nehézipari Könyvkiadó. Ara 38.— Ft.
II. Műszaki Könyvkiadó. Ara 42.— Ft.

A belföldi és nemzetközi hírközlés jelentékeny részét a távirókészülékek segítségével bonyolítják le. A szerzők a könyv terjedelmének csökkentése érdekében az olyan általános híradástechnikai kérdéseket, mint pl. a négyppólus-elmélet, az elektroncsöves áramkörök stb. ismertnek tételezik fel. Összefoglalóan tárgyalják a táviró-jelátvitel kérdéseit és ezután a távirógéptan, a táviró átviteltechnika, táviróközpontok és hálózatok, valamint távirótechnikai mérések ismertetése követi egymást. A távirógépek tárgyalása kapcsán a szerzők csak a korszerű távgépíró készülékek működési elveiről és szerkesztéséről számolnak be részletesen.

A második kötetet átviteltechnikai fejezet vezeti be, amely elsősorban a sarkított jelfogó elméleti és méretezési részleteit ismerteti, majd az egyenáramú és váltóáramú táviróberendezéseket tárgyalja.

Ezt követi a táviróközpontok és hálózatok ismertetése, majd a szerzők az áramellátó berendezések különleges távirótechnikai szempontjait tárgyalják és végül távirómérőtechnikai áttekintés egészíti ki az anyagot. Ez az utolsó fejezet számol be az ezidőszert használatban lévő távirótechnikai műszertípusokról és mérési eljárásokról is. (Á. L.)

Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIAI-POLITIKAI IRODALOM

Hamis tanúk, taláros bűnösök. Természet és Társadalom, január. (Dr. Szalkai Géza.)
A Szovjetunió szakszervezeti mozgalmának története. Társadalmi Szemle, december. (Koltzsvári Ernő.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM

Ady Endre: Összes Prózaí Művei II. Művelt Nép, jan. 1. (Réz Pál.)
A „Bószinpad“-ról. Népművelés, december. (Hollós Róbertné.)
Barabás Tibor: Beethoven. Csillag, január. (Görgény Gábor.)
Bástyai Lóránt: Vadmadárból — vadászmadár. Művelt Nép, jan. 22.
Belinszkij: Esztétikai szemelvények. Társadalmi Szemle, december. (Forgács László.)
Dániel Anna: Ibsen. Szabad Ifjúság, jan. 26. (Agárdi.)
Dékány András: Náderdőben vadmadár. Művelt Nép, dec. 25. (Antalfy Gyula.); *Elet és Tudomány* (Natter-Nád Miksa.)
Fejezetek a zene történetéből. Természet és Társadalom, január.
A francia felvilágosodás. Irodalomtörténet, 1955. 4. sz. (Györy János.)
Gábor Andor: Összegyűjtött cikkek (1920—1921). Szabad Nép, jan. 19. (Faragó Jenő.); *Művelt Nép*, jan. 29. (Demeter Imre.)
Gyórfy István: Nagykunsági krónika. Új Hang, január. (Hoffmann Tamás.)
Kardos Tibor: A magyarországi humanizmus kora. Magyar Nemzet, jan. 6. (Rónai Mihály András.)
Kisch, E. E.: Mit láttam Mexikóban. Művelt Nép, jan. 15.
Komlós Aladár: Reviczky Gyula. Irodalomtörténet, 1954. 4. sz. (Benedek Marcell); *Irodalmi Újság*, jan. 28. (Ungvári Tamás.)
Lang Dezső: Legenda és történet. Természet és Társadalom, január. (Antal Gábor.)
Lányi György—Wiesinger Márton: Akvarisztika. Természet és Társadalom, január. (Dr. Rajos Ferencné.)
Lukács György: Német realisták. Művelt Nép, jan. 22.
Népünk hagyományából. Jász-kunság, 1955. december. (Kádár Agoston.)
Rákos Ferenc: Nemzedékről nemzedékre. Új Világ, jan. 12. (Ortutay Gyula.)
Sadoul: Chaplin. Népszava, 1955. dec. 27. (Bogáti Péter.)
Tudósítások a jelenről és a jövőről. Új Világ, jan. 19. (Nyárády Gábor.)
Wurmser—Mamiac: Budapesti levelek. Tiszatáj, 1955. december.
Zerinváry Szilárd: Nap, Föld, emberiség. Művelt Nép, jan. 15.

SZÉPIRODALOM

Arany János Összes Kötteményei. Művelt Nép, jan. 22. (Fábián Kata.)
Bárány Tamás: Kormánypádság Paránában. Irodalmi Újság, jan. 7. (Füsi József.)
Boda István: Félttem a világot. (Fiatal költők.) Szabad Nép, jan. 29. (Bokor László.)
Boldizsár Iván: Reggeltől reggelig. Csillag, január. (Galsai Pongrád.)
Cseres Tihor: Fergeget fia. Új Hang, január. (Földes Anna.)
Dér Endre: Az első próba. Dunántúl, 1955. 14. sz. (Futaky Hajnal.); Szabad Nép, jan. 31. (Diószegi András.)
Dimitriu, Petru: Márciusi szél. Népszava, 1955. dec. 27. (Nágai.)

Dutka Akos: A holnap városa. (A város, ahol az ifjú Ady élt...) Esti Budapest, jan. 7. (Benamy Sándor.)
Egry József—Takáts Gyula: Vizitükör. Dunántúl, 1955. 14. sz. (Várkonyi Nándor.); Csillag, január. (Fodor András.)
Egri Lajos: Ház a Bimbó utcában. Új Hang, január. (Salyámosy Miklós.)
Erdős László: Vesztélyes művészet. (Egy különös könyvről.) Esti Budapest, 1955. dec. 31. (Gergely Sándor.); Magyar Nemzet, jan. 14. (Ungvári Tamás.)
Erenburg: Párizs bukása. Irodalomtörténet, 1955. 4. sz. (Wéber Antal.)
Esperanca, Assis: Üriemberek. Művelt Nép, 1955. dec. 25. (Dömök Sándor.)
Fodor András: Hazafelé. Dunántúl, 1955. 14. sz. (Géczy József.); Szabad Nép, jan. 29. (Bokor László.)
Fodor András: Mérlegen. Tiszatáj, 1955. december. (K. Nagy István.)
Friss Szél. Művelt Nép, jan. 15.; Szabad Nép, jan. 18. (Béládi Miklós.); Irodalmi Újság, jan. 14. (Földes Anna.)
Gábor Béla: Nehéz szatirát írni. Csillag, január. (Halda Aliz.)
Gelléri Andor Endre: Ház a telepen. Magyar Nemzet, 1955. dec. 24. (Maróti Andor); Irodalmi Újság, jan. 28. (Földes Anna.)
Gergely Sándor: Rögös út. Szabad Nép, jan. 15. (Falus Róbert.); Irodalmi Újság, jan. 21. (Illés Béla.)
Gozsdu Elek: Nemes rozsdá. Népszava, jan. 24. (Kulcsár Odön.); Művelt Nép, jan. 29.
Györe Imre: Fény. Irodalmi Újság, jan. 28. (Eörsi István.)
Hamvas H. Sándor: Az acél dala. Szabad Ifjúság, jan. 26. (Cs. Szabó Béla.)
Heym, Stefan: Az aranyváros. Magyar Nemzet, 1955. dec. 24. (Almási Miklós.)
Jékely Zoltán: Felseges barátom. Irodalmi Újság, jan. 7. (Füsi József.)
Jobbágy Károly: Feltámadás. Tiszatáj, 1955. december. (K. Nagy István.)
József Jolán: József Attila élete. Tiszatáj, 1955. december. (Péter László.)
Juhász Ferenc: A virágok hatalma. Népszava, 1955. dec. 25. (Katkó István); Szabad Nép, jan. 1. (Diószegi András); Művelt Nép, jan. 23. (Köpeczi Béla.)
Kalász Márton: Hajnali szekerek. Irodalmi Újság, jan. 28. (Eörsi István.)
Kiss József Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő válogatott művei. Művelt Nép, 1955. dec. 25. (Kellér Andor.)
Kiss Tamás: Hajnal hasad. Dunántúl, 1955. 14. sz. (Pettrich László.)
Kovai Lőrinc: Három tribunus. Népszava, jan. 24. (Bogáti Péter.)
Krudy Gyula: Hét bagoly — Boldogult úrfi-koromban. Irodalomtörténet, 1955. 4. sz. (Szabó Ede.)
László Ibolya: A vándorlás dícsérete. Irodalmi Újság, jan. 28. (Takács Tibor); Szabad Nép, jan. 29. (Bokor László.)
Luxness: Független emberek. Új Hang, január. (Sükösd Mihály.)
Leonov: Orosz erdő. Népszava, jan. 10. (Gyertyán Ervin.)
Lódi Ferenc: Erelő évek. Tiszatáj, 1955. december. (Kiss Lajos.)
Nyikolajeva: A kis jámbor. Irodalmi Újság, 1955. dec. 31. (Kelemen Sándor.)
Oravec Paula: Petri Anna. Magyar Nemzet, 1955. dec. 24. (Ember Mária); Csillag, január. (Mesterházi Lajos.)
Petelei István: Lobbanás az alkonyatban. Művelt Nép, jan. 8. (Antal Gábor.)
Raffy Ádám: Két matomkó. Művelt Nép, 1955. dec. 25. (Hortí Katalin.)

Reményi Béla: *Levél a fán.* Dunántúl, 1955. 14. sz. (Tilmár György.)
Rideg Sándor: *Hístorias idők.* Irodalmi Újság, 1955. dec. 24. (Hegedűs Géza); Magyar Nemzet, jan. 21. (Szabó József.)
Rideg Sándor: *Indul a bakterház.* Irodalmi Újság, jan. 7. (Füsi József.)
Sadoveanu, Mihail: *Nikora Potkova,* Új Hang, január, (Debrecen Pál.)
Sásdi Sándor: *Bosszú.* Művelt Nép, jan. 8.; Szabad Nép, jan. 31. (Illés Jenő.)
Seghers, Anna: *A holtak nem vénülnek.* Magyar Nemzet, jan. 14. (Héra Zoltán.)
Shakespeare *Összes Drámái.* Irodalmi Újság, jan. 14. (Benedek Marcell.)
Szécsi Margit: *Március.* (Fiatal költők.) Szabad Nép, jan. 29. (Bokor László.)
Szűdi György: *Szülőföldem Budapest.* Irodalmi Újság, 1955. dec. 31. (Földes János); Népszava, jan. 3. (Pál Miklós); Szabad Ifjúság, jan. 29.
Takács Imre: *Zsellérek unokája.* Csillag, január. (Tamás Attila); Szabad Nép, jan. 29. (Fiatal költők.) (Bokor László.)
Tamási Lajos: *Dal az ifjúságról.* Magyar Nemzet, jan. 10. (Györe Imre.)
Urbán Ernő: *Pirkadás.* Népszava, jan. 3. (Török Bálint); Irodalmi Újság, jan. 7. (Földes Anna); Magyar Nemzet, jan. 21. (Almás Miklós.)
Vas István: *Hét tenger éneke.* Művelt Nép, 1955. dec. 25.
Veres Péter: *Számadás.* Művelt Nép, jan. 8. (Varga Domokos.)

IFJÚSÁGI IRODALOM

Három arany alma. Művelt Nép, jan. 29.
Hevesi Lajos: *Jelky András kalandjai.* Művelt Nép, jan. 15.
Kelen Jolán: *Töretlen úton.* Szabad Ifjúság, jan. 5. (Gergely Mihály.)
Mészöly Miklós: *Hétalvó puttonyocska.* Dunántúl, 1955. 14. sz. (Lengyel Balázs.)
Szerették az életet. Esti Budapest, jan. 11.; Új Világ, jan. 12. (Dersi Tamás); Új Hang, január. (Biró József.)
Vidor Miklós: *Kék korlát.* Irodalmi Újság, 1955. dec. 24. (Lázár István); Népszava, jan. 10. (Lukácsy András.)
Wedding, Alex: *Vasbivalyocska.* Művelt Nép, jan. 22. (Vámosi Pál.)

IRODALMI CIKKEK

Heinrich Heineről: — **Bódi László:** *Heine és a német klasszikus filozófia.* Természet és Társadalom, január. — **Rényi Péter:** *Amivel Heinének tartozunk...* Szabad Nép, jan. 29.
Romain Rolland-ról. — **Aranyossi Pál:** *Romain Rolland, Nők Lapja,* jan. 26. — **Benedek Marcell:** *Romain Rolland születésének 90. évfordulója.* Magyar Nemzet, jan. 29.
Theodore Dreiser-ről. — **Eörsi István:** *Emlékezés Theodore Dreiserre.* Szabad Ifjúság, 1955. dec. 28. — **Lutter Tibor:** *Theodore Dreiser.* Halálának 10. évfordulóján. Szabad

Nép, 1955. dec. 28. — **Ungvári Tamás:** *Theodore Dreiser.* Halálának tizedik évfordulójára. Irodalmi Újság, 1955. dec. 31.
Thomas Mann: *A Doktor Faustus keletkezése.* Irodalmi Figyelő, 1955. 4. sz.
Kerényi Grácia: *Thomas Mann.* Irodalmi Figyelő, 1955. 4. sz.
A tipikus kérdéshez az irodalomban és a művészetben. A „Kommunizist” 1955/18. számának szerkesztőségi cikke. Irodalmi Újság, jan. 7. és jan. 14.
Kovács István: *A pártos irodalomért.* Társadalmi Szemle, december.
Ungvári Tamás: *Gelléri Andor Endre.* Dunántúl, 1955. 14. sz.
Murányi-Kovács Endre: *Montesquieu.* Irodalomtörténet, 1955. 4. sz.
Bóka László: *A magyar irodalomtudomány tíz esztendeje — eredmények, problémák, feladatok.* Irodalomtörténet, 1955. 4. sz.
Rónai Mihály András: *Hatvanöt éves Hajdu Henrik.* Irodalmi Újság, 1955. dec. 24.
Eörsi István: *Rudyard Kipling 1865—1936.* Szabad Ifjúság, 1955. dec. 30.
Artner Tivadar: *Jegyzetek Magyarország műemléki topográfjáról.* Szabad Nép, jan. 6.
Zádor Anna: *A magyarországi műemléki topográfia néhány kérdése.* Csillag, január.
Hegedűs Géza: *Eugen Jebeleanu.* Csillag, január.
Gyergyai Albert: *Aragón, a kritikus.* Csillag, január.
Urbán Ernő: *Gondolatok a Központi Vezetőség határozata után.* Csillag, január.
Nagy Péter: *Regényirodalmunk a szocialista realizmus útján.* I. rész. Csillag, január.
Sötér István: *Madách Imre.* Csillag, január.
Galsai Pongrác: *Egy elfelejtett író, Csáth Géza,* Tiszatáj, 1955. december.
Halász Előd: *Vörösmarty és Toldy.* Tiszatáj, 1955. december.
Viktor János: *Jack London.* (Születésének 80. évfordulójára.) Magyar Nemzet, jan. 12.
Zolnay Vilmos: *Az Olcsó Könyvtár mérége.* Magyar Nemzet, jan. 15.
Gyergyai Albert: *Írók — könyvek — olvasók.* Szabad Ifjúság, jan. 15.
A szovjet irodalom új hatásai. Irodalmi Újság, jan. 21.
A Negyedik Német Írókongresszus. Irodalmi Újság, jan. 21.
Réz Adám: *A fordító vallomása.* Irodalmi Újság, jan. 21.
Bodnár György: *Előszó az új feladatokhoz.* Új Hang, január.
Keszi Imre: *Egy igazságtalan kritikáról.* Új Hang, január.
Pap Gábor: *József Attila versei franciául.* Magyar Nemzet, jan. 28.
Barabás Tibor: *Gergely Sándor írói úja.* Hatvanadik születésnapja alkalmából. Irodalmi Újság, jan. 28.
Böloni György: *Az „Új versek” ötven éve.* Esti Budapest, jan. 28.
Maróti Andor: *Új irodalom, új közönség.* A könyvbarát-mozgalom elé. Magyar Nemzet, jan. 31.
(Összeállította: *Bán Gézáné*)

A KÖNYVTÁROS

A Népművelési Minisztérium lapja — Szerkesztő: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: **Katona Jenő** — Felelős szerkesztő: **Zolnay Vilmos** — Felelős kiadó: a Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-285, 221-293 — Terjesztik: Budapestben a Főposta Hírlapterjesztő Üzeme, vidéken a helyi hírlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: a Posta Központi Hírlap Iroda vállalatánál, Budapest, V., József nádor tér 1., távbeszélő: 180-856. Negyedévi előfizetési díj: 9,— Ft. Csekk számlaszám: 61.238

Példányszám: 5830

33821-689/2 — Révai-nyomda, Budapest, V., Vadász utca 16. Felelős vezető: Nyáry Dezső